

cubasa 雑

čekogo チェコ語

šin'jó 信用

Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání

šakai 社会

nihongo 日本語

Fudži 富士

Ivona Barešová, Monika Dytrtová

momidži もみじ

Tókjó 東京

čotto ちょっと

PROBLEMATIKA ČESKÉ TRANSKRIPCE JAPONŠTINY A PRAVIDLA JEJÍHO UŽÍVÁNÍ

Ivona Barešová
Monika Dytrtová

Spolupracovala: Bc. Mária Ševčíková

Oponenti: prof. Zdeňka Švarcová, Dr.
Mgr. Jiří Matela, M.A.

Tento výzkum byl umožněn díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené roku 2013 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (FF_2013_044).

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© Ivona Barešová, Monika Dytrová, 2014

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2014

ISBN 978-80-244-4017-0

Ediční poznámka

V publikaci je pro přepis japonských slov užito české transkripce, s výjimkou jejich výskytu v anglickém textu, kde se objevuje původní transkripce anglická. Japonská jména jsou uváděna v pořadí jméno – příjmení, s výjimkou jejich uvedení v bibliografických citacích, kde se jejich pořadí řídí citační normou. Pokud není uvedeno jinak, autorkami překladů citací a parafrází jsou autorky této práce.

V textu jsou použity následující grafické prostředky. Fonologický zápis je uveden standardně v šikmých závorkách // a fonetický v hranatých []. Fonetické symboly dle IPA jsou použity v rámci kapitoly 5. V případě, že není nutné zaznamenávat jemné zvukové nuance dané hlásky nebo že není kladen důraz na zvukové rozdíly mezi jednotlivými hláskami, je jinde v textu, kde je to možné, z důvodu usnadnění porozumění užito namísto těchto specifických fonetických symbolů písmen české abecedy, např. [w] namísto [ɰ]. Pro ortografický přepis jsou vyhrazeny ostré závorky <>. Pokud daná reference není striktně pojímána z určitého hlediska (fonetického, fonologického, ortografického), je uvedena pouze v kurzívě. Kurzívou jsou uváděny taktéž cizojazyčné názvy.

Základní grafická jednotka zápisu *kanou* odpovídá jedné slabice, přesněji móře. V případě, že je v určitém bodě pozornost zaměřena na přepis jednotek na úrovni grafému pro jednu jedinou hlásku, nikoli pro celou slabiku, odhlížíme při tom od zmíněné slabičnosti japonského písma.

Předmluva

Potřeba zabývat se problematikou českého přepisu japonštiny vyplynula z přetrvávající diskuze na našem pracovišti ohledně některých sporných způsobů přepisu, neustále živěné četnými dotazy ze strany studentů i vlastní frustrací při přepisování japonského zápisu do latinky. Ve svých pracích odkazujeme na českou transkripci, ačkoli její podrobná pravidla dosud nebyla uceleně sepsána a v praxi se setkáváme s poměrně značnou nejednotností. Má-li být český systém přepisu funkční a srozumitelný i čtenářům s malou či nulovou znalostí japonštiny (a o ty jde především), měl by být založen na pokud možno jednoznačných pravidlech.

Přípravou této publikace jsme si zodpověděly řadu otázek týkajících se nejen dosavadních zvyklostí v přepisu japonštiny do češtiny, ale i otázek týkajících se jiných, světově používaných transkripcí, fonetického inventáře češtiny a japonštiny aj. Tato publikace shrnuje výsledky našeho zkoumání této problematiky a předkládá soubor doporučených pravidel pro přepis japonštiny do češtiny. Některá řešení se mohou shodovat s Vašimi dosavadními praktikami, jiná se s nimi mohou rozcházet. I my jsme byly nuceny přehodnotit některé z našich dosavadních zvyklostí. Ve všech případech jsme se však snažily o objektivní, důvody podložená řešení, nikoli o prosazení vlastních preferencí. Pevně věříme, že zde uvedená zjištění budou přínosná i pro další japonology. Především pak doufáme, že tato publikace (zejména pak pravidla a příklady v kapitole 7) poslouží jako určitý návod, jak přepisovat japonský text, a do budoucna napomůže eliminovat nežádoucí nejednotnosti, nebo alespoň otevře diskuzi nad tímto tématem, které bylo doposud spíše opomíjeno.

*Na výzkumu a práci na výsledné publikaci s autorkami spolupracovala **Mária Ševčíková**, která se podílela na sběru textů, tvorbě výsledných pravidel a zpracování podkladů, tabulek a příkladů. Velmi děkujeme taktéž respondentům anket, kteří přispěli svými názory a konstruktivními radami k výslednému řešení. Za pečlivé pročtení rukopisu, cenné připomínky a inspirativní návrhy patří obrovský dík také oběma recenzentům.*

V Olomouci 30. 1. 2014

Ivona Barešová a Monika Dytrtová

Obsah

1	Úvod do problematiky	6
2	Metoda práce	8
3	K terminologii	9
3.1	Způsoby zápisu zvukové podoby jazyka	9
3.2	Pravopis a pravopisné principy.....	10
3.3	Transliterace, transkripce a její druhy.....	12
4	Transkripční systémy japonštiny a jejich historický vývoj	14
4.1	Hepburnova transkripce	14
4.1.1	Rozdíly mezi původní a revidovanou verzí transkripce	15
4.1.2	Úzus používání Hepburnovy transkripce v českém prostředí	16
4.2	Japonské systémy přepisu <i>Kunreišiki rōmadži</i> a <i>Nihonšiki rōmadži</i>	17
4.2.1	Rozdíly mezi systémy <i>Kunreišiki</i> a <i>Nihonšiki</i>	17
4.2.2	Úzus používání <i>Kunreišiki</i> a <i>Nihonšiki</i> v českém prostředí	18
4.3	Česká transkripce.....	18
4.4	Porovnání vybraných transkripčních systémů.....	19
4.5	Další způsoby transkripce.....	21
5	Srovnání českého a japonského hláskového inventáře.....	24
5.1	Vokály	25
5.2	Konsonanty.....	27
6	Problematické jevy	37
6.1	Přepis dlouhých vokálů	37
6.2	Přepis grafémů ず a づ	40
6.3	Přepis slabičného ん před grafémem obouretné souhlásky	42
6.4	Používání apostrofu	43
6.5	Přepis partikulí は・へ・を	46
6.6	Psaní velkých písmen	48
6.7	Shrnutí	49
7	Pravidla a zásady přepisu	51
7.1	Pravidla české transkripce	52
7.2	Pravidla Hepburnovy transkripce	62
7.3	Pravidla <i>Kunreišiki rōmadži</i> (<i>Kunreisiki rōmazi</i>)	70
7.4	Pravidla <i>Nihonšiki rōmadži</i> (<i>Nihonsiki rōmazi</i>)	78
7.5	Základní interpunkční znaménka v japonském textu	83
7.6	Zásady psaní japonského textu na PC	85
	Závěrem	88
	Summary	89
	Použitá literatura	92

1 Úvod do problematiky

Japonština pro svůj zápis nepoužívá latinku, jako většina světových jazyků, ale znaky převzaté z čínštiny (jap. *kandži*) a slabičné abecedy *hiraganu* a *katakanu*, souhrnně označované jako *kana*. Zjednodušeně řečeno se pomocí *kandži* zapisují lexikální morfémy, zatímco *hiragana* slouží především k zápisu gramatických prvků (sufixů a koncovek, pomocných jmen, partikulí, spojek), ale v řadě případů je taktéž upřednostňována před znaky i při zápisu lexikálních morfémů. *Katakana* má poněkud specifické použití – uplatňuje se zejména při přepisu cizích jmen a slov přejatých z jiných jazyků (vyjma čínštiny), při zápisu onomatopoií, názvů některých rostlin a živočichů a taktéž ke zvýraznění určitého slova (obdoba kurzívy). Všechny grafémy *hiragany* mají v *katakaně* své protějšky.

Při přepisu japonštiny do latinky se v českých textech setkáme se třemi základními typy přepisu: českým, anglickým a japonským. Zatímco japonský přepis je spíše výjimkou a anglický je běžný pouze v určitých specifických oblastech, většina českých japanologů používá při přepisu japonštiny transkripci českou. Tento systém japonštinu po fonetické stránce poměrně dobře vystihuje a pro zaznamenání její hláskové podoby si ve většině případů vystačí se stejnými prostředky, které slouží k zápisu češtiny. Tento fakt může být i jedním z důvodů, proč pro český přepis japonštiny dosud nebyla vypracována žádná systematická norma, která by podrobněji definovala konkrétní pravidla přepisu, zejména v případech, které pokládáme za sporné.¹

Česká transkripce japonštiny se na první pohled jeví jako bezproblémová a při posuzování přepisu izolovaných slabik pro českého čtenáře i jako poměrně jednoduchá, ve srovnání s japonskou či anglickou. Avšak na úrovni slov a větších celků se v přepisu začneme setkávat s poměrně velkou nejednotností. Ta je zčásti způsobena nezkušeností některých autorů s přepisem japonštiny a neznalostí nepsaných pravidel, která jsou běžně dodržována autory z řad odborníků. Zároveň však existuje řada sporných oblastí, jako například přepis některých partikulí či přepis dlouhých vokálů (viz kapitola 6), v nichž se způsoby českého přepisu různí a nejvhodnější variantu nelze zcela jednoznačně označit. Někteří autoři se v takových případech řídí pocity, tj. tím, jak dané slovo v určitém přepisu vypadá, nebo volí způsob, který ze své zkušenosti považují za nejběžnější. U jiných zvolený způsob představuje výsledek dlouhého zvažování a mnohdy i určitý kompromis – potlačí vlastní preference či přesvědčení o správnosti zápisu a následují tradici, ze které vycházel (vliv konkrétní učebnice, učitele, jiných autorů). Tyto odlišné způsoby zápisu působí potíže zejména laickým čtenářům a začí-

¹ I přes neexistenci takovýchto normovaných pravidel je mezi česky píšícími autory o specifický českém způsobu přepisu japonštiny silné povědomí a mnozí z nich se k tomuto typu přepisu dokonce v edičních poznámkách odvolávají, ne vždy jsou však následně ve svých publikacích při přepisu jednotní. Např. Jiří Janoš v knize *Japonsko a Korea – dramatické sousedství* (s. 16) přímo uvádí, že užívá „pravidel oficiální české transkripce“.

najícím studentům japonštiny, ale i na čtenáře znalé tohoto jazyka působí přinejmenším nesystematicky.

V reakci na popisovanou situaci vznikla tato publikace, jejímž hlavním cílem je vypracování souboru doporučených pravidel, jak přepisovat japonský text za využití grafémů používaných v češtině. Kapitoly 2–6 představují teoretický rámec, na jehož základě byla tato pravidla formulována. Pozornost je věnována objasnění pravopisných principů a jednotlivých možností přepisu, zavedeným transkripčním systémům a také srovnání japonského a českého hláskového inventáře s přihlédnutím k fonologickému systému obou jazyků. Následuje popis a analýza jednotlivých problematických jevů, u kterých se přepisy dosud rozcházely, a návrhy jejich řešení. Kapitola 7 pak představuje samotný souhrn doporučených pravidel prezentovaný formou přehledných tabulek a pokynů doplněných o ilustrativní příklady.

2 Metoda práce

Při přípravě pravidel českého přepisu japonštiny bylo využito několika zdrojů. Nejprve byly na základě pilotního průzkumu česky psaných textů vytipovány konkrétní případy, ve kterých se české přepisy japonštiny rozcházejí. Následně byly shromážděny texty českých japanologů (odborné statě, učebnice, překlady beletrie aj.) obsahující český přepis japonštiny a ty byly analyzovány z hlediska těchto vybraných jevů. Pozornost nebyla věnována blogům a nejrůznějším amatérským textům, ve kterých se setkáme i s naprosto nezvyklými způsoby přepisu, někdy kombinujícími českou a anglickou transkripci apod. Celkem bylo zkoumáno sto jedenáct textů obsahujících českou transkripci. Všechny zkoumané jevy se pochopitelně nevyskytovaly ve všech zkoumaných textech, výsledná analýza však poskytla poměrně dobrou představu o dosavadní praxi.

Zkoumání jednotlivých sporných způsobů přepisu a hledání vhodných a argumenty podložených řešení probíhalo především na základě odborné literatury a zavedených systémů přepisu. Ve snaze o nalezení řešení, která by měla u odborné veřejnosti šanci na přijetí, byla realizována dvě dotazníková šetření. Cílem prvního z nich bylo zjistit názory respondentů na situaci ohledně české transkripce a především jejich důvody pro volbu určitého způsobu přepisu v konkrétních sporných případech. Cílem druhého šetření pak bylo zjistit reakce a názory na předložené návrhy řešení. Dotazníkové šetření neproběhlo plošně mezi všemi absolventy českých japanistik, ale bylo cíleno na konkrétní osoby, které publikují nebo mají bohatou zkušenost s výukou tohoto jazyka, a českou transkripci tedy pouze pasívně nepřijímají, ale mají potřebu ji aktivně používat a zároveň svým působením ovlivňují ostatní. Z třiceti oslovených japanologů² se prvního dotazníkového šetření zúčastnilo jedenadvacet, mezi nimiž nalezneme jak nejvýznamnější české japanology, kteří se japonštinou zabývají a publikují již mnoho let, tak představitele nejmladší generace. Jejich názory (a někdy i následné četné diskuze) posloužily nejen ke zjištění současného stavu, ale především byly dále využity i jako podněty při hledání vhodných řešení. Po zhodnocení druhé ankety, jíž se zúčastnilo patnáct osob, byly výsledky reflektovány v konečné verzi této práce a přispěly k její finální podobě.

² Výběr oslovených japanologů odpovídá možnostem autorek a neoslovení některých osob by rozhodně nemělo být chápáno jako záměrné.

3 K terminologii

V úvodu je třeba si položit otázku, co vlastně rozumíme pod slovem transkripce, protože pod tímto zastřešujícím pojmem nalezneme různé způsoby přepisu, které se řídí odlišnými pravidly. Pro některé je převládajícím měřítkem hledisko fonetické, pro jiné grafické, přičemž v rámci jednoho systému může docházet k jejich kombinování. Proto do našeho výkladu zařazujeme i krátký terminologický exkurz, ve kterém postupně představíme jednotlivé druhy transkripce a osvětlíme i další příslušné termíny, které mají při přepisu dvou odlišných grafických systémů vliv. Ještě předtím ovšem stručně představíme typy grafických soustav, které japonština a čeština používají, a rozdílů mezi nimi.

3.1 Způsoby zápisu zvukové podoby jazyka

K zápisu jazyka jsou používány různé typy znaků a na základě toho, jakého charakteru tyto znaky jsou, vydělujeme různé typy písem. Základním dělením je členění písma na **ideografické** a **fonografické**, kdy v našem případě japonština, využívající více grafemických systémů, reprezentuje obě skupiny, čeština pouze tu druhou.

Písmo ideografické je typické tím, že se jeho grafémy, každý jednotlivě, již pojí s určitým významem, přičemž zde není brán ohled na zvuk, tj. podobné zvuky nemusí mít nutně podobný zápis. V japonštině tedy může například slovo *hana* označovat více skutečností, přičemž jeho zvuková podoba je, s odhlédnutím od přízvuku, případně tónu, identická, kdežto grafická podoba je pokaždé zcela odlišná: 花 („květina“), 鼻 („nos“), 漢 („hlen“) atd. U fonografického písma je princip přesně opačný, neboť zde se grafická soustava pojí s jednotkou zvuku, která je výchozí, tj. slova tvořená podobnými zvuky mají většinou i podobný, nebo dokonce stejný zápis, přestože jejich význam se liší. Na úrovni vyšších jazykových jednotek bude například slovo „koruna“ znamenat vršek stromu, platidlo či symbol hlavy státu, ovšem jeho grafický zápis bude vždy týž, neboť se ve slově pouze kombinují zvukové značky bez významu. Ten je k nim přidáván právě až jejich spojením ve slovo.

Fonografické písmo lze ještě dále dělit na **slabičné** a **hláskové**, přičemž jak japonština, tak čeština zde mají své reprezentace – japonská *kana* (*hiragana* a *katakana*) zastupuje typ první a čeština typ druhý. Základní grafická jednotka se v obou podtypech váže k jednotce zvukové, v japonštině je jí slabika (přesněji móra)³ a v případě češtiny hláska, jak již tomu název napovídá.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že japonština a čeština jsou jazyky, jejichž grafické soustavy jsou založeny na značně odlišných principech, tudíž i hledání pravidel pro

³ *Hiragana* a *katakana* jsou tradičně označovány jako slabičné abecedy. Jednotlivé grafémy však v japonštině spíše než slabiky označují móry. Např. slovo と う き ょ う, *to-u-kjo-u*, [to:kjo:] (čes. Tokio) sestává ze dvou slabik, ale čtyř mór.

co nejpresnější vystižení vlastností, významů a dalších prvků jednoho jazyka prostřednictvím grafemického systému druhého není zcela bezproblémovou záležitostí. Přes značnou různorodost by pravidla měla být systematická, tato jejich vlastnost by ovšem neměla být na úkor logiky jazyka ani na úkor pragmatičnosti užívání přepisu. V dalších odstavcích budou představena jednotlivá hlediska, která při jejich stanovování přicházejí v úvahu.

3.2 Pravopis a pravopisné principy

Jako prvotní forma sdělování informací se vyvinul jazyk mluvený a teprve později se vyvinul i jazyk psaný, který se musel při transferu mluvené podoby nějakým způsobem přizpůsobit. Toto přizpůsobení se dělo a děje pomocí pravopisu neboli souboru „*pravidel, jak zachycovat spisovný jazyk graficky (písmem), je to kodifikace principů, jimiž se řídí vzájemné přiřazování hlásek a písmen. Pravopis je založen na konvenci (dohodě mezi uživateli jazyka) a slouží k tomu, abychom mohli jazykový projev zachytit a zachycený text znovu vnímat, tedy abychom mohli psát a číst – má dvojí funkci: zaznamenávací („aby se to dobře psalo“) a vybavovací („aby se to dobře četlo“).*“⁴

Tyto principy přiřazování hlásek a grafémů se nazývají pravopisné principy a lze vymezit jejich tři základní typy⁵ podle toho, co je při písemném záznamu mluveného jazyka považováno za nejdůležitější. Nutno ovšem dodat, že jazyk se neřídí jedním jediným principem, ale jeden z nich vždy dominuje a okrajově se může v některých případech přiřazování řídit i jinými principy.

❖ Historický pravopisný princip

Tento princip zachovává historickou formu zápisu jazyka bez ohledu na to, že zachycuje hlásky, které již v jeho současné podobě neexistují, protože během vývoje zanikly, splynuly s jinými nebo došlo k posunu jejich výslovnosti, přičemž grafický zápis zůstal zachován nebo se měnil jen minimálně. Nezohledňuje tedy různé hláskové změny, které během vývoje jazyka proběhly. Například v češtině stále rozlišujeme dva grafémy *i/y*, protože dříve byla zvuková realizace těchto hlásek různá, avšak v moderním jazyce již jejich výslovnost rozlišována není a obě písmena se vyslovují jako [i].⁶ Problémem jazyků, které se řídí hlavně historickým principem (např. angličtina,

⁴ Kolektiv autorů Katedry českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU. Grafický systém češtiny (historie a současnost) [online].

⁵ PALKOVÁ. *Fonetika a fonologie češtiny*, s. 34.

⁶ V některých případech nás může pravopis svádět k tomu si myslet, že hlásku *i* vyslovujeme měkce, či naopak tvrdě, dle toho, jestli je zapsána jako *i*, nebo jako *y*. Jedná se o situace, kdy se grafém pro tento vokál vyskytne za *t*, *d* či *n*. V tomto případě ovšem pravopis pouze naznačuje, jak číst právě ony přecházející hlásky, nikoli samotnou hlásku *i* – pokud se v zápise vyskytuje *i*, čteme je jako [tʲ], [dʲ] a [nʲ], pokud *y*, vyslovujeme je jako [t], [d], [n]. Viz HLAVSA a kol. *Pravidla českého pravopisu*, s. 11.

irština), je, že psaná a mluvená forma jazyka jsou značně rozrůzněné, a to vlivem nesusměrného vývoje zvukové a psané roviny. Zatímco zvuková rovina jazyka prochází vývojem plynulým, psaná je obvykle přizpůsobována dodatečně a v jazycích řídících se historickým principem je toto opoždění markantnější než v jazycích řídících se jinými principy, pokud k nějakému přizpůsobení vůbec dojde. V japonštině se historický pravopis projevuje při zápisu partikulí は, へ a を.

❖ Morfonologický pravopisný princip (příp. morfemický, morfonologicko-etymologický)

Hlavním kritériem tohoto principu, který převládá v češtině, je zachovat v různých tvarech slova a ve slovech příbuzných pokud možno stejné grafémy, aby tato slova a jejich tvary byly psány jednotným způsobem. To se děje bez ohledu na fonetické asimilace, spodoby, kdy hláska změnila svou výslovnost – většinou se přizpůsobí vedlejší hlásce – aby se slovo lépe vyslovilo; jedná se hlavně o změnu znělosti, místa vytvoření atd. Přes tuto odlišnou výslovnost se hláska zapisuje stejně. Pro lepší znázornění uvedeme příklad: píšeme „dub“, jehož poslední grafém je vyslovován jako [p], nikoliv jako [b],⁷ a to proto, že v dalších tvarech („dubu“, „dubem“) již vyslovujeme [b] a stejně i ve slovech o stejném základu – „dubový“, „doubek“.

❖ Fonetický pravopisný princip

Podle fonetického pravopisného principu by užitá graféma měla pokud možno každý vyjadřovat právě tu jednu hlásku, která je skutečně vyslovována. Ačkoli se někdy zjednodušeně uvádí, že český pravopis je fonetický, jak již bylo uvedeno výše, čeština se řídí převážně principem morfonologickým a její grafický zápis tedy výslovnosti plně neodpovídá. Fonetický princip se snaží respektovat zvukovou rozrůzněnost hlásek, snaží se odpovídat reálné výslovnosti. V češtině píšeme předponu *roz-* vždy s grafémem *z*, ať už ji čteme jakkoli (nerespektujeme v této situaci fonetický princip, ale morfológický). Avšak například v ruštině, která se v tomto případě fonetickým principem řídí, zapisují tuto předponu buď *roz-*, nebo *ros-* dle toho, jak ji vyslovují.⁸

Dále se někdy vyčleňuje ještě princip **fonemický**, ve kterém jednotlivé grafémy označují pouze fonémy, nikoliv jejich alofony. V češtině je to situace, kdy alofon fonému /n/, zadopatrové [ŋ], v běžném textu nevyznačujeme, všude zapisujeme pouze

⁷ Vždy je ovšem nutno brát v potaz, že jednotlivá slova nejsou izolovanými jednotkami, ale že je musíme pojímat jako jednotku v souvislém proudu řeči, ve které často dochází k výslovnostním změnám. Takže přestože v češtině běžně dochází na konci slova u párových znělých hlásek, kterou je i hláska [b], k neutralizaci znělosti, v případě, že je taková hláska následovaná párovou znělou hláskou (s výjimkou [v]), hláska si svou znělost zachovává. V těchto případech tedy uvedený příklad čteme jako [dub].

⁸ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 35.

základní variantu fonému, tj. *n*.⁹ Speciálním principem je také princip **symbolický**, na základě kterého odlišujeme například vlastní jména velkým písmenem,¹⁰ v případě japonštiny zase zápis cizích slov *katakanou* místo běžnější *hiragany* užívané pro domácí lexikum.

3.3 Transliterace, transkripce a její druhy

Jak již bylo uvedeno na začátku této kapitoly, pojem transkripce je velmi často používán v širokém významu jako přepis jazyka. Ten může být motivován různými cíly a na základě toho má tento pojem v odborné terminologii užší vymezení. Při převodu z jednoho systému písma do jiného rozeznáváme dvě základní metody: transliteraci a transkripci.

Transliteraci můžeme definovat jako „převod jedné grafické soustavy do jiné, tj. vzájemné přiřazování grafických značek dvou různých systémů, bez zvláštního ohledu k zvukové rovině jazyka“.¹¹ U transliterace tedy dochází pouze k nahrazování jednoho znaku druhým, přičemž výslovnost je sekundární, stěžejní je zde zachytit původní pravopis. Ideálně by měl být každý znak výchozího grafického systému přepisován pouze jedním znakem systému cílového, což by nejlépe umožnilo úplný a jednoznačný zpětný převod. Toto pochopitelně není možné v případě, že výchozí systém sestává z více znaků než systém cílový, nebo v případě, že jeden znak označuje spojení více hlásek (viz např. slabičné abecedy), v takovém případě je nutné používat kombinaci dvou či více grafémů nebo diakritiku. Na bázi transliterace je založen systém přepisu japonštiny *Nihonšiki rómadži* (podrobněji viz 4.2 a 7.4).

Na rozdíl od transliterace, kde pouze převádíme jeden grafický systém do druhého, představuje **transkripce** adekvátní převod zvukové podoby jazyka do grafémů,¹² a je tudíž zaměřena na zvuk, respektive výslovnost. Transkripce může být několikerého druhu, podle toho, z jakého pohledu je na zvukovou stránku jazyka nahlíženo. Pro odborné účely, tedy zejména ve fonetice a fonologii, se pro zápis zvukové podoby jazyka používají tři základní typy transkripce, a sice fonetická, fonologická a morfonologická.

Cílem **fonetické transkripce** je co nejpřesnější zachycení výslovnosti za pomoci speciálních symbolů mezinárodní fonetické abecedy (IPA), přičemž konkrétní sady znaků se mohou lišit dle specifik daného jazyka, který je transkribován. Fonetická transkripce je důležitým pomocníkem při výuce cizích jazyků, kdy nám slouží k osvojení neznámé výslovnosti, ale například i v logopedických ordinacích. Oproti ostatním typům transkripce je při té fonetické výchozí pouze zvuková podoba jazyka, přičemž zachováváme vztah jednoznačnosti mezi grafémem a hláskou (jedna hláska by měla být

⁹ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 35.

¹⁰ KRČMOVÁ. *Fonetika a fonologie*, s. 18.

¹¹ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 44.

¹² KRČMOVÁ, pozn. 10, s. 25.

vždy zapisována jedním konkrétním grafémem a jeden grafém by měl vždy vyjadřovat pouze jednu konkrétní hlásku).¹³

Druhým typem je **transkripce fonologická**, která zaznamenává fonémy neboli nejmenší zvukové jednotky, které jsou ještě schopny rozlišit význam. Tento způsob přepisu rovněž zohledňuje mluvenou formu jazyka, zároveň však zohledňuje i systémové vlastnosti daného konkrétního jazyka. Některé rozdíly mezi hláskami tedy ustupují do pozadí a všímáme si pouze některých jejich vlastností. Foném přitom může být reprezentován jednou, ale i více hláskami (alofony) – v japonštině má například foném /k/ pouze jednu variantu ([k]), kdežto foném /t/ má kromě varianty [t] taktéž (obligatorní) varianty [č] a [c]. Pokud má foném více variant, určuje se jeho základní varianta, tj. ta, která je nejméně závislá na svém hláskovém okolí a je považována za základní způsob výslovnosti, a ta je vždy zapisována. Na této bázi až na výjimky funguje transkripce *Kunreišiki*, která zohledňuje fonologii japonštiny (viz 4.2).

Třetím typem transkripce, o kterém se zde zmíníme, je **transkripce morfonologická**, která je ovšem pro účel české transkripce japonštiny zcela nepoužitelná. Jedná se totiž o poměrně složitý systém přepisu, který zaznamenává morfonémy, tj. jednotky velmi teoretické, neboť každá jedna taková jednotka v sobě zahrnuje všechny fonémy, které se v rámci jednoho morfému střídají při ohýbání či odvozování slova. Tato transkripce tedy zachycuje spíše systémové vlastnosti nežli zvukovou či grafickou stránku jazyka, proto není pro obecný přepis jednoho jazyka do druhého vhodná.

Výše uvedené typy mají své opodstatnění v odborných lingvistických textech, při přepisech spontánního mluveného projevu apod. Pro přepis, který je zaměřen více na obsah než formu sdělení, je vhodný přepis ortografický, který vychází z pravopisných zvyklostí cílového jazyka. Při tomto typu přepisu se totiž nejedná ani o striktní transliteraci grafémů, ani se příliš nezohledňuje zvuková rovina, či dokonce systém jazyka, jako tomu bylo u předchozích tří transkripčních typů. Do jisté míry tak znamená určitý kompromis mezi tím, co slyšíme, a tím, co píšeme, přesto poměrně věrně vystihuje výslovnost v původním jazyce. Ortografická transkripce sice neumožňuje úplný zpětný přepis do původního jazyka, na druhou stranu však nezatěžuje čtenáře žádnými speciálními znaky, nýbrž používá pouze ty, které se v písmu daného jazyka běžně vyskytují. Proto také nalezneme uplatnění v širokém spektru textů. V dalším textu budeme tedy pod pojmem česká transkripce rozumět **transkripci ortografickou**.

¹³ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 36.

4 Transkripční systémy japonštiny a jejich historický vývoj

Samotný charakter japonského písma, které se skládá jak z ideografických znaků, tak i ze dvou domácích slabičných abeced, zapříčinil vznik různých způsobů přepisu tohoto písma do latinky, jako je tomu i u jiných jazyků používajících ideografické písmo či podobně odlišný grafemický systém. Proto už krátce po objevení Japonska Evropany vznikly systémy, pomocí kterých bylo možné japonštinu do latinky přepsat. Mezi nejpoužívanější transkripční systémy japonštiny patří Hepburnova transkripce (*The Hepburn Romanization System*) a japonská transkripce *Kunreišiki rómadži*,¹⁴ přičemž za celosvětový standard je považována spíše transkripce Hepburnova.¹⁵

4.1 Hepburnova transkripce

Tato transkripce, často označována také jako transkripce anglická, je založena na způsobu přepisu, který byl použit ve třetím vydání anglicko-japonského slovníku J. C. Hepburna z roku 1886,¹⁶ a po tomto americkém lékaři a misionáři byla později i pojmenována. Systém prošel v roce 1908 revizí, ze které vzešel tzv. systém *Hjódžunšiki rómadži*¹⁷ (Standardní způsob transkripce), který se dnes celosvětově používá právě pod názvem Hepburnova transkripce. Časem prošel tento způsob transkripce řadou dalších změn a v současnosti je nejčastěji používána jeho revidovaná verze z roku 1954 neboli *Šúsei hebonšiki* (Revidovaná Hepburnova transkripce).¹⁸ Ta se poprvé objevila ve třetím vydání slovníku *New Japanese-English Dictionary* (1954) nakladatelství Kenkjúša.

Hepburnův způsob přepisu je založen na fonologických pravidlech angličtiny a italštiny (souhlásky jsou vyslovovány podobně jako v angličtině a samohlásky jako v italštině), což je jedním z důvodů, proč se v Japonsku při výběru oficiálního přepisu japonštiny rozhodlo ve prospěch systému *Kunreišiki* (viz 4.2). V roce 1972 byl revi-

¹⁴ Termín označující Hepburnovu transkripci je v tomto transkripčním systému přepisován jako <Hebonshiki rómaji>; *Kunreišiki rómadži* je v daném systému zapisována jako <Kunreisiki rómazi>.

¹⁵ Srov. např. HADAMITZKY a SPAHN. Romanization systems [online]; SHIBATANI. *The Languages of Japan*, s. 129.

¹⁶ První vydání slovníku vyšlo již v roce 1867, avšak za původní verzi Hepburnovy transkripce je obvykle uváděna právě až verze použitá ve třetím vydání. První vydání (HEPBURN. *A Japanese and English Dictionary: with an English and Japanese Index.*) je dostupné též z: <http://books.google.cz/books?id=4h0TAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>. Předmluva třetího vydání viz: KAIZU. *A Japanese-English and English-Japanese Dictionary* [online].

¹⁷ Více k *Hjódžunšiki* viz: KAIZU. *Hjódžunšiki rómadži cuzurikata – in'jó* [online].

¹⁸ Tabulka obsahující přepis jednotlivých grafémů a pravidla užívání transkripce viz oddíl 7.2.

dovaný Hepburnův systém kodifikován jako norma ANSI Z39.11-1972¹⁹ a dále byl v roce 1989 navržen na normu ISO 3602, v rámci které byl ovšem jako standardizovaný přepis japonštiny upřednostněn systém *Kunreišiki*. Ten je sice tedy v Japonsku oficiálně doporučovaným systémem, vyučovaným na základních školách, ovšem v řadě případů (cestovní pasy, dopravní značení aj.) je oficiálně používán systém Hepburnův. A jak již bylo uvedeno, i v rámci mezinárodní japanologické komunity představuje nejpoužívanější způsob přepisu japonštiny do latinky systém Hepburnův.

4.1.1 Rozdíly mezi původní a revidovanou verzí transkripce

Některé z níže uvedených rozdílů mezi původní verzí z roku 1886 a její revidovanou formou z roku 1954 patří zároveň do skupiny jevů, které můžeme v českém přepisu japonštiny označit za problematické. Z této situace lze odvodit, že se s podobnými těžkostmi museli potýkat i tvůrci tohoto transkripčního systému. Zároveň však může být tento fakt označen i jako jeden z důvodů nejednotnosti v rámci české transkripce, neboť ta se vyvíjela paralelně s Hepburnovým systémem a byla pod jeho velkým vlivem. Z toho vyplývá, že pokud se v něm pravidla pro přepis určitých hlásek či jejich kombinací měnila, pronikly tyto změny v přepisu i do české transkripce, kde však zůstaly starší a novější varianty ve volném užívání dodnes, kdežto v Hepburnově transkripci je dnes již přepis víceméně sjednocen. Podrobněji budou tyto jevy řešeny v kapitole 6.

První výrazná odlišnost se objevuje v rámci přepisu dlouhých vokálů. Tam, kde tradiční transkripce používá pro přepis dlouhé samohlásky její zdvojení, revidovaná verze využívá, s výjimkou vokálu [i:], kde je užit starší systém, přepis pomocí makronu (vodorovné čárky). Například výraz おばあさん („babička“) se podle starší verze přepisuje jako <obaasan>, avšak podle revidované jako <obāsan>.

Rozdíl nalezneme i v přepisování slabičného *n* (ん, jap. 撥音, *hacuo*n). V původní verzi se v pozici před obouřetnými hláskami zapisovalo jako <m> (např. 文法, ぶんぽう → <bumpō>, „gramatika“). V revidované verzi se však ve všech případech zapisuje jako <n> (tedy <bunpō>). Odlišné je též rozlišování slabičného ん od grafémů řady NA. V původní verzi se v některých případech značilo spojovníkem (např. 単位, たんい → <tan-i>, „jednotka“), toto značení však nebylo systematické. Revidovaná verze již k tomuto účelu systematicky využívá apostrof (<tan'i>).

Další změny jsou patrné při přepisování partikulí を a へ. Ačkoliv Hepburn navrhoval původně pro přepis partikule へ variantu <ye>, ²⁰ byla později zavedena varianta <he>. Praktické užívání však vyústilo v situaci, kdy se kromě předepsané formy užívala i varianta <e>. Tento fonetický zápis byl pak také jako jediný uznán v revidované formě. Podobný postup se objevil i při přepisu partikule を, která byla v původní verzi přepisována jako <wo> a v revidované již jako <o>.

¹⁹ Zkrácená verze viz: KAIZU. Beikoku kikaku (ANSI Z39.11-1972) – jójaku [online].

²⁰ KAIZU, pozn. 16.

4.1.2 Úzus používání Hepburnovy transkripce v českém prostředí

Český čtenář si vzhledem k dnešní rozšířenosti angličtiny s anglickým přepisem bez větších obtíží poradí. Plošné používání anglického způsobu přepisu však není v český psaném textu opodstatněné a v textech pro nejširší veřejnost se jeví jako nevhodné, a to zejména v případech, kdy je anglického přepisu užito pouze v izolovaných slovech, což může vést k záměně s českým přepisem a výslednému chybnému přečtení (např. <Fuji> přečteno jako [fuji] namísto [fudži] aj.). Anglickou transkripci japonských slov a výrazů obvykle nalezneme v knihách, které byly přeloženy z angličtiny, často překladatelem, který japonštinu neovládá,²¹ nebo v původních populárně-naučných knihách o japonské kultuře, například bojových sportech, jejichž autor taktéž nemá s japonštinou dostatečné zkušenosti nebo vychází z anglicky psaných zdrojů. V takových publikacích se také často setkáváme s nestandardním používáním transkripce a mícháním více transkripčních systémů dohromady.

Existuje ovšem řada konkrétních případů, ve kterých anglický způsob zápisu své opodstatnění má. Například japonské firmy mají obvykle svůj oficiální anglický název, který používají i v komunikaci v češtině. Zrovna tak Japonci žijící v Česku, kteří mají ve svých identifikačních dokumentech jméno v anglickém přepisu, jsou v běžném životě zvyklí na tuto variantu. V anglické transkripci někdy zůstávají například i jména sportovců či jiných slavných osobností, protože tak jsou používána celosvětově. Hepburnovu transkripci nalezneme také například v *Japonsko-českém slovníku* Ivana Krouského a Františka Šilara, kde je její použití odůvodněno tím, že ji používá většina japonsko-anglických slovníků.²² Nejčastěji se s nejrůznějšími variantami anglické transkripce setkáváme v oblasti amatérských překladů japonských komiksů manga, titulků k anime a japonským seriálům či v transkripci textů japonských popových písní. V Česku nalezneme desítky amatérských překladatelských skupin²³ zabývajících se překladem mangy a titulků k anime. Tyto skupiny překládají z různých jazykových mutací, nejčastěji anglické, a až na výjimky používají právě anglickou transkripci. Vezmeme-li v úvahu celosvětové společenství fanoušků těchto žánrů, kteří přes sociální sítě sdílejí své nadšení pro jednotlivé příběhy, zdá se být zachování anglické transkripce, přesněji řečeno některé její verze, v tomto specifickém žánru logické a přirozené.

²¹ V anglicky psaných textech navíc často dochází při přepisu japonských názvů a jmen k vynechávání délky vokálů (zjednodušená verze Hepburnovy transkripce), což v češtině, která diakritická znaménka běžně používá, představuje zbytečné zkreslení výslovnosti.

²² KROUSKÝ a ŠILAR. *Japonsko-český slovník*, s. 6.

²³ Viz např. Skupiny & překladatelé. *Anime Akihabara: tvůj portál do světa anime* [online].

4.2 Japonské systémy přepisu *Kunreišiki rōmadži* a *Nihonšiki rōmadži*

O problematiku přepisu japonského znakového písma do latinky se nezajímali pouze cizinci, ale vzhledem k internacionalizaci se stala důležitou i pro samotné Japonce. Nejprve v roce 1885 vznikl z iniciativy fyzika Aikicua Tanakadateho systém přepisu *Nihonšiki*, resp. *Nipponšiki rōmadži*²⁴ (dále jen *Nihonšiki*). Cílem tohoto počinu bylo zejména nahradit tehdejší variantu Hepburnovy transkripce, na rozdíl od které je transkripční systém *Nihonšiki* založen na fonologických pravidlech japonštiny a přiřazuje každému znaku *kany* jedinečný zápis v latince, tj. konkrétní písmeno či kombinaci písmen, která není použita pro žádný jiný grafém *kany*. Tím pádem se jedná spíše o transliteraci a jako jediný z transkripčních systémů tento plně umožňuje zpětný přepis do *kany*.²⁵

Modifikací systému *Nihonšiki* byl v roce 1937 vytvořen transkripční systém *Kunreišiki rōmadži* (dále jen *Kunreišiki*), který je v anglickém prostředí někdy též nazýván systémem *Monbušó*. Jak již bylo uvedeno výše, je tato transkripce v rámci Japonska považována za oficiální způsob přepisu japonského znakového písma do latinky a v roce 1989 byly oba systémy standardizovány jako ISO 3602 (*Kunreišiki*)²⁶ a ISO 3602 Strict (*Nihonšiki*).

Zavedení normy však předcházela řada sporů, a to jak na vnitrostátní, tak i mezinárodní úrovni. Už v době před druhou světovou válkou docházelo v Japonsku mezi stoupenci Hepburnovy transkripce a transkripce *Nihonšiki* ke sporům o to, který z daných systémů se má oficiálně používat. Požadavky na oficiální nařízení transkripčního systému vyvrcholily 21. září 1937 vládním nařízením (jap. 訓令, *kunrei*), které jako oficiální formu transkripce uznalo právě modifikovanou formu dřívější *Nihonšiki*, která je dnes známa pod názvem *Kunreišiki*. Po skončení války a zahájení americké okupace byla vyhlášením generála MacArthura z 3. září 1945 pro přepis japonských jmen uznána jedinečně Hepburnova transkripce, srozumitelnější pro cizince. V roce 1954 však japonská vláda vydala nařízení, které znovu uznalo transkripci *Kunreišiki* jako jedinou oficiální transkripci, přestože uznala případy, kdy se v mezinárodním styku může používat jiný přepis.²⁷

4.2.1 Rozdíly mezi systémy *Kunreišiki* a *Nihonšiki*

První výraznou odlišností mezi původním a modifikovaným systémem je přepis partikulí, kdy *Nihonšiki* přepisuje tyto partikule na základě transliteračního principu, kterým se řídí, jako <ha>, <he>, <wo>, kdežto *Kunreišiki* používá, stejně jako anglická

²⁴ V daném systému <Nihonsiki / Nipponsiki rōmazi>.

²⁵ Tabulka obsahující přepis jednotlivých grafémů a pravidla užívání transkripci viz oddíly 7.3 a 7.4.

²⁶ Japonská verze viz: Kokusai kikaku dokjumentéšon – nihongo (kanagaki) no rōmadži hjóki. In: *Japan-related Textbooks, Dictionaries, and Reference Works* [online].

²⁷ Celé znění viz: Rōmadži no cuzurikata. In: *Monbukagakušó* [online].

transkripce, přepis fonetický: <wa>, <e> a <o>. Dále v rámci úprav došlo ke sjednocení přepisu grafémů, které se v moderní japonštině foneticky nerozlišují, kdežto jejich grafická forma odlišná je. Jedná se o slabiky ず a づ, které jsou v *Nihonšiki* přepisovány jako <zu> a <du>, zatímco v *Kunreišiki* jsou obě přepisovány jako <zu>. Podobně slabiky じ a ぢ jsou v *Nihonšiki* rozlišovány přepisem <ji> a <di>, avšak v *Kunreišiki* jsou zapisovány jednotně jako <ji>. V *Kunreišiki* došlo rovněž k redukci některých grafémů, které se již v moderní japonštině neužívají.

4.2.2 Úzus používání *Kunreišiki* a *Nihonšiki* v českém prostředí

Japonský systém *Kunreišiki* se vyskytuje v česky psané literatuře pouze výjimečně – v některých odborných lingvistických textech²⁸ – protože takto zapsaný text je z důvodu značné odlišnosti fonetické a grafické realizace pro čtenáře neznalé tohoto systému velmi obtížně čitelný (srov. např. <Sinzyuku> – <Šindzuku>, <Huzi> – <Fudži>, <hukuzatu> – <fukuzacu>). Systém *Nihonšiki* se v českém prostředí až na výjimky nepoužívá.

4.3 Česká transkripce

Českým přepisem japonštiny a vůbec otázkou, jaký systém by byl u nás pro přepis japonštiny nejvhodnější, se v souvislosti s přípravou první české učebnice japonštiny²⁹ již koncem třicátých let minulého století zabývali například Vlasta Hliská-Průšková a Jaroslav Průšek.³⁰ Novější verzi českého přepisu, která je již dávana do kontextu s revidovanou verzí Hepburnovy transkripce a s *Kunreišiki*,³¹ uvádí ve vysokoškolském skriptu *Úvod do čínského, japonského a korejského písma. 2, Praktický kurs* Miroslav Novák.³² Tato verze je částečně doplněna i poznámkami k realizaci zápisu některých konkrétních jevů na úrovni slova, které jsou stanoveny jak v Hepburnově transkripci, tak v *Kunreišiki* a které se staly předmětem i našeho zkoumání.

Doporučená pravidla pro přepis japonských slov do češtiny nalezneme i v akademických *Pravidlech českého pravopisu*.³³ Jsou zde ovšem shrnuta do tří krátkých odstavců doplněných o několik příkladů přepisu konkrétních slov a transkripce je zde řešena jen na nejzákladnější úrovni. Navíc jsou tato pravidla poněkud problematická, neboť zde kvůli dominantní preferenci zvukové stránky dochází k přehlížení specifik původního systému zápisu. Zvolený typ přepisu byl totiž s velkou pravděpodobností

²⁸ Japonský přepis je použit např.: NOVÁK. *Gramatika japonštiny. 1; Základy a Gramatika japonštiny. 2*; VOCHALA, NOVÁK a PUCEK. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma. 1, Vznik a vývoj. 1975 a Úvod do čínského, japonského a korejského písma. 2, Praktický kurs. 1978.*

²⁹ PRŮŠKOVÁ a PRŮŠEK. *Učebnice hovorového jazyka japonského.*

³⁰ PRŮŠEK. Jak přepisovat japonská slova do češtiny.

³¹ Průškova tabulka obsahuje starší verzi Hepburnova systému a *Nihonšiki*.

³² VOCHALA (1978), pozn. 28, s. 205.

³³ HLAVSA, pozn. 6, s. 85–86.

vybrán s ohledem na možné budoucí počeštění jednotlivých slov, či je dokonce možná na některá z nich již pohlíženo jako na přejaté pojmy. Například slovo označující japonskou měnu, jap. 円, *en*, je zde doporučeno přepisovat jako <jen>. V češtině japonskou měnu jako *jen* označujeme, a proto v překladu či původním českém textu je tento výraz na místě, nikoli však v případě přepisu japonského textu. Podobně nepříjemný je zde uvedený zápis hlásky *i* v pozici za jiným vokálem jako <j>, který se již zbytečně odklání od původního zápisu, ačkoliv výslovnostně jsou si obě hlásky velmi blízké (<samuraj>, <kunrejšiki> apod.). O diskutabilnosti těchto pravidel svědčí i to, že je v zápisu originálního názvu japonského transkripčního systému opomenuta délka samohlásky: *kunrejšiki romadží* (správně *rómadži*). Tato pravidla proto mohou být využita jako určité vodítko při zápisu českých slov přejatých z japonštiny, nikoli však pro přepis japonského textu. Na druhou stranu ovšem vhodně doporučují výše zmíněné zachování anglické transkripce u názvů firem, resp. „u slov, která si zachovávají cizí a citátový charakter“.³⁴

Ačkoli tedy ucelená pravidla pro český přepis japonštiny, na rozdíl od anglického a japonského, dosud stanovená nebyla, český přepis se v současnosti vyskytuje v naprosté většině odborných lingvistických textů týkajících se japonského jazyka, učebnic, konverzačních příruček a slovníků a stejně tak jej nalezneme v odborných textech z oblasti japonské literatury, dějin, náboženství a kultury, v populárně naučných a neobdobných textech (zejména pokud je jejich autorem či překladatelem japanolog) a rovněž v překladech japonské beletrie.

4.4 Porovnání vybraných transkripčních systémů

Pro snazší porovnání jednotlivých systémů zde uvádíme srovnávací tabulky, ze kterých budou rozdíly mezi nimi patrné. Slabiky jsou v tabulce řazeny podle tradičního japonského systému *godžúon*,³⁵ přičemž neznělé a znělé slabiky jsou uvedeny společně.

³⁴ HLAVSA, pozn. 6, s. 85.

³⁵ *Godžúon* (五十音, „padesát zvuků“) nebo *godžúonzu* (五十音図, „tabulka padesáti zvuků“) referuje k teoretickému počtu znaků *kany* uspořádaných v řádcích a sloupcích tabulkového systému. Název vychází z počtu políček, nikoli ze skutečného počtu znaků. V řádcích jsou zaznamenány jednotlivé neznělé řady (osm úplných a dvě neúplné), sedm z nich je slabičných, obsahují slabiky založené na stejné souhlásce, a jedna řada je čistě vokalická. Jednotlivé elementy těchto řad jsou v pěti sloupcích modifikovány pěti vokály, a to v tomto pořadí: *a*, *i*, *u*, *e*, *o*. Z původního počtu byly na základě vývoje jazyka vypuštěny již nepoužívané grafémy (např. ㇰ/ㇱ, *wi*) a naopak začleněno nově vzniklé slabičné *n* (ㇾ), takže současný *godžúon* tvoří čtyřicet šest znaků. Zvlášť jsou řazeny čtyři znělé slabičné řady, jedna poloznělá (PA) a spřežky. Termíny neznělá (清音, *seion*), znělá (濁音, *dakuon*) a poloznělá (半濁音, *handakuon*) zde nejsou nahlíženy striktně z fonetického hlediska, ale spíše vyjadřují gramatické a grafické vztahy mezi jednotlivými japonskými hláskami. Hlásky [m], [n], [r], [j] a [w], které jsou všechny z fonetického hlediska znělé, nemluvě o řadě vokálů, jejichž primární charakteristikou je právě tónovost, tak spadají do řad „neznělých“. Rovněž „poloznělá“ hláska [p] je foneticky neznělá a zmíněné označení je způsob, jakým se japonština graficky vyrovnává se vztahy mezi řadami HA, BA a PA, které prošly složitými historickými změnami.

V horním řádku každého pole je daná slabika uvedena ve slabičných abecedách *hiraganě* a *katakaně*. Ve spodním řádku jsou přepisy řazeny v pořadí japonský (*Kunreišiki*) / anglický (Modified Hepburn) / český. Pokud se přepisy všech tří systémů shodují, je daná realizace zapsána pouze jednou.

Tabulka č. 1: Porovnání vybraných transkripčních systémů: neznělé a znělé slabiky

	A	I	U	E	O
–	あ・ア a	い・イ i	う・ウ u	え・エ e	お・オ o
K	か・カ ka	き・キ ki	く・ク ku	け・ケ ke	こ・コ ko
G	が・ガ ga	ぎ・ギ gi	ぐ・グ gu	げ・ゲ ge	ご・ゴ go
S	さ・サ sa	し・シ si / shi / ši	す・ス su	せ・セ se	そ・ソ so
Z	ざ・ザ za	じ・ジ zi / ji / dži	ず・ズ zu	ぜ・ゼ ze	ぞ・ゾ zo
T	た・タ ta	ち・チ ti / chi / či	つ・ツ tu / tsu / cu	て・テ te	と・ト to
D	だ・ダ da	ぢ・ヂ zi / ji / dži	づ・ヅ zu ¹⁾	で・デ de	ど・ド do
N	な・ナ na	に・ニ ni	ぬ・ヌ nu	ね・ネ ne	の・ノ no
H	は・ハ ha	ひ・ヒ hi	ふ・フ hu / fu / fu	へ・ヘ he	ほ・ホ ho
B	ば・バ ba	び・ビ bi	ぶ・ブ bu	べ・ベ be	ぼ・ボ bo
P	ぱ・パ pa	ぴ・ピ pi	ぷ・プ pu	ぺ・ペ pe	ぽ・ポ po
M	ま・マ ma	み・ミ mi	む・ム mu	め・メ me	も・モ mo
Y/J	や・ヤ ya / ya / ja		ゆ・ユ yu / yu / ju		よ・ヨ yo / yo / jo
R	ら・ラ ra	り・リ ri	る・ル ru	れ・レ re	ろ・ロ ro
W	わ・ワ wa	ゐ ²⁾ ・ヰ ²⁾ i		ゑ ²⁾ ・ヱ ²⁾ e	を・ヲ o / o / ³⁾
	ん・ン n				

¹⁾ Zde uvádíme pouze variantu <zu>, nicméně v českém přepisu se v menší míře setkáváme i s variantami <du> a <dzu> a tento jev je jedním ze zkoumaných sporných jevů (viz 6.2).

²⁾ Dnes se již nepoužívá.

³⁾ を/ヲ je v současné japonštině používáno pouze jakožto pádová partikule, jejíž český přepis je jedním ze zkoumaných sporných jevů (viz 6.5).

Tabulka č. 2: Porovnání vybraných transkripčních systémů: spřežky

	YA / YA / JA	YU / YU / JU	YO / YO / JO
K	きゃ・キヤ kya / kya / kja	きゅ・キユ kyu / kyu / kju	きょ・キョ kyo / kyo / kjo
G	ぎゃ・ギヤ gya / gya / gja	ぎゅ・ギユ gyu / gyu / gju	ぎょ・ギョ gyo / gyo / gjo
S	しゃ・シヤ sya / sha / ša	しゅ・シュ syu / shu / šu	しょ・ショ syo / sho / šo
Z	じゃ・ジヤ zya / ja / dža	じゅ・ジュ zyu / ju / džu	じょ・ジョ zyo / jo / džo
T	ちゃ・チャ tya / cha / ča	ちゅ・チュ tyu / chu / ču	ちょ・チョ tyo / cho / čo
N	にゃ・ニヤ nya / nya / nja	にゅ・ニユ nyu / nyu / nju	にょ・ニョ nyo / nyo / njo
H	ひゃ・ヒヤ hya / hya / hja	ひゅ・ヒユ hyu / hyu / hju	ひょ・ヒョ hyo / hyo / hjo
B	びゃ・ビヤ bya / bya / bja	びゅ・ビユ byu / byu / bju	びょ・ビョ byo / byo / bjo
P	ぴゃ・ピヤ pya / pya / pja	ぴゅ・ピユ pyu / pyu / pju	ぴょ・ピョ pyo / pyo / pjo
M	みゃ・ミヤ mya / mya / mja	みゅ・ミユ myu / myu / mju	みょ・ミョ myo / myo / mjo
R	りゃ・リヤ rya / rya / rja	りゅ・リユ ryu / ryu / rju	りょ・リョ ryo / ryo / rjo

4.5 Další způsoby transkripce

Kromě výše uvedených hlavních typů přepisu japonštiny do latinky a dalších národních transkripcí vzniklých v jiných zemích na základě pravopisných zvyklostí, fonetických a fonologických vlastností domácího jazyka, vznikly také různé systémy, které jsou používány pro specifické účely. Pro ilustraci představujeme charakteristické rysy několika vybraných.

❖ Transkripce JSL

Tento způsob transkripce vznikl pro účely učebního kompletu *Japanese: The Spoken Language* od Eleanor Harz Jorden a je v něm kladen důraz především na výslovnost. Je založen na přepisu *Kunreišiki*, protože tento systém má podle autorky přímou vazbu na strukturu japonštiny, a je tak vhodnější pro výklad japonského slovesného systému než rozšířenější Hepburnova transkripce.³⁶ Na rozdíl od ostatních transkripcí upřednostňuje při přepisu dlouhých vokálů jejich zdvojení (namísto makronu, resp. cirkumflexu neboli stříšky). Slabičné ん se podle tohoto systému přepisuje vždy s vodorovnou čárkou jako <ñ> (aby bylo jasně odlišeno od grafému <n> v řadě NA a spřežek této řady). Systém zavádí také speciální označení <g̃> pro variantu fonému /g/, a to v těch pozicích, ve kterých může být realizován nejen jako zadopatrová závěra [g], ale také jako zadopatrová nosovka [ŋ].³⁷ Hlavním rozdílem tohoto systému od ostatních je vyznačování přízvuku ve slovech. Je tedy zřejmé, že tento speciální způsob přepisu vyžaduje před tím, než jej může čtenář správně používat, důkladnější seznámení, a nalezne tedy uplatnění pouze v textech jazykovědného a učebnicového charakteru.

❖ 99 šiki rómadží

Tato transkripce vznikla v roce 1999 (odtud je odvozen její název, čteme [kju:kju: šiki]) v rámci aktivit *Nihon rómadžikai* (日本ローマ字会, „Japonská společnost pro přepis japonštiny latinkou“).³⁸ Funguje na přesně opačném principu než transkripce JSL – je založena především na transliteračním přístupu a snaží se zachytit jednotlivé různé grafémy a jejich kombinace tak, jak se v jazyce vyskytují, přičemž by jejich zápis měl zůstat jedinečný i v přepisu. Díky tomu je schopna vyjádřit různé spřežky, se kterými mohou mít některé tradiční transkripce problémy, a pomocí přidání dalších grafémů latinky pak přepisuje jak kombinace dnes již v rámci přejatých slov typické, tak i kombinace spíše teoreticky možné: ティ = [ti] = <tji>; テャ = [tja] = <tja>; チェ = [če] = <tye>; ドウ = [du] = <dwu>; スア = [sa] = <swa> apod. Na druhou stranu ovšem nabízí variantní přepis partikulí は・へ・を a slabik づ a ぢ jako <wa> – <e> – <o> a <zu>, <zi>, pokud není důvod je přepisovat striktně transliteračně (<ha> – <he> – <wo>; <du>, <di>). Zajímavá je tato transkripce také svým pojetím dlouhých samohlásek, kdy je všechny bez výjimky zapisuje pomocí zdvojení a rozepisuje na dva grafémy i kombinaci <ou>. Slabičné ん označuje tato transkripce v pozicích před samohláskovými grafémy a grafémy <y> a <w> apostrofem.³⁹

³⁶ JORDEN a NODA. *Japanese: The Spoken Language. Part 1*, s. 21.

³⁷ JORDEN a NODA, pozn. 36, s. 3.

³⁸ 99 šiki rómadží cuzuri. *Kóeki šadan hódžin nihon rómadžikai* [online].

³⁹ Více viz: 99 šiki. *Rómazi Aiueo* [online].

❖ *Wápuro rómadži* či *Rómadži kana henkan*

Tento systém vznikl kvůli potřebě elektronicky zaznamenat japonské znaky na běžné klávesnici. Namísto toho, aby se vytvořila zcela nová klávesnice s japonskými slabikami, jsou tyto slabičné či znakové grafémy přepisovány s využitím hláskového písma, tj. hlásku po hlásce, respektive písmeno po písmenu, které pak editor automaticky přepíše do daných slabičných grafémů. V případě takového zadávání je potřebné se vyhnout jakékoli diakritice pro označení délky – zápis dlouhých vokálů se realizuje jako kombinace dvou krátkých, případně spojení <ou>. Systém akceptuje více druhů transkripce (např. <si> i <shi> pro し), v některých případech je však nutné psaní rozlišit (hlavně v případě slabik, které se kvůli své stejné výslovnosti přepisují totožně, např. す a つ). Partikule は, へ, を se zapisují jako <ha>, <he>, <wo>. Tímto způsobem se pomocí různých pravidel zaznamenávají jednotlivé slabiky (podrobněji viz 7.6).

Za zmínku stojí také způsob, kterým se přepisují údaje v cestovních pasech, tzv. *Pasupótošiki*. Jedná se v podstatě o zjednodušenou formu Hepburnovy transkripce, ve které se nevyznačuje délka vokálů. To znamená, že například příjmení *Sató* je zapísáno jako <Sato>. Existují ale i případy, kdy délku vokálu [o:] označuje přidáním písmena <h>, čili *Sató* je přepsáno jako <Satoh>, případně pomocí <u>. Zatímco první způsob znepřesňuje výslovnost, druhý a třetí navíc působí potíže například při skloňování (*panu Satohovi* / *Satouovi*).

5 Srovnání českého a japonského hláskového inventáře

Ačkoli dnes alespoň minimální znalostí angličtiny disponuje téměř každý, rodný jazyk nám bude vždy bližší a pohodlnější. Nalezneme samozřejmě i případy, kdy je vhodné, či přímo nutné zvolit transkripci jinou. Například píšeme-li japonsky na počítači, bez znalosti anglické či japonské transkripce se zatím neobejdeme. Praxe v česky psaných textech však potvrdila, že i přesto, že dosud nebyla pro českou transkripci žádná podrobnější pravidla oficiálně zavedena, z její rozšířenosti je zřejmá inklinace k používání nám přirozenějšího systému. Anglická transkripce se totiž jednoduše používá v anglickém textu, kde pravopisný princip výchozího textu i přepisu koresponduje, ovšem pokud se má objevit v textu českém, kde se pravopisné principy rozcházejí, je již její užití problematictější. Specifická pravidla přepisu pro každý jednotlivý jazyk ostatně doporučují i akademická *Pravidla českého pravopisu*:

„Pravidla přepisu japonských slov jsou založena na domácích pravopisných zásadách, a proto se v jednotlivých jazycích liší. Není tedy vhodné v češtině užívat ty způsoby přepisu, které se opírají o cizí pravopis nebo o cizí grafické zásady, např. psaní (...) japonského Fudžijama jako Fujiyama (...).“⁴⁰

Dalším z důvodů pro upřednostnění specifické české transkripce japonštiny namísto celosvětově užívané transkripce anglické je skutečnost, že japonský a český hláskový fond si jsou velmi podobné. Z toho důvodu se pro nás přímo nabízí užívat známý grafický repertoár, spíše než používat nepřirozené značení vycházející z anglického pravopisu, kde je mnohdy jedna hláska vyjádřena ne jedním, ale více grafémy (např. <ts> = [c]), nebo kde určitý grafém odkazuje k zcela jiné hlásce než v češtině (např. <j> v anglické transkripci označuje [dž], nikoli [j]).

Jak již bylo předesláno, v rámci izolovaných hlásek, respektive slabik, nenacházíme víceméně žádné překážky, proč bychom nemohli pro přepis japonštiny využívat grafémy používané v češtině. Jako podklad pro toto tvrzení zde zařazujeme komparativní analýzu japonského a českého hláskového inventáře. Ta je pojímána jednak z hlediska artikulační fonetiky, neboť pokud si jsou japonské hlásky foneticky blízké s těmi českými, můžeme k jejich zápisu využít stejné grafické prostředky, jakými zapisujeme ty české, aniž by se následně český mluvčí nějak vážněji odklonil od původní výslovnosti. Dále je japonský hláskový inventář podroben analýze z pohledu fonologie češtiny, která osvětluje zejména odlišnosti české transkripce od transkripce *Kunreišiki* a *Nihonšiki*, založených na fonologii japonštiny. Tato analýza se také pokusí ilustrovat praktičnost užití české transkripce v českém prostředí.

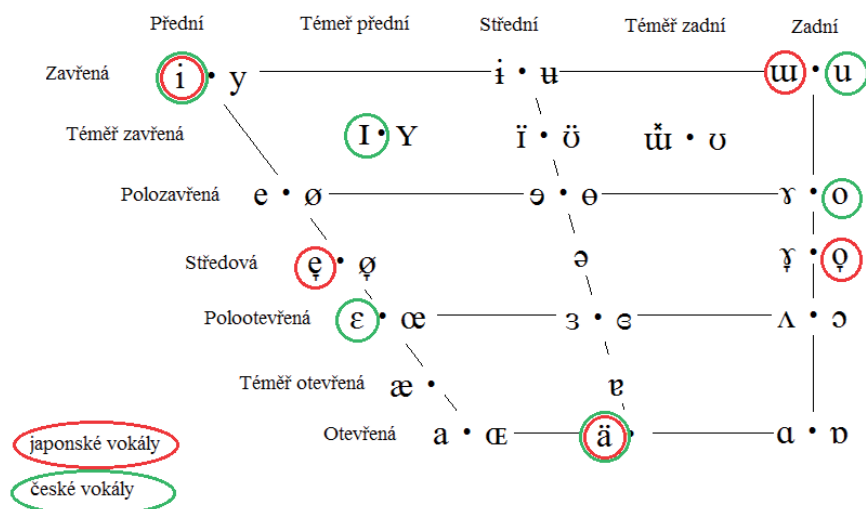
⁴⁰ HLAVSA, pozn. 6, s. 76.

5.1 Vokály

Základní jednotkou mluvené řeči je slabika. Inventář japonských slabik, který je výsledkem omezené kombinatoriky hlásek v tomto jazyce, je ve srovnání se situací v češtině, kde je kombinatorika podstatně volnější, mnohem jednodušší, což se odráží i v tom, že je slabičné písmo pro zápis japonštiny ekonomičtější, než by bylo písmo hláskové (k zápisu slova *kana* potřebujeme pouhé dva grafémy *kany* namísto čtyř grafémů latinky). Fonetickou analýzou slabik pak můžeme následně charakterizovat a klasifikovat vokály a konsonanty jako dvě oddělené kategorie.

Co se týče vokalických inventářů obou jazyků, můžeme říci, že jsou si velmi podobné, ba dokonce částečně totožné, jak dokazuje tabulka č. 3. V ní jsou japonské a české samohlásky usouvztažněny s ostatními vokály užívanými v jiných jazycích, tak jak je charakterizuje IPA. Pokud s nimi vokály nacházející se v těchto dvou jazycích porovnáme, dojdeme k závěru, že oba patří mezi jazyky s poměrně malým počtem samohlásek, neboť se v obou vyskytuje pouze pět různých krátkých vokálů (srov. např. s francouzštinou, nizozemštinou či angličtinou). V případě dlouhých vokálů se jedná zejména o poměrnou délku trvání spíše než o kvalitativní rozdíly mezi krátkou a dlouhou variantou, proto jsou v tabulce uvedeny pouze krátké varianty.

Tabulka č. 3: Japonské a české vokály

V případě párových symbolů představuje pravý zaokrouhlenou a levý nezaokrouhlenou hlásku.

Varianta dlouhé a krátké hlásky je v ní znakově rozlišena pouze v případě hlásky *i* v rámci českého fonetického systému, protože v češtině v případě této samohlásky dochází k výraznější zvukové distinkci mezi její krátkou a dlouhou variantou. Nejedná se tedy jen o rozdíl v délce trvání tónu, ale i v artikulační poloze jazyka. Obecně platí, že výslovnost krátkých vokálů je více centralizovaná než výslovnost dlouhých, což

je v některých jazycích i foneticky zaznamenáváno, ovšem v češtině jsou tyto rozdíly u ostatních vokálů zanedbatelné.⁴¹ Při srovnání českého a japonského systému tedy nalezneme kvalitativní shodu ne mezi krátkými variantami hlásky *i*, ale mezi japonským krátkým *i* a českým dlouhým *í* (obojí [i]), které jsou oproti české krátké variantě [ɪ] zavřenější.

Úplnou shodu v tabulce nalezneme v případě hlásky *a* (obojí [ä]). Velmi podobné jsou si hlásky *u*, přestože to japonské je velmi specifické a je složité ho z hlediska pravidel IPA zařadit. Jeho zvláštnost je v zaokrouhlování rtů – lze ho jako labializované charakterizovat, ovšem míra zaokrouhlení je velmi malá a i jeho způsob je ojedinělý. Rty při něm totiž nejsou ani sevřeny (pomocí přiblížení koutků), ani vyšpuleny, artikulační pohyb má ovšem blíže k prvnímu způsobu. I proto je obvykle tento vokál zjednodušeně označován symbolem pro nezaokrouhlenou hlásku [u].⁴² Česká hlásky je v IPA vyjádřena symbolem [u]. Další odlišností je to, že japonský vokál je vyslovován více vepředu. Zmíněná specifika lze případně označit dodatečnými symboly, avšak jejich užívání není jednotné. České a japonské *u* se tedy téměř shodují v artikulační poloze jazyka a liší se způsobem a mírou zaokrouhlení.

V případě *e* a *o* se hlásky mírně liší mírou otevřenosti, kdy japonské [e] je nepatrně více zavřené, a japonské [o] naopak více otevřené než české hlásky [ɛ] a [o]. Důležitou shodou je také fakt, že jednotlivé vokály mají vždy shodnou charakteristiku zaokrouhlenosti – u obou jazyků jsou hlásky *a*, *i* a *e* nezaokrouhlené a hlásky *o* a *u* zaokrouhlené, ačkoli míra zaokrouhlení je v japonštině u obou vokálů menší.⁴³

Dále se v obou jazycích vyskytuje všech pět vokálů i v dlouhé podobě a z hlediska systému je délka významotvorná. Čeština považuje kvantitu vokálů za fonologicky důležitou jazykovou vlastnost, a tudíž nemá tendenci vokály zkracovat (např. ve srovnání s angličtinou). Podobně má fonologickou hodnotu délka vokálů i v systému japonského jazyka. Tam jsou foneticky dlouhé vokály vnímány jako dvě móry, a z toho důvodu bývají někdy analyzovány jako sekvence dvou identických samohlásek. Jiné interpretace je fonologicky pojímají jako spojení jádra (nuclear vowel) a následného „prázdného“ vokálu nebo také fonému délky, označovaného různě, například /V/, /R/ nebo /H/.⁴⁴ Takto k japonským dlouhým vokálům přistupuje například Haruhiko Kindaiči, který operuje právě s tzv. fonémem délky /R/. Tento přístup pak umožňuje uchopit moraický status dlouhých hlásek a zároveň je odlišit od dvou po sobě následujících hlásek, jak je zřejmé z následující dvojice příkladů: 砂糖屋 [sato:ja] („obchodník s cukrem“), zapsáno jako /satoRja/ vs. 里親 [satooja] („pěstoun“, tj. /satooja/.⁴⁵

⁴¹ Fonetická transkripce na základě IPA. *Fonetický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* [online].

⁴² Srov. např. HAŠIMOTO. On'in no taikēi to kōzō, s. 10.

⁴³ KAKITA. Hacuon no kikō, s. 43.

⁴⁴ FRELLESVIG. *A History of the Japanese Language*, s. 320.

⁴⁵ SHIBATANI, pozn. 15, s. 162–163.

Z předchozího porovnání lze vyvodit, že oba jazyky mají podobně jednoduchý a podobně početný vokální systém i s řadou kvalitativních styčných bodů. Zejména důležité ale je, že struktura vokálů v rámci fonologického systému japonštiny se výrazně podobá struktuře vokálů v češtině. Navzdory některým odlišnostem v artikulačních vlastnostech nabývají české a japonské vokály téměř identických hodnot, tj. mají totožné distinktivní funkce uvnitř systémů jednotlivých jazyků, jak vůči sobě navzájem (například české /a/ vůči českému /e/ ve slovech „sak“ a „sek“, japonské /a/ vůči japonskému /e/ ve slovech *san*, 三, „tři“ a *sen*, 千, „tisíc“), tak i v diferenčních vztazích krátkých a dlouhých vokálů (například české /i/ a /i:/ ve slovech „bit“ a „bít“, japonské /i/ a /i:/ ve slovech *odžisan*, おじさん, „strýček“ a *odžisan*, おじいさん, „dědeček“). I díky tomu je písemný systém češtiny pro přepis japonských vokálů velmi vhodný, neboť beze zbytku japonské samohlásky pokryje, aniž by musel přibírat speciální diakritická znaménka (jako například makron v anglické transkripci – *Tōkyō*).

5.2 Konsonanty

Členění konsonantů v japonštině je oproti tomu českému diferencovanější. Podobně jako české souhlásky se i ty japonské dají klasifikovat dle znělosti, způsobu a místa tvoření a kromě toho je lze dále dělit na základní a geminované.

Kvantita, tj. délka bývá jako distinktivní rys obvykle asociována především se samohláskami, lze ji však nalézt i na poli souhlásek. Jejím prostředkem je v tomto případě geminace neboli zdvojení. Artikulace většiny souhlásek je rozložena do tří fází: intenze (vytvoření překážky výdechovému proudu), tenze (tlak výdechového proudu na překážku) a detenze (uvolnění tlaku a překážky). Z hlediska fonetiky je pak geminace charakterizována tím, že detenze první hlásky chybí, dochází k prodloužení, či lépe řečeno udržení tenze,⁴⁶ přičemž oproti krátké souhlásce dochází k poměrnému prodloužení trvání výslovnosti dané hlásky.⁴⁷ Další zvukové kvality hlásky jako takové se tedy nemění, přesto je tento jev v japonštině důležitý, neboť zde má distinktivní fonologickou platnost, a tudíž může ve dvou jinak stejně znějících slovech rozlišit význam (např. *kata* – „tvar/forma“ vs. *katta* – „koupil“). V japonštině tedy geminaci lze analyzovat jako samostatný foném (bývá symbolizován jako /Q/:⁴⁸ /kata/ vs. /kaQta/), jehož konkrétní realizace se odvíjí od artikulačních vlastností těsně po něm následující hlásky. Pro grafické znázornění tohoto specifického fonému (特殊音素, *tokušū onso*) se v japonském textu užívá znaku っ poloviční velikosti, který se umísťuje před grafém slabiky, jejíž konsonant je objektem geminace. Tento symbol se však v písmu vyskytuje také při zápisu fonému /ʔ/ na konci některých citoslovcí či hovorových forem (jeho fonetickou realizací je tzv. ráz, neznělá hlasivková závěrová souhláska). Navzdory sdílení téhož znaku v japonském zápisu, s ohledem na odlišnou distribuci

⁴⁶ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 77.

⁴⁷ KRČMOVÁ, pozn. 10, s. 86.

⁴⁸ SHIBATANI, pozn. 15, s. 167.

a odlišné artikulační vlastnosti při realizaci bývá tento foném analyzován jako odlišný od fonému geminace.^{49, 50}

Dalším specifickým typem souhlásek vyskytujících se v japonštině jsou hlásky palatalizované. Palatalizace představuje modifikaci artikulace, při níž dochází k rozšíření místa artikulace, kdy se hřbet jazyka zdvihne směrem k tvrdému patru⁵¹ (též přednímu patru nebo *palatu*), přičemž se jedná pouze o sekundární artikulaci, základní místo artikulace zůstává neměnné. V japonštině k palatalizaci konsonantů dochází ve slabikách obsahujících samohlásku [i]. Kromě toho se s palatalizací setkáváme ve spřežkových slabikách, ve kterých ji způsobuje souhláska [j].⁵² Místní spodobou konsonantů [k], [g] či [m] tak vznikají jejich palatalizované varianty [kʲ], [gʲ], [mʲ] atd. Tento způsob výslovnosti je označován jako výslovnost lomená (拗音, *jóon*) a je kladen do kontrastu s výslovností souhlásek v základních slabikách, výslovností rovnou (直音, *čokuon*).⁵³ Palatalizace ve výše uvedeném smyslu slova se v současné standardní češtině nevyskytuje,⁵⁴ palatalizované hlásky se mohou objevit pouze v některých dialektech.⁵⁵

Nyní bude pozornost věnována již konkrétním hláskám. Níže uvádíme dvě tabulky (č. 4 a č. 5). V první jsou uvedeny japonské konsonanty, ve druhé konsonanty vyskytující se v češtině. Nejprve zde ovšem pro snadnější orientaci zařazujeme vysvětlivky k systému tabulek:

- Hlásky, které lze pro českého čtenáře srozumitelněji zapsat pomocí písmen české abecedy, nejsou zaznamenány symboly užívanými v mezinárodní transkripci IPA, ale právě pomocí těchto písmen.
- Mezinárodní symboly byly využity při zápisu hlásek, které v běžné abecedě svůj zápis nemají, a také pro zvýraznění fonetických odlišností mezi japonskou a českou hláskou nebo mezi dvěma hláskami téhož jazyka, které znějí zdánlivě stejně.

⁴⁹ SHIBATANI, pozn. 15, s. 170.

⁵⁰ Geminovaná výslovnost se může vyskytovat i v jazycích, kde geminace nemá fonologickou platnost, jako je například čeština. Jedná se zde však nikoli o jeden dlouhý konsonant s platností fonému, nýbrž o sekvenci dvou vedle sebe se vyskytujících stejných fonémů (např. ve slově „oddálit“). Můžeme se však setkat i s názorem, že výslovnost dlouhého konsonantu a takového pouhé zdvojení ve výslovnosti dvou samostatných krátkých konsonantů se artikulačně mírně liší (např. KRČMOVÁ, pozn. 10, s. 68).

⁵¹ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 144–145.

⁵² Japonština je jazykem, který nepřipouští (s výjimkou hlásky *n*) kumulace konsonantů. Souhláska [j] je však hláskou speciální, neboť její artikulace je na pomezí vokálu a konsonantu. Překážka výdechovému proudu, která je základním aspektem charakterizujícím konsonanty, je pouze nepatrná. Výdechový proud tak dutinami prochází víceméně volně, což je naopak charakteristické pro vokály. Z toho důvodu je tato hláska klasifikována jako polosamohláska (bývá též označována jako glide či approximant).

⁵³ WATANABE. *O podstatě japonského jazyka*, s. 24.

⁵⁴ V diachronním popisu jazyka se tohoto pojmu užívá také pro změnu zadopatrových konsonantů na alveolární sykavky (ruka – ruce – ručka; noha (původně *nog*-) – noze – nožka). Viz PALKOVÁ, pozn. 5, s. 145.

⁵⁵ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 237.

Pro lepší přehlednost a rychlejší pochopení těchto speciálních symbolů je v těchto případech v závorce za nimi uveden některý z grafémů české abecedy, který znázorňuje jim nejbližší český ekvivalent. Pod tímto znakem budou tyto hlásky také pro zjednodušení značeny v ostatních kapitolách, pokud nebude zapotřebí danou hlásku blíže specifikovat.

- Nejsou zohledňovány hlásky vyskytující se pouze v dialekttech.
- Uvedená fonetická tabulka japonštiny byla sestavena na základě různých zdrojů tak, aby co nejdůstojněji charakterizovala daný hláskový inventář. Je sice podrobnější než ty, které bývají většinou uváděny, neboť ty v sobě často nezahrnují všechny alofony a palatalizované hlásky, není ovšem vyčerpávající, protože zohledňovány byly pouze ty hlásky, které jsou relevantní z hlediska problematiky přepisu. S ohledem na zaměření textu je redukován i inventář hlásek nacházejících se v češtině (neuvádíme pro potřeby přepisu bezpředmětnou hlásku ř aj.). Nejsou uváděny ani pro účely přepisu japonštiny nerelevantní alofonní varianty, které mají své opodstatnění pouze v systému českého jazyka (například poziční varianty hlásek omezených změnami znělosti).

Tabulka č. 4: Japonské konsonanty

ZPŮSOB ARTIKULACE	MÍSTO ARTIKULACE					
	retné obouretné	alveolární		předo- patrové	zad- patrové	hlasivkové
		pre- alveolární	post- alveolární			
			alveo- palatální			
závěrové neznělé znělé	p b	t d			k g	ʔ (= ráz)
třené neznělé znělé	ɸ (= f)	s z	ɕ (= š)	ç (= ch)		h
polozávěrové neznělé znělé		c dz	ɕe (= č) dʑ (= dž)			
nosové	m	n			ɲ (= n)	
verberantní		r (= r)				
aproximantní	ɰ (= w)			j		

* ʔ – ráz je v japonštině samostatným fonémem, distinktivní funkci má např. ve slově あつ, srov. se slovem あん;

* ɸ – alofon fonému /h/ v pozicích před vokálem [u], např. slovo ふたり vyslovujeme jako [ɸ^utäri], nikoli [h^utäri]; existuje také jako realizace fonému /f/ v lexiku západního původu;

- * ɕ – alofon fonému /s/ v pozicích před vokálem [i] a ve spřežkách řady SA, např. slovo しかた vyslovujeme jako [ɕ^lkata], nikoli [s^lkata];
- * ɕ – alofon fonému /h/ v pozicích před vokálem [i] a ve spřežkách řady HA, např. slovo ひと vyslovujeme jako [ɕ^htɔ], nikoli [h^htɔ];
- * c – alofon fonému /t/ v pozicích před vokálem [u], např. slovo つなみ vyslovujeme jako [c^unämi], nikoli [t^unämi];
- * tɕ – alofon fonému /t/ v pozicích před vokálem [i] a ve spřežkách řady TA, např. slovo ちほう vyslovujeme jako [tɕ^hɔ:], nikoli [t^hɔ:];
- * ɕ – alofon fonémů /z/ a /d/ v pozicích před vokálem [u], např. slovo ずっとう vyslovujeme jako [ɕ^ucu:], spíše než jako [zu^ucu:], závěrová část hlásky není ale příliš výrazná;
- * ɕ – alofon fonémů /z/ a /d/ v pozicích před vokálem [i], např. slovo すうじ vyslovujeme jako [su:^ɕzi], nikoli [su:^zzi]; závěrová část hlásky není ale příliš výrazná;
- * ŋ – alofon fonému /N/ v pozicích před zadopatrovými hláskami [k] a [g], např. slovo けんこく vyslovujeme jako [kɕ^ŋkɔk^u].

Tabulka č. 5: České konsonanty

ZPŮSOB ARTIKULACE	MÍSTO ARTIKULACE						
	retné		alveolární		předopatrové	zadopatrové	hlasivkové
	obouretné	retozubné	pre-	post-			
				palatoalveolární			
závěrové neznělé znělé	p b		t d			k g	
třené neznělé znělé		f v	s, z, l	ʃ (= š) ʒ (= ž)		x (= ch)	ɦ (= h)
polozávěrové neznělé znělé			c dz	tʃ (= č) dʒ (= dž)			
nosové	m	ɱ (= m)	n		ɲ (= ň)	ŋ (= n)	
vibrantní			r				
aproximantní					j		

* g – tato hláska má distinktivní funkci, a funguje tudíž jako samostatný foném, pouze v přejaté slovní zásobě (srov. slova [orkā:n] a [orgā:n]); v domácím lexiku je pouze poziční variantou fonému /k/ vyskytující se obligatorně před znělou párovou hláskou s výjimkou [v], např. ve slově „takzvaný“ [täg^zvāni:];

* dz a dʒ – tyto hlásky mohou mít distinktivní funkci, a fungovat tudíž jako samostatné fonémy, pouze v přejaté slovní zásobě (srov. slova [tʃɪn] a [dʒɪn]); v domácím lexiku jsou však pouze pozičními variantami fonémů /c/ a /č/ vyskytujícími se obligatorně před znělou párovou hláskou s výjimkou [v]; zároveň představují znělé varianty těchto hlásek a vytvářejí k nim párové spojení, stejně jako je

tomu u hlásek [s] a [z] aj.; vyskytují se např. ve slově „leckdo“ [le^{dz}gdo], „léčba“ [le:^{dz}bä]; pro tyto hlásky čeština nemá samostatný grafém, pro jejich zápis v cizích slovech využívá spřežek *dz* a *dž*;

* *ŋ* – retozubná fakultativní varianta fonému /m/, která může být vyslovována v případech, že je [m] následováno retozubnými hláskami [v] či [f], např. „tramvaj“ [trä^ŋväj];

* *ŋ* – obligatorní varianta fonému /n/, vyskytuje se v pozicích před zadopatrovými hláskami [k] nebo [g], např. slovo „banka“ vyslovujeme jako [bä^ŋkä].

V následujících řádcích bude pozornost věnována artikulačním specifikům vybraných hlásek, a to zejména těm japonským, neboť české hlásky jsou vesměs známé, a navíc pokud nemají japonský protějšek, nejsou v otázce transkripce zapotřebí. Důležitá je pak také analýza rozdílů mezi vzájemnými paralelami českých a japonských konsonantů. Pro přehlednost jsou tyto vysvětlující poznámky k artikulaci uspořádány bodově a v pořadí, v jakém se hlásky objevily v tabulkách.

- V obou námi zkoumaných jazycích se vyskytuje retné neznělé *f*, ovšem zapojení rtů během artikulace se liší. České [f] je retozubné, což znamená, že kromě rtů jsou do tvorby hlásky zapojené i zuby, konkrétně se při ní horní zuby opírají o dolní ret. Japonské [ϕ] je z perspektivy evropských jazyků raritnější a je tvořeno pouze za pomoci rtů, kdy hláska vzniká proniknutím výdechového proudu skrz štěrbinu utvořenou mezi oběma rty. Podobné rysy má tato japonská hláska i s hláskou [p], se kterou sdílí místo artikulace, liší se však jejím způsobem (při [p] dochází ke spojení rtů, při [ϕ] pouze k jejich přiblížení).
- Alveopalatální hlásky [ɕ], [tɕ], [dɕ] jsou často označovány také jako palatoalveolární hlásky [ʃ], [tʃ] a [dʒ],⁵⁶ které jsou frekventovanější a nacházejí se i v češtině. Obojí se řadí k postalveolárním hláskám, rozdíl mezi nimi je v intenzitě palatalizace – palatoalveoláry jsou palatalizované pouze slabě, kdežto alveopalatály silně.
- Hláska [ɕ] je artikulačně velmi podobná českému [x] (např. ve slově „chyba“), liší se pouze místem tvoření – [ɕ] je předopatrové, kdežto české [x] je zadopatrové.
- Hláska *h* se v obou jazycích liší pouze svojí znělostí. V japonštině se vyskytuje její neznělá varianta, v češtině znělá.
- Velmi specifickou a ojedinělou hláskou je japonské *r*, které bývá definováno jako hláska na pomezí *r*, *l* a *d*. Problematiku unikátnosti artikulace tohoto zvuku dále podtrhává fakt, že se výslovnost této hlásky liší i dle její polohy ve slově. Tato skutečnost není ovšem pro naše potřeby relevantní. Japonské *r* bývá nejčastěji klasifikováno jako alveolární centrální verberanta⁵⁷ [ɾ],⁵⁸ výdechový proud však může při artikulaci proudit i po stranách jazyka, nejenom jeho středem. Oproti tomu české *r*

⁵⁶ Např. HAŠIMOTO, pozn. 42.

⁵⁷ Angl. *flap* nebo *tap*, čes. švih. Hlásky vznikající rychlým dotykem dvou artikulačních orgánů, který je na rozdíl od vibrantních hlásek pouze jednorázový (respektive i vibranty mohou být realizovány pouze jedním dotykem, ovšem verberanty jsou na jeden dotyk přímo limitovány). Od závěrových hlásek se zase liší v tom, že se za přepážkou nehromadí vzduch, který by se náhle uvolnil – nedochází k detenzi formou exploze, ale vzduch je uvolňován plynuleji.

⁵⁸ Např.: KAKITA, pozn. 43, s. 38.

je podle mnohých autorů⁵⁹ klasickou centrální vibrantou [r], která bývá realizována jedním až třemi kmity jazyka. Při realizaci jedním kmitem se tedy může zvyšovat podobnost s japonským *r*.

- Japonská hláska [ɯ], vyslovovaná například v partikuli ㄱ, je dalším specifikem japonštiny oproti češtině. Z hlediska výslovnosti bývá klasifikována jako zadopatrová polosamohláska [ɯ] nebo jako labiovelární polosamohláska [w],⁶⁰ je ale spíše na pomezí obou.⁶¹ První symbol v řadě jazyků představuje konsonantický protějšek vokálu [u], který se vyskytuje i v japonštině (viz 5.1), druhý pak protějšek vokálu [u]. Relevantnější je tedy v tomto případě užití symbolu ɯ, ovšem s tím dodatkem, že stejně jako vokalická část páru, je i ta konsonantická vyslovována za účasti rtů (což někdy bývá graficky znázorněno přidáním symbolu ʙ). Spolu s hláskou [j] patří tato hláska v japonštině do skupiny polosamohlásek či polovokálů a obě tvoří protějšek vokálům [u] a [i], jimž jsou i artikulačně velmi podobné. Někteří odborníci dokonce tyto hlásky ke konsonantům ani neřadí.⁶² Neostrost artikulační hranice mezi polosamohláskami a samohláskami pokládáme za přirozenou. Z hlediska fonologického řadíme /w/ i /j/ mezi souhlásky na základě skutečnosti, že v rámci systému japonštiny tvoří jádro slabiky.
- Foneticky i graficky problematickou skupinou jsou souhlásky vyskytující se ve slabikách graficky v japonštině vyjádřených jako ず, づ, じ a ぢ. Výslovnost konsonantických prvků těchto slabik se totiž liší mj. dle dialektů. Varianty vyskytující se ve standardní japonštině jsou polotřené [ɟ] a [ɟ͡] s tím, že intenzita jejich detenze je slabší, a jejich výslovnost se tedy blíží více hlásce třené nežli závěrové (více viz 6.2).

Z porovnání uvedených tabulek vyplývá, že český souhláskový inventář téměř beze zbytku pokryje ten japonský. Je přirozené, že typická správná výslovnost se u některých hlásek od té české odlišuje, přesto však jsou jejich základní vlastnosti velmi podobné a pro běžné potřeby vzájemně kompatibilní. Nadto je výslovnost některých japonských hlásek v porovnání s hláskami běžně se vyskytujícími v řadě jiných jazyků poněkud specifická. Jedná se především o hlásky *f* ([f] × [ɸ]), *r* ([r] × [ɾ]) a japonské obouretné [ɯ], jejichž místa tvoření (u hlásky *r* i způsob tvoření) se vzájemně více či méně liší. Menší výslovnostní rozdíly se dále projevují u postalveolárních hlásek *ʃ* ([ʃ] × [ɕ]), *č* ([tʃ] × [tɕ]) a znělé varianty druhé zmíněné [ɟ͡] × [ɟ͡], přičemž v některých

⁵⁹ Např. PALKOVÁ, pozn. 5 nebo KRČMOVÁ, pozn. 10.

⁶⁰ První symbol používá např.: DŽÓO. Gendai nihongo no on'in, s. 133; účast rtů při artikulaci je zde ovšem naznačena tím, že tato velární (zadopatrová), nikoli labiovelární hláska, je zařazena jak do konsonantů zadopatrových, tak do obouretných konsonantů (se závorkou). Druhý symbol používá např.: KAKITA, pozn. 43, s. 38.

⁶¹ KUBOZONO. *Nihongo no onsei*, s. 59.

⁶² Např. WATANABE, pozn. 53, s. 18: „Hlásky [j] a [w] vyslovujeme jako samohlásky [i] a [u] s nepatrným zúžením úst blížícím se vytvoření překážky. (...) na [j] pohlížíme jako na [i] a na [w] jako na [u].“; s. 28: „(...) na souhlásky v řadě JA i v řadě WA pohlížíme jako na svého druhu samohlásky.“

zdrojích nejsou tyto hlásky ani speciálně vyčleňovány, nýbrž jsou klasifikovány stejně jako ty české.

Jak je z této analýzy patrné, souhláskové inventáře češtiny a japonštiny jsou víceméně kompatibilní. Pro přepis některých grafémů je ovšem důležité zohlednit i fonologické hledisko, neboť v těchto jazycích mají některé hlásky odlišné systémové ukotvení. Proto musíme jednotlivé japonské hlásky nahlížet také z pohledu fonologických pravidel češtiny, přičemž zde budeme odhlížet od zmíněných zvukových odlišností některých podobných hlásek, neboť ty jsou pro českého posluchače natolik málo významné, že japonskou a českou hlásku považuje za totožné.

V základních slabikách, tj. těch s rovnou výslovností, lze většinu zmíněných japonských hlásek označit za bezproblémové, neboť jsou za samostatné fonémy považovány v obou jazycích. Například oba jazyky chápou nosovost jako distinktivní rys mezi jinak stejně utvářenými hláskami [b] a [m]. Proto jsou v japonštině *kabe* (壁, „zeď“) a *kame* (亀, „želva“) dvě různá slova a taktéž slova „balík“ a „malík“ v češtině. Jmenovitě se jedná o fonémy /p/, /b/, /t/, /d/, /k/, /g/, /s/, /z/, /h/, /m/, /n/, /r/⁶³ a /j/, které tudíž můžeme bez obtíží přepisovat pomocí grafémů, kterými jsou zaznamenávány i v češtině, což ukázal i dosavadní úzus.

Japonský foném /w/, jehož zvuková realizace ani jí podobná se v souhláskovém inventáři standardní češtiny nevyskytuje, lze přepisovat jako <w>, neboť tento grafém v zápisu domácí slovní zásoby nenachází uplatnění, proto čtenáře hned napadne, že tato hláska nejspíš nebude totožná s naším retozubným [v]. Zároveň zde však nevznikne problém s příliš chybným a vzdáleným čtením. Grafémem <v> budeme přepisovat speciální znak *katakany* ヱ, který v cizím lexiku japonštiny většinou naznačuje výslovnost V-ové hlásky odlišné od [u] v domácím lexiku.

Dalším japonským konsonantem, pro nějž v češtině nemáme fonologický (a tedy ani stanovený grafický) protipól, zůstává [ʔ], jehož transkripci je nutno řešit zavedením konvence. V češtině se ráz rovněž vyskytuje, nicméně pouze ve fonetických popisech a v běžném textu pro něj grafické znázornění nemáme. Navrhujeme pro jeho přepis zavést grafém <t>, který je využíván v anglické transkripci a jehož využití v češtině je rovněž bezproblémové. Dle potřeby může být přepis realizován i přímo pomocí fonetického symbolu rázu, tedy <ʔ>.

Dalším fonémem, kterým čeština nedisponuje, je foném /N/, který je v japonštině zaznamenáván grafémem ん a s ohledem na odlišnou distribuci se liší od fonému /n/ zaznamenávaného grafémy řady NA a grafémy spřežek od této řady utvořených. Foném /N/ může být v závislosti na svém okolí realizován různými pozičními variantami, s některými (například se zmíněným velárním [ŋ]) se můžeme setkat i v češtině, jiné se ve standardní formě našeho jazyka nevyskytují. Tyto alofony však nejsou artikulací [n] natolik vzdáleny, aby český percipient cítil potřebu tento foném od /n/ v písmu odlišovat, nemluvě o tom, že by se tak muselo dít řadou netypických grafémů. Proto

⁶³ Jak již bylo uvedeno výslovnost fonému /r/ v japonštině kolísá mezi hláskami *r*, *l* a *d*, na základě konsensu je však přepisován jako <r>.

je ve většině případů přepis slabičného ん rovněž bezproblémový a tento grafém je rovněž transkribován pomocí <n> (více k jeho přepisu viz 6.3 a 6.4).

Na některé hlásky však japonština a čeština z fonologického hlediska pohlíží odlišně. Mluvíme zde o souhláskách, které jsou v japonštině součástí páru, ve kterém je jeden člen pojímán jako alofon druhého, ale v českém fonologickém inventáři jsou tyto hlásky pojímány jako samostatné fonémy, nevážou je k sobě patřičné systémové vztahy. Takovéto hlásky je od sebe nutné v české transkripci odlišit, protože pro českého posluchače to jsou dva zcela rozdílné, vzájemně spolu nesouvisející zvuky. Konkrétně se jedná o přepis slabik ふ, し, つ, ち, じ a ぢ,⁶⁴ ve kterých se vyskytují: alofon [ɸ] fonému /h/, alofon [ɕ] fonému /s/, alofony [c] a [tɕ] fonému /t/ a alofon [d͡ʒ] fonémů /z/ a /d/. Ve zmíněných slabikách nejsou v japonštině tyto hlásky samostatnými fonémy, nýbrž pouze obligatorní variantou některého fonému. Oproti tomu v češtině jsou chápány jako samostatné fonémy. Proto kdybychom v jejich případě postupovali jako u ostatních fonémů a označili je grafémem označujícím základní variantu fonému, pro českého uživatele by se psaná a mluvená forma jazyka příliš vzdálila – slovo 知識, „znalost“, by bylo zapisováno <tisiki>, ačkoli se vyslovuje [tɕi:ʃiki] (zjedn. [čišiiki]). I dosavadní úzus potvrdil, že je z tohoto důvodu lepší v případě těchto slabik užívat grafémy patřičných alofonů, tj. <ɸ>, <ɕ>, <c>, <č> a <d͡ʒ> (v pořadí, v jakém byly hlásky v textu zmíněny).

Nyní přistupme k problematice přepisu geminovaných hlásek. Nejen v české transkripci panuje zvyk zdvojené souhlásky přepisovat pomocí prostého zdvojení grafémů. Český písemný systém je navíc v porovnání s anglickým velmi příhodný, neboť pro žádnou hlásku, která v japonštině podléhá zdvojení, neužívá spřežek (srov. přepis slova 殺虫剤, „insekticid“ v anglické transkripci jako <satchūzai> a v české jako <saččūzai>). I z fonetického hlediska dokáže český mluvčí zápis velmi dobře interpretovat, neboť přestože se v češtině zdvojené, respektive dlouhé konsonanty jako fonémy nevyskytují (a nemáme tedy pro ně speciální označení), setkáme se zde s výskytem zdvojení konsonantů (například ve slově „nejjasnější“), při kterém se výslovnost užitých konsonantů těm dlouhým velmi podobá, v některých případech ji lze označit dokonce za totožnou.

Posledním jevem na úrovni slabiky, jehož přepisu je třeba věnovat pozornost, je výslovnost zmíněných lomených slabik, které bývají označovány také jako spřežky. Jak je uvedeno výše, ve výslovnosti spřežkových slabik, jejichž iniciálním konsonantem je [p], [b], [k], [g], [m], [n] a [ɾ], se mezi konsonant a vokál vkládá polosamohláska [j], čímž vznikají tzv. klastry neboli shluky konsonantů, s nimiž (nebo jim podobnými) se lze setkat i v češtině. Pro jejich přepis se ustálil zápis pomocí vloženého grafému <j>.

V případě spřežkových slabik odvozených od konsonantu [n] se objevuje palatalizované *n*, které je v IPA značeno jako [nʲ], můžeme se však setkat i se zápisem [ɲ], pod kterým je označováno rovněž české *ň*. Tyto dvě hlásky jsou si zvukově podobné, nejedná se však o tutéž hlásku, protože český konsonant je přímo palatální a jeho

⁶⁴ Přepis slabiky ひ bude vysvětlen níže, v souvislosti s přepisem spřežek. Přepis slabik ず a づ bude vysvětlen v rámci analýzy problematičného jevu přepisu grafémů ず a づ (viz 6.2).

primární místo artikulace je na tvrdém patře, kdežto ten japonský je pouze palatalizovaný, s primárním místem artikulace na alveolách. Navíc jsou tyto hlásky v obou jazycích ve vztahu k fonému /n/⁶⁵ pojímány odlišně: japonské [nʲ] zastává v pozicích před [i] a [j] místo alofonní varianty zmíněného fonému, v češtině jsou však hlásky [n] a [ɲ] realizací dvou samostatných fonémů. Je tedy otázka, zda český posluchač vnímá japonský alofon [nʲ] natolik zvukově odlišný od jeho základní varianty [n] (jako například v případě alofonu [ɛ] a jeho základní varianty [s]), a zda tudíž tyto hlásky pokládá za dva samostatné na sobě nezávislé zvuky a vidí zvukovou spojitost spíše s českým [ɲ]. V tomto případě by zde totiž bylo namístě hlásku [nʲ], vyskytující se nejen ve spřežkách にゃ, にゅ a にょ, ale i v základní slabice に, přepisovat pomocí grafému <ň>. V případě slabiky に je odpověď jednoduchá, neboť kombinace grafémů *ni* se v češtině neužívá a hláskové spojení [ɲi] se zapisuje jako *ni*. Vlivem této grafické zvyklosti je i pro českého čtenáře zajištěna potřebná sounáležitost grafické a zvukové formy v přepisu dané japonské slabiky. V případě spřežek se v české transkripci také zvykově osvědčilo grafické vyjádření <nj>, takže nejspíš vnímání podobnosti [nʲ] a [ɲ] není natolik silné. Tento způsob přepisu skutečnou výslovnost velmi dobře vystihne a je i systematický s ohledem na zápis ostatních spřežek.

Netypické jsou dále rovněž „spřežky“ utvořené od slabičných řad SA, TA, ZA, neboť v nich nedochází ke vzniku klastru, ale realizují se jako alveopalatální souhlásky [ɛ], [tɛ] a [dɛ] přímo následované vokály [ä], [u] či [ɔ], tudíž se v jejich případě o spřežky z fonetického hlediska nejedná. Ovšem v závislosti na způsobu jejich zápisu v japonštině fonologicky jako spřežkové vnímány jsou (spolu se spřežkami obsahujícími *j* se k nim souhrnně odkazuje jako k výše zmíněným slabikám s lomenou výslovností). Přestože tedy Japonci z hlediska systému tato hlásková seskupení chápou jako spojení základní souhlásky s hláskou [j], pro Čecha by byl takovýto způsob zápisu (tj. <sj>, <tj>, <zj>) příliš odlišný od žádoucí hláskové podoby (z důvodů uvedených v odstavci výše věnujícím se přepisu slabik ふ, し, つ, ち, じ a ぢ). Mnohem přirozenější je pro nás zaznamenat spojení hlásek, které je konkrétně realizováno, tj. <ša>, <ča>, <dža>. Původní japonské hlásky a hlásky české, které jsou těmito grafémy označovány, jsou z artikulačního hlediska hodně podobné a vzhledem k výše zmíněné omezené kombinatorice japonských hlásek je zaručen i zpětný přepis do *kany*.

Podobně jako tři výše zmíněné slabiky jsou v japonštině chápány i spřežky řady HA, ve kterých se vyskytuje předopatrové [ɕ], které se rovněž vyskytuje jako alofon fonému /h/ ve slabice ヱ. Problémem se zde jeví skutečnost, že tato hláska v češtině svůj protipól nemá a artikulačně osciluje mezi palatoalveolárním [ʃ] a zadopatrovým [x]. Je tedy otázka, jakým grafémem přepsat iniciální hlásku této slabiky. Vezmeme-li v úvahu fonetické a fonologické vlastnosti hlásky [ɕ], v úvahu připadají varianty přepisu <h> a <ch> (<š> je již vyhrazeno pro přepis alofonu fonému /s/ před [i] a pro zápis fonému [ʃ]). Zvykově je v české transkripci tato hláska přepi-

⁶⁵ V případě japonštiny může být hláska [nʲ] rovněž i alofonem /N/, jak bylo však uvedeno výše, úzus prokázal, že ve většině případů není pocítována potřeba různé varianty tohoto fonému v přepisu vyznačovat.

sována grafémem <h>, který označuje hlásku hlasivkovou, artikulačně tedy vzdálenější, než grafém <ch> pro zadopatrové [x]. Vezmeme-li ovšem v potaz, že v rámci české transkripce jsou ostatní japonské hlásky označovány grafémy pro jim artikulačně nejbližší hlásky české, logicky by tomu tak mělo být i v případě hlásky [ç]. Tento jev ovšem tradičně není považován za problematický, naopak jako nevhodný je pocíťován přepis s <ch>. Důvodem by mohla být analogie k ostatním zavedeným systémům přepisu a také fakt, že je zde silné podvědomí chápat [ç] fonologicky, a vnímat je tedy jako alofon /h/. Hlásky [ɦ] a [x], byť se liší z hlediska místa artikulace, totiž v češtině vytvářejí znělostní protiklad (například u slova „bůh“, pokud nenásleduje párová znělá hláska, s výjimkou [v], dochází k neutralizaci znělosti na [bu:x]). Jak bylo zmíněno, japonské [ç] a české [x] si jsou zvukově blízké a možná i pod vlivem této blízkosti a pod vlivem spojení hlásek [x] a [ɦ] systémovými vztahy v domácím jazyce nemá český posluchač potřebu japonskou hlásku speciálně graficky rozlišovat. Na základě tohoto fonologického (spíše než fonetického) hlediska se pak nabízí přepisovat hlásku [ç] ve všech případech pomocí grafému <h>. Její výskyt ve spřežkách potom opět doplníme grafémem <j> pro artikulační podobnost s jinými palatalizovanými hláskami ve spřežkách, a také pro odlišení slabik *hja* a *hjo* od rovných slabik *ha* a *ho*.

Na základě tohoto výkladu můžeme říci, že česká abeceda je z hlediska českého uživatele pro přepis japonského jazyka do latinky velmi vhodná, vhodnější než transkripce anglická. Kompletní tabulky přepisu jednotlivých slabik českou transkripcí viz oddíl 7.1.

6 Problematické jevy

Již bylo zmíněno, že ačkoli při pohledu na tabulky českého přepisu jednotlivých grafémů *kany* (7.1) nezjistíme žádné zásadní nesrovnalosti, na úrovni přepisu slov a větších celků zaznamenáme řadu problémů a z nich plynoucí nejednotnosti a nesystematičnosti řešení. Jako jevy, které nejsou řešeny jednotně, byly zaznamenány především: přepis dlouhých vokálů, přepis grafémů ず a づ, přepis slabického ん před grafémem obouřetné souhlásky, používání, respektive nepoužívání apostrofu k vyznačení nejasné hranice mezi slabikami, přepis partikulí は, へ a を, jejichž výslovnost neodpovídá jejich zápisu, a psaní velkých písmen. Značná nejednotnost panuje taktéž v určování hranice slova, neboť v japonském zápisu se mezery mezi slovy nedělají, kdežto v přepisu latinkou jsou minimálně kvůli přehlednosti a srozumitelnosti zapotřebí. Kromě toho, že je tato problematika velmi rozsáhlá a složitá, podrobněji ji neřeší ani zavedené transkripční systémy, a proto se jí ani zde zatím nezabýváme.

Následujících šest oddílů je věnováno uvedeným problematickým jevům. Ty jsou nejprve stručně představeny, dále jsou osvětleny příčiny toho, proč je jejich přepis komplikovaný, a rovněž jsou uvedeny informace o dosavadní praxi při jejich přepisování. Především je ovšem pozornost věnována argumentům pro navrhované řešení přepisu, protože pouze dobře teoreticky podložená pravidla se mohou dočkat přijetí.

6.1 Přepis dlouhých vokálů

V japonštině se délka vokálů označuje dvěma různými způsoby. Foneticky dlouhé vokály jsou pojímány jako spojení dvou mór (viz 5.1) a jako takové jsou i v *kaně* obvykle zapisovány, tj. přidáním grafému pro vokál, jenž má v sekvenci dvojnásobnou kvantitu.

Tabulka č. 6: Zápis japonských dlouhých vokálů jako sekvence dvou hlásek

K-a + a	おかあさん	o + ka + a + sa + n	[oka:sa:n]	„matka“
K-i + i	おじいさん	o + dži + i + sa + n	[odži:sa:n]	„dědeček“
K-u + u	しゅうにゅう	šu + u + nju + u	[šu:nju:]	„příjem“
K-e + e	ええと	e + e + to	[e:to]	„jak jen to...“ (fatický výraz)
K-o + o, častěji K-o + u ⁶⁶	こおり ほうちょう	ko + o + ri ho + u + čo + u	[ko:ri] [ho:čo:]	„led“ „kuchyňský nůž“

(K = potenciálně přítomný konsonant)

⁶⁶ Rozdíly ve způsobu zápisu [o:] jsou dány historicky, obvykle si je není možné odvodit bez znalosti starších forem zápisu a uživatel jazyka si musí případy, kdy je pro vyjádření prodloužení užito grafému <o> namísto obvyklejšího označení grafémem <u>, pamatovat.

Naproti tomu v případě slov přejatých (a také například onomatopoických výrazů) je dlouhá hláska vyjádřena pomocí prodlužovacího znaménka, tzv. *čóonpu* (長音符), které se přidává za grafém, jehož vokál má být prodloužen: コーヒー (*ko—hi—* [ko:hi:], „káva“), ニャー (*nja—* [nja:], „mňau“). V zápisu hovorového jazyka se běžně setkáváme s použitím *čóonpu* taktéž například ke zdůraznění: ナーガ—イ (*naga—i* [naga:i], „dlouhatánský“).

V případě přepisu slov, ve kterých je délka zaznamenána pomocí *čóonpu*, je její přepis bezproblémový – *čóonpu* jednoduše nahradíme diakritickým znaménkem čárky, které je pro český zápis přirozené. Stejně pravidlo platí v Hepburnově transkripci i *Kunreišiki*, jen je namísto čárky používán makron, respektive cirkumflex.

Pro přepis dlouhých vokálů realizovaných v *kaně* přidáním samohláskového grafému je rovněž vhodné použít čárku. Graficky je tak odlišíme od případů, kdy určitý grafém nevyjadřuje délku předchozí samohlásky, nýbrž iniciální samohlásku následujícího morfému, ať už významového (jako ve slově 長雨, ナガアメ, *nagaame*, „dlouhotrvající déšť“), nebo gramatického (jako ve slově 食う, くう *kuu*, „jíst, žrát“).

V dotazníkovém šetření mezi českými japanology (viz kapitola 2) byla problematika zápisu dlouhých vokálů zkoumána celkem na šesti výrazech (viz tabulka č. 7), ve kterých byly během pilotního průzkumu nalezeny nejednotnosti.

Tabulka č. 7: Přepis japonských dlouhých vokálů (výsledky ankety)

うつくしい	ucukušii / ucukuší	17/4
ちいさい	čiisai / čísai	10/11
おねえさん	oneesan / onésan	2/19
いいえ	iie / íe	17/4
せんせい	sensei / sensé	21/0
とおり	toori / tóri	2/19

Z výsledků ankety vyplynulo, že ačkoli se většina respondentů řídí spíše pocitem než racionálním důvodem, panuje v jejich způsobu přepisu poměrně shoda.⁶⁷ Je patrné, že se upřednostňuje používání čárky před zápisem dvěma grafémy (raději <onésan> než <oneesan>, raději <tóri> než <toori>). Ovšem v případě adjektiv, ve kterých koncový grafém *i* představuje sufix, který se při ohýbání slova mění (jedná se tedy o morfematický šev), je preferována varianta přepisu dvěma grafémy (tedy např. <ucukušii>).

⁶⁷ Analýza textů (viz kapitola 2) je méně průkazná kvůli charakteru a četnosti výskytu zkoumaných slov, ale není v rozporu s výsledky ankety.

V případě přepisu dvojhlásky *ei* se respondenti shodli na tom, že v japonštině se výslovnost této sekvence vokálů [e:] sice přibližuje, ale že takový přepis není úplně na místě. S uvedeným názorem plně souhlasíme, kombinace těchto konkrétních vokálů byla do ankety zařazena spíše na okraj, neboť se v praxi ojediněle setkáváme i s přepisem <é> (viz například v anketě uvedený výraz <sensé>) a v anglickém přepisu zase poměrně běžně s variantou <ee> (např. *keigo* přepsáno jako <keego>).

Z tabulky č. 7 je patrné, že problematickým jevem je především přepis [i:]. Nejmeně jednotný, nikoli však překvapivý výsledek přinesl přepis adjektiva ちいさい (<čiisai> / <čísai>: 10/11). U tohoto slova a slov podobných (např. <iie> / <ie>, <oniisan> / <onisan>) existuje silné povědomí o tom, že jsou v nich vyslovována *i* dvě, [ii], na což má vliv nejen samotný způsob zápisu, ale pravděpodobně také zvýšení tónu v průběhu výslovnosti: [či[↑]isai], [oni[↑]isan], [i[↑]ie]. Přitom je však zajímavé, že k obdobné situaci dochází i u jiných vokálů, například u [e:] ve slově [one[↑]esan], avšak v těch přepis s diakritickým znaménkem (<onésan>) rozporován není, což dokládá, že pro českého mluvčího nemá tónový přízvuk fonologickou hodnotu. Vráťme-li se zpět k výrazu <čiisai> / <čísai>, dojem, že se jedná o dva krátké vokály spíš než jeden dlouhý, není v tomto případě způsoben jen zvýšením tónu na druhé *móře*, ale podle slov prof. Masatakeho Dancudžiho z Kjótské univerzity⁶⁸ i tendencí ji vyslovovat silněji a déle než první *móru*.

Se spíše psychologickými důvody a vlivem grafické podoby dlouhých vokálů v japonštině se setkáme i u výrazu いゝえ (<iie> / <ie>). V anketě byla jako důvod ve prospěch přepisu dvěma grafémy uváděna, podobně jako v případě přepisu partikule を, estetická stránka – přepis <ie> nevypadá dobře. O tomto slově se však dočteme, že má původ v záporu いゝな, *ina*, ze kterého se vyvinulo いゝえ, *ie*, jež se později začalo vyslovovat dlouze.⁶⁹

Najít přesvědčivé argumenty pro jednu či druhou variantu přepisu není snadné, o čemž svědčí i skutečnost, že se v tomto bodě rozcházejí i oba zavedené systémy přepisu, s nimiž srovnáváme, Hepburnův a *Kunreišiki*. S přepisem <ii> se setkáme v Hepburnově transkripci, která s velkou pravděpodobností taktéž přispěla k odlišnému vnímání dlouhého *i* ve srovnání s ostatními dlouhými vokály. V Hepburnově systému se totiž dlouhé vokály zapisují pomocí makronu (*aa* → <ā>, *ee* → <ē>, *uu* → <ū>, *oo* → <ō>, a také *ou* [o:] → <ō>). Výjimkou je právě kombinace *ii*, která se zapisuje dvěma grafémy (kromě slov přejatých – v těch se také přepisuje *i* s makronem, čili <ī>). Výrazy jako お姉さん, „starší sestra“ a お兄さん, „starší bratr“, jež mají, jak již bylo uvedeno, obdobnou stavbu a shodný přízvukový vzorec [one[↑]esan] – [oni[↑]isan], Hepburnova transkripce přepisuje jako <onēsan> – <oniisan>, což může působit poněkud nesystematicky. Naproti tomu v japonském systému *Kunreišiki* je dlouhé *i* (tedy pokud se nejedná o morfematský šev), zapisováno podle stejného principu jako ostatní vokály, čili vždy jako jeden dlouhý vokál <ī>, a to v domácí i přejaté slovní zásobě.

⁶⁸ Osobní komunikace.

⁶⁹ TAKEMICU. *Rekiši kara umareta ničidžógo no jurai džiten*, s. 50.

Důležitým argumentem při volbě vhodného řešení je systematickosti. Psaní dvou *i* ve všech případech na první pohled systematické sice je, nikoli však ve vztahu k přepisu ostatních dlouhých vokálů, které jsou v Hepburnově transkripci přepisovány pomocí makronu, a také ve vztahu k přejatým slovům, jejichž přepis tato transkripce řeší makronem i v případě dlouhého *i*. Naproti tomu přepis pomocí diakritického znaménka, který využívá *Kunreišiki*, systematický je, avšak v některých slovech je z výše uvedených důvodů pocíťován jako nepřirozený. Problém je v tom, že v některých slovech vnímáme dvě *i* zřetelněji, v jiných méně, a tudíž je jedno i druhé řešení jistým kompromisem. Navíc je otázkou, zda by přepis jako <ii> zajistil přesnější výslovnost než <i>.

Z výše uvedených gramatických a morfologických důvodů, které korespondují i s výsledky našeho výzkumu, a s přihlédnutím k vhodnosti grafického vokálního inventáře češtiny (viz 5.1) navrhneme jednotnou transkripci dlouhých vokálů pomocí diakritického znaménka, tedy *aa* → <á>, *ii* → <í>, *uu* → <ú>, *ee* → <é>, *oo* → <ó>, a také *ou* [o:] → <ó>. Budeme přitom rozlišovat případy, kdy grafémy *kany* reprezentují sled dvou vokálů, z nichž každý je součástí jiného morfému (ať už významového nebo gramatického), v nichž je nutné přepisovat každý vokál jako samostatný grafém, a to i v případě, že tato sekvence jako jeden dlouhý vokál může být vyslovena. Kombinaci *e* a *i* budeme zapisovat jako <ei>. V případě slov, ve kterých je silně pocíťována potřeba zaznamenat dvě *i*, praxe ukáže, zda se podvolí systému, či zůstanou jako výjimky, což by ovšem užívání daných pravidel poměrně zkomplikovalo, nebo zda bude nutné toto řešení celkově přehodnotit. Dlouhé vokály v původním systému zápisu zaznamenávané pomocí *óonpu* budeme vždy zapisovat pomocí diakritického znaménka čárky.

Pokud však existují důvody, jako například potřeba vyjádřit intonaci či přízvuk, je možné vokály rozepisovat. V takových případech je ale vhodné uvést příslušné vysvětlení v ediční poznámce.

6.2 Přepis grafémů ず a づ

Jako další z problémů bylo vytipováno přepisování grafémů ず a づ, respektive jejich rozlišování, či nerozlišování v zápisu latinkou. Zatímco první grafém je obvykle přepisován jako <zu>, u druhého byly v pilotním průzkumu zjištěny vedle varianty <zu> také varianty <dzu> a <du>.

Problematickosti zápisu a přepisu tohoto jevu má původ v historickém vývoji. Grafémy ず/づ, které jsou společně s grafémy じ/ぢ v japonštině označovány termínem *jocugana* (四つ仮名 čili „čtyři grafémy *kany*“), měly v minulosti každý odlišnou výslovnost. Konsonantické prvky slabik じ a ず byly tvořeny jako třené hlásky [ʑi],^{70, 71}

⁷⁰ Hlásky [ʑ], velmi blízká české hláске [ž] (podle IPA [ʑ]), se dnes vyskytuje pouze v některých dialektech. Jedná se o znělou třenou alveopalatálu. Stejně jako hlásky š, č a dž (dle IPA [ɕ], [tɕ] a [dʑ]) bývají označovány také jako palatoalveolární hlásky [ʃ], [ʃ] a [dʒ], můžeme i tuto hlásku nalézt pod symbolem zmíněné palatoalveolární hlásky [ʒ] (viz 5.2).

⁷¹ Tento poněkud nestandardní zápis, [ʑi] a další, volíme proto, aby bylo zřetelné, které slabiky *kany* je popisovaná hlásky součástí.

[z]u, zatímco u slabik ぢ a づ jako hlásky závěrové [d]i, [d]u. V období mezi koncem 15. století a polovinou 16. století došlo k výslovnostním změnám v rámci slabičné řady TA, při kterých konsonantické části slabik つ a ち změnily svou výslovnost z původních závěr [t]u, [t]i na polotřené [c]u, [tɕ]i. Tyto změny iniciovaly i změny v rámci řady DA, znělého protějšku neznělé řady TA, a tím pádem začaly být i souhlásky ve slabikách ぢ a づ vyslovovány jako polotřené hlásky [dɕ]i, [dɕ]u. Spolu s tím došlo zároveň i k artikulačnímu přiblížení těchto hlásek s třenými hláskami [z]i a [z]u z řady ZA a mnohdy i k jejich zaměňování.⁷² Tento stav vedl k narušení původních zvukových distinkcí v rámci *jocugany* a k volnému zaměňování rovněž i na úrovni zápisu těchto hlásek. Vývoj těchto čtyř hlásek se lišil v závislosti na dialektech,⁷³ přičemž v řadě z nich, včetně tokijského, ze kterého později vznikla standardní japonština, došlo do středního období Edo (přibližně poslední třetiny 18. stol.) k smazání zvukových rozdílů mezi ず/づ a じ/ぢ.⁷⁴ V případě grafémů ず/づ je dnes za správnou výslovnost udávána hláska [dɕ] a v případě じ/ぢ hláska [dɕ].⁷⁵

Ortografickou konvencí pro zápis *kanou*, *Gendai kanazukai* (現代仮名遣い), z roku 1946 (a revidovanou v roce 1986) dostalo do té doby nejednotné a v podstatě libovolné používání těchto grafémů řád. Jako základní grafémy byly zavedeny じ a ず a zároveň byly definovány situace pro zápis pomocí ぢ a づ. Ty jsou, s určitými výjimkami, používány zejména v případech, kdy ve slově dochází k opakování téhož grafému, jako například ぢぢむ [čidžimu] (縮む; „zmenšit/srazit se“) a つづく [cudzuku] (続く; „pokračovat“), nebo ve složeninách, ve kterých druhé slovo původně začínalo slabikou [či] nebo [cu], jež vlivem skládání získala na znělosti,⁷⁶ jako v následujících příkladech: はな + ち = はなぢ [hanadži] (鼻血; „krvácení z nosu“), みつか + つき = みかづき [mikadzuki] (三日月; „srpek měsíce/nový měsíc“).⁷⁷

Vrátíme-li se tedy k původnímu problému přepisu grafémů ず a づ, z výše uvedeného vyplývá, že foneticky jsou tyto dvě slabiky ve standardní japonštině chápány jako totožné, a je tedy vhodné je do latinky přepisovat stejně. Pouze je otázkou, zda volit variantu <zu> či <dzu>. Přestože z fonetického hlediska se může nabízet spíše grafické vyjádření pomocí <dzu>, v analyzovaných textech jasně převažoval zápis <zu> a z ankety rovněž vyplynulo, že většina respondentů (17 z 21) používá v obou případech variantu <zu>. Tento rozpor ovšem lze poměrně jednoduše vysvětlit. Detenze hlásky [dɕ] totiž není v japonštině výrazně prudká a její výslovnost je blíže hlásce třené, kterou je i hláska [z]. Výslovnost se [z] je ostatně mnohými mluvčími v určitých pozi-

⁷² MORITA, On'in no henshen (3), s. 263–264 a 267–268.

⁷³ Výslovnost všech čtyř slabik zůstala zachována a dodnes přetrvává v dialektech velké části ostrova Kjúšú, (např. Kagošima, Mijazaki), jinde se zachovaly tři nebo dvě hlásky, kdežto v jiných došlo dokonce k redukci na jednu jedinou (Tóhoku). Viz DŽÓO, pozn. 60, s. 135.

⁷⁴ MORITA, pozn. 72, s. 266 a 268.

⁷⁵ WATANABE, pozn. 53, s. 19.

⁷⁶ Tento jev se japonsky nazývá *rendaku* (連濁) a označuje postupné získávání znělosti ve složenině. Jedná se o jev v japonštině běžný, ne však zcela předvídatelný.

⁷⁷ Plné znění *Gendai kanazukai* viz: Gendai kanazukai. In: *Monbukagakushó* [online].

cích ve slově i uskutečňována. Zřejmě i z těchto důvodů je realizace prostřednictvím grafému <z> běžnější. Navíc spřežka *dz* označující hlásku [dz] se v češtině prakticky nevyskytuje, tato kombinace grafémů se objevuje převážně jako vyjádření sekvence dvou různých hlásek [d] a [z].⁷⁸ Hlásky [dz] v češtině vzniká hlavně jako znělостní spodoba hlásky [c] (např. slovo *leckdy*, [ledzɡdi]), jejímž grafémem je i v textu znamenávána. Z toho vyplývá, že grafické vyjádření <dz> bude pro českého čtenáře symbolizovat spíše dva jednotlivé zvuky nežli spřežku pro jeden, neboť přestože výskyt této hlásky v češtině není ojedinělý, není zvykem ji v písmu vyznačovat.⁷⁹ Proto, aby bylo zmenšeno riziko, že by byl tento spřežkový grafém vyslovován jako zmíněná sekvence hlásek závěry [d] a třené [z] namísto jedné polotřené hlásky, jejíž detenze navíc není tak prudká, je vhodnější jako pravidlo označit variantu <zu>.

Čeština a japonština jsou v tomto ohledu podobné také z následujícího fonologického pohledu: ani jeden z jazyků nedisponuje fonémem /dz/ v opozici k fonému /z/. V obou jazycích pak v závislosti na fonologickém prostředí foném /z/ může nabývat realizace jak [z], tak i [dz]. Zde navrhovaný způsob přepisu se navíc používá i v Hepburnově transkripci a v *Kunreišiki*. Pouze v systému *Nihonšiki*, který je založen na transliteračním principu, je důsledně rozlišováno mezi ず (<zu>) a づ (<du>).⁸⁰

6.3 Přepis slabičného ん před grafémem obouretné souhlásky

Již bylo uvedeno, že foném /N/ má v japonštině několik alofonních variant. V souvislosti s řešenou problematikou nás zajímá v případě, kdy je následován obouretnou hláskou a dochází k spodobě a změně výslovnosti na [m]. V českém přepisu se setkáváme jak s variantou přepisu pomocí <n>, tak s variantou věrněji odrážející výslovnost, tedy <m> (např. <šinbun> – <šimbun>, <ganbatte> – <gambatte>). Ačkoli devadesát pět procent dotázaných japanologů uvedlo, že preferují zápis pomocí <n>, výsledek analýzy textů potvrdil původní domněnku, a sice že jsou běžně používány obě dvě varianty. Ve třiceti sedmi textech bylo striktně dodržováno <n>, ve dvaceti sedmi <m> a v sedmnácti bylo použito <n> i <m> (např. <kenpó>, ale <tempura>, <Senpu>, ale <kampaku>, <Gunma>, ale <Temmu>). Jako hlavní důvod ve prospěch <n> byl uváděn fakt, že japonština nemá grafém pro samostatnou hlásku [m], a také to, že ke spodobě na [m] při výslovnosti z důvodu snadnější artikulace dojde přirozeně, i bez nutnosti grafického zvýraznění. Zajímavým argumentem byl i fakt, že kompletní alofonní in-

⁷⁸ Ortoepie v některých případech připouští i kombinaci grafémů <dz> vyslovit jako [dz], ale přednost je dávana plně výslovnosti (PALKOVÁ, pozn. 5, s. 334–335).

⁷⁹ Situace se spřežkou *dž* je poněkud jiná, neboť jak již bylo uvedeno v oddíle 5.2, tato spřežka se běžně vyskytuje v přejatých počestěných slovech (džíp, džez aj.), ve kterých naznačuje původní výslovnost [dʒ]. U této hlásky je tedy český mluvčí na takovéto značení zvyklý. Ve slovech českého původu se spřežka *dž* téměř nevyskytuje (džbán, džber).

⁸⁰ V praxi je toto rozlišování potřeba pro používání počítačové klávesnice, na které grafém づ zobrazíme stisknutím kláves *d* a *u* (viz 7.6).

ventář japonského /N/ nelze ani bez užití IPA vyjádřit. Naproti tomu ve prospěch <m> bylo jako důvod uvedeno větší přiblížení se fonetické podobě. Provedeme-li srovnání se zavedenými systémy, tradiční verze Hepburnova systému přepisu mezi <n> a <m> v minulosti rozlišovala, avšak revidovaná verze již <m> nepoužívá. Zrovna tak je nepoužívá systém *Kunreišiki*.

Ačkoli podle Pravidel českého pravopisu by měl přepis spodobu respektovat,⁸¹ na základě výše uvedených skutečností se jako vhodnější řešení jeví přepisovat grafém ん ve všech případech jako <n>. Kromě toho, že je toto řešení opět v souladu s nejaktuálnější verzí zavedených systémů (*Kunreišiki* a Hepburnova), můžeme pro ně nalézt paralelu přímo v české fonetice a fonologii. I v češtině totiž při styku některých hlásek může dojít k místní spodobě. Jedná se například, podobně jako v japonštině, o vyslovování zadopatrového *n* namísto alveolárního před hláskami [k] a [g] („banka“, [baŋka]) či vyslovování retozubného *m* namísto obouretného před hláskami [v] a [f] („tramvaj“, [tramvaj]). Pravděpodobně nejilustrativnější případ je bilabiální spodoba, díky níž se před obouretnými hláskami [p] a [b] japonský foném /N/ i český foném /n/ realizují jako hláska [m] („hanba“, [hamba]). Tyto změny, ať už povinné, volní či ortoepicky nežádoucí, nejsou v běžném českém textu graficky zaznamenávány, proto doporučujeme nezaznamenávat je ani při přepisu z japonštiny. I zde samozřejmě platí výjimky dle typu a účelu daného textu – například v rámci foneticky zaměřeného textu nalezneme důvody pro přepis, který bude zachycovat skutečnou výslovnost.

6.4 Používání apostrofu

Po přepisu japonského zápisu do latinky dochází u některých kombinací grafémů k situaci, kdy nelze jednoznačně určit hranice mezi slabikami. Tato nejasnost může vést ke zkreslení výslovnosti daných slov, případně i k chybnému zpětnému přepisu. Například rodné jméno známého spisovatele Tanizakiho není Džū-ni-či-ró, ale Džūn-iči-ró. Podobně příjmení významného japonského jazykovědce Kindaičiho sestává z komponentů Kin-da-iči, nikoli Kin-dai-či, což je výslovnost, ke které může přepis v latince svádět. Mnohdy navíc může vinou chybného frázování⁸² dojít i k záměně významu.

Z formálního hlediska lze vypořádat tři typy problematických seskupení, a to:

1. <n> následováno samohláskou (např. 記念, きねん, *ki-nen*, „památka“ vs. 禁煙, きんえん, *kin-en*, „zákaz kouření“);
2. <n> následováno grafémem <j> (např. 加入, かにゅう, *ka-njú*, „začlenění“, vs. 勧誘, かんゆう, *kan-jú*, „lákání, vybízení“);
3. sled dvou a více samohláskových grafémů (např. 庭園, ていえん, *tei-en*, „park, zahrada“, 社員, しゃいん, *ša-in*, „zaměstnanec“).

⁸¹ HLAVSA, pozn. 6, s. 86.

⁸² V originální výslovnosti se může kromě odlišného frázování na rozlišení významu podílet i fakt, že výslovnost hlásky *n* v pozici fonému /n/ je jiná než výslovnost této hlásky v případě fonému /N/.

Jak je patrné z uvedených příkladů, může u slov v rámci první a druhé skupiny dojít nejen ke špatnému zpětnému zápisu do *kany*, ale na základě toho mnohdy i k následné záměně významu slova. Jak již bylo uvedeno, hláska *n* je totiž v japonštině zapisována spolu s některým z vokálů jako součást slabičné řady NA (ナ, *na*; ニ, *ni*; ヌ, *nu*; ネ, *ne*; ノ, *no*), v rámci spřežek (ニャ, *nja*; ニュ, *nju*; ニョ, *njo*) a také, na rozdíl od ostatních konsonantů, i jako samostatný grafém (ン, *n*). V jiných případech však ke špatnému přepisu a záměně významu dojít nemůže.

Problematicčnost třetí skupiny je mírně odlišného charakteru. Z analýzy vlastností české slabiky a skupin, v nichž se vedle sebe vyskytuje víc vokálů, vyplynulo, že pro česky mluvícího jedince není daná výslovnost většiny japonských slov patřících do této skupiny příliš přirozená. V první řadě jsme postaveni před problematiku hiátu neboli švu mezi dvěma vokály, které se nacházejí bezprostředně vedle sebe, ovšem v heterosylabické pozici. Do tohoto švu totiž čeština v mluveném jazyce často vkládá hiátové hlásky, často polosamohlásku [j],⁸³ a u přejatých slov, pokud je jednou ze samohlásek [i], je tento vokál v některých případech hláskou [j] dokonce přímo nahrazen (srov. [asteroid] × [lajik] i [lajk]).⁸⁴ Proto například slovo *Heian* [heian] uslyšíme české mluvčí často vyslovovat jako [heijan] nebo [hejan]. Tento jev je poměrně častý zastoupen, neboť shluk souhlásek končících na *i* je v japonštině poměrně častý (*ai*, *ei*, *oi*, *ui*).

Navíc je to, jak určité slovo přečteme, ovlivněno naším vnímáním slabik a jejich předělů. Zvukové principy, dle kterých jsou řetězce hlásek do slabik uspořádávány, vnímá rodilý mluvčí spíše intuitivně, podvědomě a je složité je exaktně popsat. V některých případech je proto určení mezislabičné hranice poměrně nejednoznačné, každý jedinec ji může cítit jinak. Základním předpokladem slabiky je přítomnost vokalické složky (nejčastěji samohlásky, někdy i slabikotvorného konsonantu), jež tvoří její jádro. Další slabičné pozice, praetura nebo též onset (konsonant či jejich skupina předcházející jádru) a koda (konsonant či skupina konsonantů stojící za ním), nemusí být nutně obsazeny. Konkrétní podoba slabiky se liší podle jazyka a je dána zejména tím, jaké hláskové kombinace jsou v daném jazyce možné⁸⁵ – to znamená, že český čtenář si bude pod vlivem slabičných zvukových principů češtiny japonská slova nevědomky přizpůsobovat.

Nyní uvedeme konkrétní okolnosti, které by na zmíněné přizpůsobování mohly mít vliv. Ačkoli povědomí uživatelů o hranici slabiky kolísá, existují zde totiž tři základní faktory, kterými se při určování problematických případů řídí (ty ovšem mohou stát i proti sobě):⁸⁶

- zvukový kontrast sonority v řetězu hlásek;
- analogie se strukturou frekventovaných slabik, jejichž samostatnost je nesporná;
- přítomnost mezimorfémového švu.

⁸³ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 147.

⁸⁴ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 343.

⁸⁵ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 152–153.

⁸⁶ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 270.

V češtině lze při určování slabičných hranic vyzorovat následující tendence. První z nich se týká toho, že je v češtině, stejně jako v japonštině, patrné upřednostňování otevřené slabiky neboli té, která je ukončena vokálem, a to zejména při výskytu konsonantu mezi dvěma vokály (např. le-tec, nikoli let-ec). Výjimkou jsou pouze předpony zakončené konsonantem, za nimiž bezprostředně následuje vokál (např. roz-uzlení).⁸⁷ Dá se tedy předpokládat, že český čtenář, který není s japonským jazykem detailněji obeznámen, bude u výrazu zapsaného jako *kani* nejspíš podvědomě preferovat výslovnost *ka-ni* („krab“) na úkor *kan-i* („jednoduchost“).

Druhou silnou tendencí je položit u skupiny konsonantů slabičnou hranici právě mezi ně⁸⁸ (např. pol-ka, nikoli po-lka). Z toho vyplývá, že Čech bude v případě druhé problematické skupiny hranici slabiky intuitivně klást mezi hlásky [n] a [j], tj. bude upřednostňovat čtení slova *kanjú* jako *kan-jú* („pozdání“) na úkor *ka-njú* („předplatné“).

Poslední tendence je relevantní především pro japanology, neboť nám říká, že uživatel jazyka při dělení slabik bere na zřetel morfologický šev, ovšem pokud ho pociťuje jako zřetelný.⁸⁹ Čtenář přepisu tedy slovo přečte a interpretuje správně, zejména pokud si bude vědom morfologického švu. Pro čtenáře japonštiny neznalé je proto zapotřebí tento šev vyznačit.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že český percipient si většinou bude problematické hláskové skupiny výslovnostně přizpůsobovat, případně bude upřednostňovat jednu možnost na úkor druhé.

Mezi analyzovanými texty obsahujícími český přepis japonštiny byly apostrofy použity v padesáti pěti procentech textů, ve kterých se vyskytovaly výrazy, v nichž by použití apostrofu připadalo v úvahu. I v rámci těchto textů však existovaly nejednotnosti, kdy v některých publikacích byly určité výrazy přepisovány s apostrofem a jiné bez něj.

V dotazníkovém šetření byl posuzován přepis tří slov (viz tabulka č. 8 níže). V prvních dvou případech se jednalo o výrazy, které mohou mít při špatném frázování odlišný význam, a výsledky jasně potvrdily potřebu psát v takovýchto případech apostrof. Naproti tomu jméno básnické sbírky *Manjóšú* je poměrně známé a případné špatné frázování není na poslech ani příliš patrné. Apostrof je zde spíš užitečný pro zpětný přepis do japonštiny a také z hlediska systematizace pravidel jeho užití. Větší část respondentů (12 z 21 dotázaných) v tomto případě apostrof za nutný nepovažovala. K podobnému závěru dospěla i analýza textů, ve kterých se tento výraz vyskytoval v osmnácti z celkového počtu zkoumaných textů, přičemž ve dvanácti bez apostrofu a v šesti s apostrofem.

⁸⁷ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 271.

⁸⁸ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 271.

⁸⁹ PALKOVÁ, pozn. 5, s. 271.

Tabulka č. 8: Používání apostrofu (výsledky ankety)

単位	tani / tan'i	1/20
郵便受け	júbinuke / júbin'uke	3/18
万葉集	Manjóšú / Man'jóšú	12/9

Názory na používání apostrofu obecně se různí, avšak většina respondentů se vyslovila pro používání v případech, kdy je možný dvojí výklad daného slova nebo hrozí zkomolení výslovnosti, spíše než pro paušální používání. Pisatel by měl při volbě způsobu přepisu zohlednit typ textu a čtenáře, kterému je daný text určen (zda je například potřeba zajistit správný zpětný přepis do *kany*). Pokud se jedná o zavedený název či jméno, není zřejmě použití apostrofu nutné. V tomto případě ovšem stojíme před problémem, že určování takových případů bude spíše intuitivní než systematické.

Z toho důvodu se jeví jako vhodné řešení psát u prvních dvou vytyčených skupin apostrof obligatorně, aby se tak zamezilo změně výslovnosti a následně i významu (a rovněž případnému chybnému zpětnému přepisu). Hepburnova transkripce a *Kunreišiki* řeší tento jev také jednoznačně: v případě, kdy po slabičném ㄥ následuje grafém samohlásky nebo slabik *ja* (や), *ju* (ゆ) a *jo* (よ), je přepisováno jako <n'> a před souhláskami a na konci slova jakožto <n>. Novák dokonce označuje vynechávání apostrofu za <n> před samohláskami a před <j> v českém přepisu za chybné.⁹⁰ Z analýzy textů a ankety navíc jasně vyplývá, že užití apostrofu není striktně zavrhaným řešením, tudíž toto pravidlo víceméně odpovídá úzu.

Oproti tomu u třetí skupiny slov k záměně významu ani špatnému zpětnému přepisu dojít nemůže. Pouze je zde riziko, že kvůli tendenci, jež vychází z jazykového systému češtiny, může český čtenář tento typ slov přečíst nesprávně, pro japonského posluchače i nesrozumitelně. V této situaci, pokud si to bude zaměření textu vyžadovat, může tedy autor usoudit, že je potřeba mezislabičný šev jasně naznačit. Zmíněná výslovnostní tendence může být však u některých slov silnější a u některých slabší, navíc by při plošném zavedení apostrofu došlo k zbytečnému navýšení jeho užití, a tím i k zneprůhlednění textu. Z těchto důvodů jeho bezpodmínečné zavedení u této skupiny není nutné, ba je spíše uživatelsky nežádoucí.

6.5 Přepis partikulí は・へ・を

Další z výše zmíněných problematických oblastí představuje přepis partikulí, u nichž existuje z důvodu pozůstatku historické konvence zápisu diskrepance mezi zápisem a výslovností. Jedná se konkrétně o partikule は, へ a を, transliterované jako *ha*, *he* a *wo*, ale vyslovované [wa], [e] a [o]. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že jsou

⁹⁰ VOCHALA (1978), pozn. 28, s. 205.

používány čtyři kombinace přepisu: <ha> – <he> – <wo> / <wa> – <e> – <o> / <wa> – <he> – <wo> / <wa> – <e> – <wo>. Pro lepší přehlednost přidáváme tabulku:

Tabulka č. 9: Přepis partikulí は・へ・を (výsledky ankety)

は, へ, を	ha – he – wo	3/21
	wa – he – wo	5/21
	wa – e – o	5/21
	wa – e – wo	8/21

Z dat v tabulce lze vyčíst, že nejméně respondentů (3 z 21) se vyslovilo pro variantu transliterace všech tří partikulí, tj. <ha>, <he>, <wo>, která odpovídá přepisu v systému *Nihonšiki*, přičemž ve shromážděných textech se přepis partikule は jako <ha> nevyskytl dokonce ani jednou. Variantu <wa> – <he> – <wo>, tedy kombinaci fonetického přepisu partikule は a transliterace zbylých dvou partikulí zvolilo 5 z 21 dotázaných. Stejný počet respondentů preferuje variantu <wa> – <e> – <o>, tedy fonetický přepis všech tří partikulí. Největší počet respondentů (8 z 21) se vyslovil pro poslední uvedený způsob, a sice variantu <wa> – <e> – <wo>, čili partikuli は a へ přepisují foneticky, ale u partikule を preferují transliteraci. Jako důvod většina uvedla, že upřednostňují fonetickou transkripci, avšak partikule を přepsaná jako <o> vypadá zvláštně. Opakovaně se také objevil názor, že se tato partikule v minulosti jako čisté [o] nevyslovovala a že se tak nevyslovuje ani dnes.

Ve zkoumaných textech se objevily varianty <o> a <wo> téměř rovnocenně. Naproti tomu přepis partikule へ jako <he> se objevil pouze jednou z celkem dvaceti šesti výskytů této partikule. Jednoznačná byla situace i u partikule は – ve všech případech byla přepsána jako <wa>.

Srovnáme-li tedy výsledky ankety a analýzy textů, jako nejběžnější se jeví varianty <wa> – <e> – <o> a <wa> – <e> – <wo>, tedy přepis odpovídající fonetické transkripci a přepis kombinující fonetickou transkripci s transliterací poslední uvedené partikule. Jako problematický element se tedy jeví především přepis partikule を.

Již bylo uvedeno, že příčina problematického zápisu partikulí tkví v historickém vývoji jazyka. Pádové partikuli を se jako etymologický základ přisuzuje v moderní japonštině již neexistující emfatická partikule を.⁹¹ Na to, že byla její výslovnost skutečně obohacena o konsonantický prvek, retnou polosamohlásku [w], můžeme usuzovat právě z historického pravopisu, kdy grafém pro zápis této partikule je řazen do slabičné řady WA (わ, wa; ゐ, wi; Ø; ゑ, we; を, wo). Nicméně již ve středním heianském

⁹¹ Pádové partikule se pojí k podstatným jménům (nebo ke členům, které je zastupují) a vyjadřují vztahy mezi větnými členy. Emfatické partikule se v minulosti užívaly pro vyjádření důrazu. (KLÍMA. *Učebnice klasické japonštiny*, s. 68–69).

období zřejmě došlo nejprve k splynutí výslovnosti grafémů を a お ve [wo] a později ke změně na [o].⁹² Přestože tedy dnes již není rozdíl ve výslovnosti těchto dvou grafémů patrný, jsou ortograficky stavěny do protikladu.⁹³ Tento protiklad je však patrný pouze v případě zápisu zmíněné pádové partikule を, neboť k jiným účelům se v moderní japonštině grafém を nevyužívá, ve všech ostatních případech došlo ke splynutí s grafémem お.⁹⁴ Podobně jako u partikulí は a へ si tedy i tato partikule zachovala specifický zápis oproti ostatním slovům.

Z výše uvedeného se tedy jako vhodné řešení jeví přepis zmiňovaných partikulí jako <wa> – <e> – <o>, který je systematický – všechny tři partikule jsou přepisovány foneticky. Z výzkumu vyplynulo, že úzus v přepisu partikulí は a へ je poměrně jednotný a že je jednoznačně preferován fonetický přepis před transliterací. Partikule を představuje obdobný případ, kdy zápis v *kaně* je pouze pozůstatkem historické pravopisné konvence, a není tedy důvod tuto partikuli řešit jiným způsobem. S uvedeným doporučeným přepisem koresponduje i přepis, který ustanovuje revidovaná Hepburnova transkripce a rovněž i systém *Kunreišiki* a vyplývá i z Novákova přehledu.⁹⁵

Zvolený fonetický způsob přepisu se jeví jako nejvhodnější pro většinu textů, avšak v odborných textech se můžeme setkat s případy, kdy je z nejrůznějších důvodů potřebné zaznamenat psanou nebo starší podobu jazyka (s vyslovovaným retným polovokálem [w]). V takovéto situaci, pokud to tedy autor textu uzná za vhodné a z odborného hlediska opodstatněné, je vhodné upřednostnit grafickou rovinu a jednotlivé partikule transliterovat (<ha> – <he> – <wo>), ovšem s náležitým vysvětlením v ediční poznámce.

6.6 Psaní velkých písmen

Zápis japonským písmem nerozlišuje mezi obecnými a vlastními jmény a ani celkově nevyděljuje velké a malé grafémy. Oproti tomu v češtině by zápis vyvedený pouze malými písmeny působil minimálně v případě vlastních jmen označujících osoby a místa velmi nezvykle. V souvislosti s tímto analýza textů odhalila, že v prepisech nejrůznějších názvů do češtiny se setkáme jak s variantou velkého počátečního písmene, tak malého, přičemž největší problém představují víceslovné názvy, u nichž nalezneme velkou nejednotnost zápisu. Jako vhodné řešení se logicky nabízí řídit se pravidly pro psaní velkých písmen v cílovém jazyce, v našem případě tedy v češtině, což doporučuje i *Kunreišiki* a shodla se na něm i většina respondentů. „Japonsko“ by se tedy podle těchto pravidel zapisovalo jako <Nihon> a „Česká republika“ jako

⁹² SHIBATANI, pozn. 15, s. 340; srov. též např. FRELLESVIG, pozn. 44, s. 310.

⁹³ SHIBATANI, pozn. 15, s. 340.

⁹⁴ Zřejmě i z tohoto důvodu nejsou přejatá slova jako např. „walkman“ (ウォークマン, *wókuman*) v japonštině zapisována grafémem *katakany* フ (ekvivalentním ke grafému を), ale raději jako ウォ (*u_o*).

⁹⁵ VOCHALA (1978), pozn. 28, s. 206.

<Čeko kjōwakoku>. Zde nutně dojde k rozchodu s transkripcí anglickou, ve které se ekvivalent českého slova „republika“ píše s velkým počátečním písmenem, <Cheko Kyōwakoku> („Czech Republic“). „Japonec“ by se přepisoval jako <Nihondžin>, zatímco „japonština“ jako <nihongo> (v anglické transkripci <Nihongo>).

Ačkoli toto řešení vypadá na první pohled jednoznačně, setkáme se s případy, kdy úplně jednoznačné není. Problém nastane například při přepisu adjektiv utvořených od vlastních podstatných jmen. Použijeme-li analogický příklad k výše uvedeným, jedná se o adjektivum „japonský“ – *nihon no*, tvořené vlastním jménem a partikulí. Psaní malým písmenem, tj. <nihon no>, odůvodníme tím, že toto spojení substantiva a partikule tvoří jednotku s adjektivní funkcí. Psaní velkým písmenem, tj. <Nihon no>, je zase založené na zdůraznění skutečnosti, že tato jednotka sestává z vlastního jména, které v češtině píšeme s počátečním velkým písmenem. V obou variantách se sice řídíme českými pravidly pro psaní velkých písmen, avšak pokaždé vycházíme z jiného chápání daného spojení. Psaní velkým písmenem nahrává i skutečnost, že mimojazykovou realitu lze formálně vyjádřit více způsoby, a dané spojení lze tedy interpretovat jednak jako adjektivum, čili „japonský“, a také jako adnominální genitiv⁹⁶ „Japonska“. V anglické transkripci je velké písmeno jednoznačné, píše se totiž i v adjektivním tvaru *Japanese*.

Většina oslovených japanologů se v tomto případě přiklonila k zápisu velkým písmenem. Jejich vysvětlení se pohybovala v rámci výše uvedeného. Jako další řešení byla uvedena možnost vycházet z českého překladu a velkým a malým písmenem rozlišovat mezi adjektivem a adnominálním genitivem v cílovém jazyce (srov. <nihon no uta> – „japonská píseň“ vs. <Nihon no rekiši> – „dějiny Japonska“), respektive vycházet z toho, jak autor pořizující přepis výraz v daném kontextu chápe nebo chce, aby byl interpretován, protože v řadě českých spojení lze použít oba tvary – například „dějiny Japonska“ i „japonské dějiny“.

Jako obecné doporučení lze tedy stanovit dodržování zásad pro psaní počátečních písmen v češtině. Způsob přepisu slov a výrazů, které nelze jednoznačně interpretovat kvůli dílčím rozdílům ve vztahu mezi jejich významem a formou, je nutné rozhodnout na základě autorova chápání textu.

6.7 Shrnutí

Výše uvedená řešení představují doporučení, jak dané jevy přepisovat. Při jejich stanovování byly hledány racionální argumenty, které by mohly nahradit intuici, jež je při transkribování často vůdčím principem. Až čas ovšem ukáže, zda se ujmou v praxi. Výsledky ankety za účelem zpětné vazby k navrhovaným řešením, byť se jí zúčastnilo pouze patnáct japanologů, nicméně naznačují, že tato řešení mají velkou šanci na přijetí. Je zřejmé, že pro ty, kteří mají za sebou dlouhou praxi používání určitého

⁹⁶ Genitiv adnominální – zde užití genitivu (2. p.) ve větě tak, že je závislý na jménu, a to ve funkci přívlastku neshodného.

způsobu přepisu, nemusí být případná změna úplně snadná. Novým uživatelům by však tato doporučení mohla usnadnit rozhodování, jaký systém přepisu zvolit. Nemuseli by se totiž ztrácet ve variantnosti přepisů, váhat, která z nalezených variant je správná, nebo zda tato variantnost představuje nějaký hlubší rozdíl v užívání daných slov apod. Rovněž by mohla přispět k redukci existujících nejednotností. Praktický návod pro přepis japonštiny do češtiny je uveden v následující části.

7 Pravidla a zásady přepisu

Následující část obsahuje konkrétní pravidla a tabulky přepisu jednotlivých transkripcí, jejichž teoretická východiska jsou popsána v kapitolách výše. Vedle pravidel české transkripce, která nalezne své uplatnění především v česky psaných textech, zde uvádíme i transkripci Hepburnovu, *Kunreišiki* a *Nihonšiki*, které se používají celosvětově. Pravidla jednotlivých transkripčních systémů jsou z velké části zpracována stejným způsobem s využitím stejných nebo podobných příkladů, takže lze mezi nimi pohodlně srovnávat. Každá sada pravidel je opatřena dvěma tabulkami japonských abeced a jejich přepisu, z nichž první obsahuje neznělé a znělé slabičné řady a druhá řady spřežek (základní systém tabulek je totožný s výše uvedenými tabulkami, viz 4.4). Tyto tabulky jsou doplněny o pravidla přepisu konkrétních jevů, jejichž přepis z použitých tabulek nevyplývá, neboť se týká úrovně vyšší než hlásek. Jednotlivá pravidla jsou formulována z hlediska přepisu z *kany* do latinky. Při přepisech nejsou přípustné žádné redukce grafémů, s výjimkou zaznamenávání dlouhých vokálů.

Kromě těchto pravidel přepisu slabičných abeced je zde zařazen i oddíl podávající přehled japonských interpunkčních znamének, jejichž inventář je poměrně rozmanitý a jejichž funkce, a tedy i adekvátní ekvivalenty, nemusí být vždy na první pohled zřejmé. Proto může být tento přehled užitečný nejen při přepisu, ale rovněž při překladu japonského textu.

Znalost transkripce je do jisté míry potřebná také pro elektronický zápis japonského písma, a proto je zde zařazen i krátký oddíl věnující se zásadám tohoto druhu přepisu. Zejména jsou zde uvedeny specifické klávesové kombinace zavedené z důvodu omezených možností klávesnice, jež ze samotné znalosti transkripce nevyplývají.

7.1 Pravidla české transkripce

Tabulka č. 10: Neznělé a znělé slabiky v české transkripci

	A	I	U	E	O
–	あ・ア a	い・イ i	う・ウ u	え・エ e	お・オ o
K	か・カ ka	き・キ ki	く・ク ku	け・ケ ke	こ・コ ko
G	が・ガ ga	ぎ・ギ gi	ぐ・グ gu	げ・ゲ ge	ご・ゴ go
S	さ・サ sa	し・シ ši	す・ス su	せ・セ se	そ・ソ so
Z	ざ・ザ za	じ・ジ dži	ず・ズ zu	ぜ・ゼ ze	ぞ・ゾ zo
T	た・タ ta	ち・チ či	つ・ツ cu	て・テ te	と・ト to
D	だ・ダ da	ぢ・ヂ dži	づ・ヅ zu	で・デ de	ど・ド do
N	な・ナ na	に・ニ ni	ぬ・ヌ nu	ね・ネ ne	の・ノ no
H	は・ハ ha	ひ・ヒ hi	ふ・フ fu	へ・ヘ he	ほ・ホ ho
B	ば・バ ba	び・ビ bi	ぶ・ブ bu	べ・ベ be	ぼ・ボ bo
P	ぱ・パ pa	ぴ・ピ pi	ぷ・プ pu	ぺ・ペ pe	ぽ・ポ po
M	ま・マ ma	み・ミ mi	む・ム mu	め・メ me	も・モ mo
J	や・ヤ ja		ゆ・ユ ju		よ・ヨ jo
R	ら・ラ ra	り・リ ri	る・ル ru	れ・レ re	ろ・ロ ro
W ⁹⁷	わ・ワ wa	ゐ・ヰ i		ゑ・ヱ e	を・ヲ o
	ん・ン n				

⁹⁷ Grafémy ゐ/ヰ a ゑ/ヱ se dnes již nepoužívají.

Tabulka č. 11: Spřežky v české transkripci

	JA	JU	JO
K	きゃ・キヤ kja	きゅ・キュ kju	きょ・キョ kjo
G	ぎゃ・ギヤ gja	ぎゅ・ギユ gju	ぎょ・ギョ gjo
S	しゃ・シヤ ša	しゅ・シュ šu	しょ・シヨ šo
Z	じゃ・ジヤ dža	じゅ・ジュ džu	じょ・ジヨ džo
T	ちゃ・チャ ča	ちゅ・チュ ču	ちょ・チヨ čo
N	にゃ・ニヤ nja	にゅ・ニユ nju	にょ・ニヨ njo
H	ひゃ・ヒヤ hja	ひゅ・ヒユ hju	ひょ・ヒヨ hjo
B	びゃ・ビヤ bja	びゅ・ビユ bju	びょ・ビヨ bjo
P	ぴゃ・ピヤ pja	ぴゅ・ピユ pju	ぴょ・ピヨ pjo
M	みゃ・ミヤ mja	みゅ・ミユ mju	みょ・ミヨ mjo
R	りゃ・リヤ rja	りゅ・リユ rju	りょ・リヨ rjo

• Přepis dlouhých vokálů

- dlouhé vokály, které jsou v *kaně* zapisovány jako dva grafémy, přepisujeme pomocí diakritického znaménka čárky (aa → <á>, ii → <i>, uu → <ú>, ee → <é>, oo → <ó>, ou [o:]⁹⁸ → <ó>):
 - おかあさん → <okásan> (お母さん, „matka“)
 - ちいさい → <čísai> (小さい, „malý“)
 - くうき → <kúki> (空気, „vzduch“)
 - おねえさん → <onésan> (お姉さん, „starší sestra“)

⁹⁸ Viz pozn. 66.

- ほうこう → <h**ó**k**ó**> (方向, „směr“)
 - とおる → <t**ó**ru> (通る, „projít, projet kolem“)

- avšak v případě, že samohláskový grafém nevyjadřuje délku předchozí samohlásky, nýbrž iniciální samohlásku následujícího morfému (významového či gramatického), užíváme přepisu <aa>, <ii>, <uu>, <ee>, <oo>, <ou>:
 - はあく → <h**a**aku> (把握, „plné porozumění“)
 - あたらしい → <ataraš**ii**> (新しい, „nový“)
 - ふうん → <fu**u**n> (不運, „neštěstí“)
 - かげえ → <kage**ee**> (影絵, „stínohra“)
 - こおう → <ko**ó**> (呼応, „shoda“)
 - おもう → <om**ou**> (思う, „myslet si“)

- pokud jsou dlouhé vokály v původním zápisu zaznamenané pomocí prodlužovacího znaménka *óonpu* (ー), přičemž takový zápis se vyskytuje zejména v přejaté slovní zásobě a také například v onomatopoických výrazech a citoslovcích, nahradíme jej při přepisu rovněž diakritickým znaménkem čárky:
 - コーヒー → <k**ó**h**í**> („káva“)
 - セーター → <s**é**t**á**> („svetr“)
 - クーラー → <k**ú**r**á**> („klimatizace“)
 - ニャー → <nj**á**> („mňau“)

- kombinaci *e* (ať už samostatného grafému či jako součást grafému slabiky) a grafému *i* přepisujeme vždy jako <ei>:
 - せんせい → <sense**ei**> (先生, „učitel, mistr“)
 - けいご → <ke**ei**go> (敬語, „zdvořilá japonština“)
 - ていねい → <te**ei**nei> (丁寧, „zdvořilý, pečlivý“)

• Přepis zdvojených souhlásek

- zdvojení souhlásky zapisované v *kaně* pomocí zmenšené slabiky *cu* (っ/ッ) přepisujeme dvěma grafémy příslušné souhlásky:
 - じっしょうしゅぎ → <đu^řšóšugi> (実証主義, „pozitivismus“)
 - しゅっちょう → <šu^ččó> (出張, „pracovní cesta“)
 - こっきょう → <ko^kkjó> (国境, „státní hranice“)
 - チップ → <či^ppu> („spropitné“)

Pozn.: Spíše okrajovou záležitostí je přepis rázu (?), v japonštině realizovaného také pomocí zmenšené slabiky *cu*, se kterým se můžeme setkat při přepisu textu, který zaznamenává mluvenou řeč; v přepisu je navrhuje podobně jako v angličtině⁹⁹ zaznamenat pomocí <ɾ>:

- あっというまに → <a^ɾ to iu ma ni> (あっという間に, „vmžiku“, „než bys řekl švec“)
- やすっ! → <Jasu^ɾ!> (安っ! „To je levný!“)
- v odborném textu se případně nabízí použít i přímo symbol <ɾ>: <a^ɾ to iu ma ni>, <Jasu^ɾ!>

• Přepis slabičného ん

- ん zapisujeme ve všech případech jako <n> (bez ohledu na to, že je před obouřetnými hláskami [p], [b], [m] vyslovováno jako [m]):
 - ぶんぼう → <bun^ppó> (文法, „gramatika“)
 - しんぶん → <šin^bbun> (新聞, „noviny“)
 - ねんまつ → <nen^mmacu> (年末, „konec roku“)

• Používání apostrofu

- pokud po slabičném *n* (ん) následuje grafém samohlásky nebo slabik *ja* (や), *ju* (ゆ) a *jo* (よ), označíme v přepisu tento předěl apostrofem – <n’>:
 - たんい → <tan’i> (単位, „jednotka“)

⁹⁹ Tento způsob můžeme nalézt v textech používajících anglickou transkripci, nicméně v pravidlech tohoto transkripčního systému zakomponován není.

- か^んい → <kaⁿ'i> (簡易, „jednoduchý“)
- か^んえん → <kaⁿ'en> (肝炎, „hepatitida“)
- き^んえん → <kiⁿ'en> (禁煙, „zákaz kouření“)
- か^んゆう → <kaⁿ'jú> (勧誘, „lákání, vybízení“)

– ale:

- たに → <tani> (谷, „údolí“)
- かに → <kani> (蟹, „krab“)
- かねん → <kanen> (可燃, „hořlavý“)
- きねん → <kinen> (記念, „památka“)
- かにゆう → <kanjú> (加入, „začlenění“)

– pro zvýraznění hranice morfémů z důvodu naznačení správné výslovnosti je možné, pokud to autor uzná za vhodné, apostrof použít i v případě přepisu sledu dvou a více samohlásek:

- へ^いあ^ん → <Heian> / <Hei[']an> (平安, název hist. období)
- き^んだ^いち → <Kindaiči> / <Kinda[']iči> (金田一, příjmení)
- が^いあ^く → <gaiaku> / <gai[']aku> (害悪, „zlo, újma / škoda“)
- は^いえ^ん → <haien> / <hai[']en> (肺炎, „zápal plic“)
- つ^いお^く → <cuioku> / <cui[']oku> (追憶, „vzpomínka“)
- か^い → <kai> / <ka[']i> (下位, „nižší pozice“)
- srov. かい → <kai> (貝, „mušle“)

• Přepis partikulí は・へ・を

- partikuli は zapisujeme jako <wa>
- partikuli へ zapisujeme jako <e>
- partikuli を zapisujeme jako <o>

• Přepis netypických grafémů a jejich kombinací vyskytujících se v přejatých slovech

V souvislosti s nárůstem cizích lexikálních výpůjček se v japonštině setkáváme s nezvyklými kombinacemi grafémů, které vznikají ve snaze o co největší přiblíže-

ní se původní výslovnosti. Tyto kombinace jsou však komplikované spíše z hlediska vlastního zápisu v japonštině než samotného přepisu do latinky. Obvykle sestávají ze základní slabiky a přidruženého vokálu poloviční velikosti, přičemž základní slabika udává výslovnost souhlásky a přidružený vokál modifikuje samohláskovou část původní slabiky. Srovnajte: フイ = <fui> vs. フィ = <fi>; テイ = <tei> vs. ティ = <ti>; ドウ = <dou>, příp. <dó> vs. ドウ = <du>; ツア = <cua> vs. ツァ = <ca> a jiné.

- フィルム → <**f**irumu> („film“)
- パーティ → <pá**tí**>¹⁰⁰ („večírek“)
- ツァー → <**cá**> („car“)
- ドウオモ → <**du**omo> („dóm, katedrála“)

- dalším specifickým grafémem je ヴ, s jehož pomocí se zapisuje v japonštině neexistující retozubné [v]; tento grafém se vyskytuje v následujících kombinacích, které vždy budeme přepisovat pomocí grafému <v>: ヴァ = <va>, ヴィ = <vi>, ヴ = <vu>, ヴェ = <ve>, ヴォ = <vo>.

- ヴァイオリン → <**v**aiorin> („housle“)
- スロヴァキア → <Suro**v**akia> („Slovensko“)
- ヴォリューム → <**v**orjúmu> („hlasitost, objem“)

- hláska [v] je v japonštině běžně zapisována rovněž pomocí řady BA:

- バイオリン → <**b**aiorin>
- スロバキア → <Suro**b**akia>
- ボリューム → <**b**orjúmu>

- kombinace grafému ウ s přidruženým grafémem vokálu poloviční velikosti přepisujeme jako <w>:

- ウィスキー → <**w**isukí> („whisky“)
- ウェイトレス → <**w**eitoresu> („servírka“)
- ウォークマン → <**w**ókuman> („walkman“)

¹⁰⁰ V tomto případě se nabízí také přepis pomocí *y*, a to kvůli možné deformaci výslovnosti, neboť v češtině je přirozené vyslovovat souhlásky *d*, *t*, *n* před *i* jako [dʲ], [tʲ], [nʲ] (viz pozn. 7). Na druhou stranu ve slovech cizího původu toto pravidlo neuplatňujeme (viz PALKOVÁ, pozn. 5, s. 343) a zavádění nového grafému při přepisu z jazyka, který měkké a tvrdé *i* nerozlišuje, je spíše kontraproduktivní. Proto je zde zvolena varianta *i*.

• Psaní velkých písmen

Při zapisování velkých písmen se řídíme především pravidly českého pravopisu. Velké písmeno v češtině píšeme zejména v případě vlastních jmen a ve jménech užívaných jako vlastní nebo jím označujeme začátek větných celků. Zatímco pravidlo o označování začátku věty je jednoznačné, pravidlo o ostatních dvou kategoriích je již z hlediska interpretace komplikovanější. V souvislosti s problematikou přepisu je tedy nutno mít na paměti, že tento okruh gramatiky je i v češtině poměrně složitý a že správný zápis je v řadě případů závislý nejen na znalosti zmíněných pravidel, ale i na obeznámenosti s kontextem konkrétního přepisovaného jevu a následné interpretaci těchto všech informací. Někdy je základním problémem již to, zda lze daný výraz za vlastní jméno vůbec považovat. Mezi základní pravidla zápisu velkých písmen patří, že jednoslovná vlastní jména se zapisují s velkým počátečním písmenem, u souslovných vlastních jmen se až na výjimky velké počáteční písmeno píše pouze v prvním slově. Výjimkou jsou například obecná jména druhová jako ostrov, jezero, okres apod., která se do vlastního jména z hlediska pravopisu obvykle nezahrnují, ani pokud stojí na jeho začátku. Pokud je součástí souslovného vlastního jména jiné vlastní jméno, píšeme je samozřejmě také s velkým písmenem.¹⁰¹ Stejně jako v případě českých vlastních jmen je zapotřebí přistupovat individuálně i k řadě výrazů s platností vlastního jména přepsaných z japonštiny, a kde to je možné, tak analogicky k jejich českým překladům, vždy ale s ohledem na charakter zápisu v japonštině. Například název vysoké školy *Waseda daigaku* přepíšeme s velkým počátečním písmenem ve vlastním jméně (*Waseda*) a s malým ve jméně obecném (*daigaku*), ačkoli jako překlad se jeví vhodnější varianta Univerzita Waseda (než Wasedská univerzita), ve kterém je kvůli opačnému pořadí slov obecné jméno taktéž zapsáno s velkým počátečním písmenem, neboť se tak vyskytne na začátku souslovného vlastního jména. Situaci značně komplikuje i problém s dělením slov, který zatím není jednotně řešen ani v jiných uvedených transkripcích a který může interpretaci pravidel pro psaní velkých písmen rovněž ovlivnit.¹⁰² Způsob přepisu jevů, jež nelze jednoznačně interpretovat, je tedy nutné rozhodnout na základě autorova chápání textu.

Velká počáteční písmena píšeme u těchto kategorií:

– jména osob

□ 星新一 → <Hoši Šin'iči>

¹⁰¹ Zde uvádíme pouze základní poučky a zjednodušenou kategorizaci, která nemůže být chápána jako konečná, ale spíše jako ilustrativní. Pro podrobnější reference viz např. HLAVSA, pozn. 6, s. 39–51.

¹⁰² Námi uvedené dělení některých výrazů proto nelze brát za určující.

- 紫式部 → <Murasaki Šikibu>¹⁰³
 - 源義経¹⁰⁴ → <Minamoto no Jošicune>

- jména příslušníků národů a kmenů a obyvatel místa nazývaného vlastním jménem
 - チェコ人 → <Čekodžin> („Čech“)
 - アメリカ人 → <Amerikadžin> („Američan“)
 - スラブ人 → <Surabudžin> („Slovan“)
 - 北欧人 → <Hokuódžin> („Severan,
Skandinávec“)

- ale: jména příslušníků antropologických skupin a jiných společenství
 - 黒人 → <kokudžin> („černoch“)
 - イエズス会士 → <iezusukaiši> („jezuita“)

- jména zeměpisná
 - ボヘミア → <Bohemia> („Čechy“)
 - 日本アルプス → <Nihon Arupusu> („Japonské Alpy“)
 - コルシカ島 → <Korušikató> („Korsika“)
 - 朝鮮半島 → <Čósen hantó> („Korejský poloostrov“)
 - 太平洋 → <Taiheijó> („Tichý oceán“)

- oficiální jména organizací, institucí, států a správních oblastí aj.
 - 日本(国) → <Nihon(koku) /
Nippon(koku)> („Japonsko“)
 - チェコ共和国 → <Čeko kjówakoku> („Česká republika“)
 - 千葉県 → <Čiba-ken> („prefektura Čiba“)

¹⁰³ Přestože v tomto případě jde o hodnot z období *Heian*, při jejím užívání jakožto jména je vhodnější ji zapisovat velkým písmenem. Při uvedení této spisovatelky v bibliografii však není vhodné obracet pořadí na Šikibu Murasaki, neboť se nejedná o standardní jméno a příjmení.

¹⁰⁴ V *kaně* zapisováno jako みなものよしつね, tedy včetně partikule *no*, která není ze zápisu ve znacích patrná.

- 自由民主党 → <**D**žijú **m**inšutó> („Liberálně demokratická strana (Japonska)“)
 - 国際連合 → <**K**okusai **r**engó> („Organizace spojených národů“)
 - 東京大学 → <**T**ókjó **d**aigaku> („Tokijská univerzita“)
 - 早稲田大学 → <**W**aseda **d**aigaku> („Univerzita Waseda“)
 - 日本商工会 → <**N**ihon **š**ókókai> („Japonská obchodní komora“)
- jména dokumentů, publikací, uměleckých děl aj.
 - 日本国語大辞典 → <**N**ihon **k**okugo **d**aidžiten> („Velký slovník japonského jazyka“)
 - 日本国憲法 → <**N**ihonkoku **k**enpó> („Ústava Japonska“)
 - 奥の細道 → <**O**ku **n**o **h**osomiči> („Úzká stezka do vnitrozemí“)
- označení významných událostí a období
 - フランス革命 → <**F**uransu **k**akumei> („Velká francouzská revoluce“)
 - クリスマス → <**K**urisumasu> („Vánoce“)
 - 建国記念の日 → <**K**enoku **k**inen **n**o **h**i> („Den vzniku císařství“)
 - プラハの春音楽会 → <**P**uraha **n**o **h**aru **o**ngakkai> (hudební festival „Pražské jaro“)
- ale:
 - 第二次世界大戦 → <**d**ainidži **s**ekai **t**aisen> („druhá světová válka“)
 - 古墳時代 → <**k**ofun **d**židai> („období mohyl / období *kofun*“)
 - 江戸時代 → <**E**do **d**židai> („období Edo“)

Malá počáteční písmena píšeme u těchto kategorií:

- názvy jazyků
 - 日本語 → <**n**ihongo> („japonština“)
 - フランス語 → <**f**uransugo> („francouzština“)

- názvy náboženských a ideologických směrů
 - 禅 宗 → <zenšú> („zenový buddhismus“)
 - キリスト教 → <kirisutokjó> („křesťanství“)
 - 国学 → <kokugaku> („národní věda“)
- deriváty z vlastních jmen (pokud se již název za vlastní jméno nepokládá)¹⁰⁵
 - 日本酒 → <nihonšu> („sake, rýžové víno“)
 - 日本画 → <nihonga> (tradiční japonská malba)

Na pomezí jsou vlastní jména ve funkci adjektiv:

- nelze jednoznačně určit na základě pravidel českého pravopisu (viz 6.6), preferenci velkého či malého písmene ponecháváme na interpretaci a rozhodnutí autora:
 - 日本の → <nihon no> / („japonský“)
 - <Nihon no>

¹⁰⁵ Podobný princip se může objevit i v rámci jiných kategorií a výrazy v nich uvedené mohou být rovněž již deriváty z vlastních jmen.

7.2 Pravidla Hepburnovy transkripce

Tabulka č. 12: Neznělé a znělé slabiky v Hepburnově transkripci (revidovaná verze)

	A	I	U	E	O
–	あ・ア a	い・イ i	う・ウ u	え・エ e	お・オ o
K	か・カ ka	き・キ ki	く・ク ku	け・ケ ke	こ・コ ko
G	が・ガ ga	ぎ・ギ gi	ぐ・グ gu	げ・ゲ ge	ご・ゴ go
S	さ・サ sa	し・シ shi	す・ス su	せ・セ se	そ・ソ so
Z	ざ・ザ za	じ・ジ ji	ず・ズ zu	ぜ・ゼ ze	ぞ・ゾ zo
T	た・タ ta	ち・チ chi	つ・ツ tsu	て・テ te	と・ト to
D	だ・ダ da	ぢ・ヂ ji	づ・ヅ zu	で・デ de	ど・ド do
N	な・ナ na	に・ニ ni	ぬ・ヌ nu	ね・ネ ne	の・ノ no
H	は・ハ ha	ひ・ヒ hi	ふ・フ fu	へ・ヘ he	ほ・ホ ho
B	ば・バ ba	び・ビ bi	ぶ・ブ bu	べ・ベ be	ぼ・ボ bo
P	ぱ・パ pa	ぴ・ピ pi	ぷ・プ pu	ぺ・ペ pe	ぽ・ポ po
M	ま・マ ma	み・ミ mi	む・ム mu	め・メ me	も・モ mo
Y	や・ヤ ya		ゆ・ユ yu		よ・ヨ yo
R	ら・ラ ra	り・リ ri	る・ル ru	れ・レ re	ろ・ロ ro
W ¹⁰⁶	わ・ワ wa	ゐ・ヰ i		ゑ・ヱ e	を・ヲ o
	ん・ン n				

¹⁰⁶ Grafémy ゐ/ヰ a ゑ/ヱ se dnes již nepoužívají.

Tabulka č. 13: Spřežky v Hepburnově transkripci (revidovaná verze)

	YA	YU	YO
K	きゃ・キヤ kya	きゅ・キュ kyu	きょ・キョ kyo
G	ぎゃ・ギヤ gya	ぎゅ・ギユ gyu	ぎょ・ギョ gyo
S	しゃ・シヤ sha	しゅ・シュ shu	しょ・ショ sho
Z	じゃ・ジャ ja	じゅ・ジュ ju	じょ・ジョ jo
T	ちゃ・チャ cha	ちゅ・チュ chu	ちょ・チョ cho
N	にゃ・ニヤ nya	にゅ・ニユ nyu	にょ・ニョ nyo
H	ひゃ・ヒヤ hya	ひゅ・ヒユ hyu	ひょ・ヒョ hyo
B	びゃ・ビヤ bya	びゅ・ビユ byu	びょ・ビョ byo
P	ぴゃ・ピヤ pya	ぴゅ・ピユ pyu	ぴょ・ピョ pyo
M	みゃ・ミヤ mya	みゅ・ミユ myu	みょ・ミョ myo
R	りゃ・リヤ rya	りゅ・リユ ryu	りょ・リョ ryo

• Přepis dlouhých vokálů

- dlouhé vokály, které jsou v *kaně* zapisovány jako dva grafémy, přepisujeme pomocí makronu; výjimkou je dlouhé *i*, které se vždy zapisuje jako <ii> (*aa* → <ā>, *ii* → <ii>, *uu* → <ū>, *ee* → <ē>, *oo* → <ō>, *ou* [o:]¹⁰⁷ → <ō>):
 - おかあさん → <okāsan> (お母さん, „matka“)
 - ちいさい → <chiīsai> (小さい, „malý“)
 - くうき → <kūki> (空気, „vzduch“)
 - おねえさん → <onēsan> (お姉さん, „starší sestra“)

¹⁰⁷ Viz pozn. 66.

- ほうこう → <hōkō> (方向, „směr“)
 - とおる → <tōru> (通る, „projít, projet kolem“)

- avšak v případě, že samohláskový grafém nevyjadřuje délku předchozí samohlásky, nýbrž iniciální samohlásku následujícího morfému (významového či gramatického), užíváme přepisu <aa>, <ii>, <uu>, <ee>, <oo>, <ou>:
 - はあく → <haaku> (把握, „plné porozumění“)
 - あたらしい → <atarashii> (新しい, „nový“)
 - ふうん → <fuun> (不運, „neštěstí“)
 - かげえ → <kagee> (影絵, „stínohra“)
 - こおう → <koō> (呼応, „shoda“)
 - おもう → <omou> (思う, „myslet si“)

- pokud jsou dlouhé vokály v původním zápisu zaznamenané pomocí prodlužovacího znaménka *ōonpu* (ー), přičemž takový zápis se vyskytuje zejména v přejaté slovní zásobě a také například v onomatopoických výrazech a citoslovcích, nahradíme jej při přepisu rovněž makronem:
 - コーヒー → <kōhī> („káva“)
 - セーター → <sētā> („svetr“)
 - クーラー → <kūrā> („klimatizace“)
 - ニャー → <nyā> („mňau“)

- kombinaci *e* (ať už samostatného grafému či jako součást grafému slabiky) a grafému *i* přepisujeme vždy jako <ei>:
 - せんせい → <sensei> (先生, „učitel, mistr“)
 - けいご → <keigo> (敬語, „zdvořilá japonština“)
 - ていねい → <teinei> (丁寧, „zdvořilý, pečlivý“)

• Přepis zdvojených souhlásek

- zdvojení souhlásky zapisované v *kaně* pomocí zmenšené slabiky *cu* (っ/ッ) přepisujeme dvěma grafémy příslušné souhlásky; grafém <ch> se zdvojuje jako <tch>:

□ じっしょうしゅぎ →	<jiss h ōshugi>	(実証主義, „pozitivismus“)
□ しゅっちょう →	<shut ch ō>	(出張, „pracovní cesta“)
□ こっきょう →	<kok k yō>	(国境, „státní hranice“)
□ チップ →	<ch i ppu>	(„spropitné“)

• Přepis slabičného ん

- ん zapisujeme ve všech případech jako <n> (bez ohledu na to, že je před obouřetnými hláskami [p], [b], [m] vyslovováno jako [m]):¹⁰⁸

□ ぶんぼう →	<bun n pō>	(文法, „gramatika“)
□ しんぶん →	<shin n un>	(新聞, „noviny“)
□ ねんまつ →	<nen n matsu>	(年末, „konec roku“)

• Používání apostrofu

- pokud po slabičném *n* (ん) následuje grafém samohlásky nebo slabik *ya* (や), *yu* (ゆ) a *yo* (よ), označíme tento předěl apostrofem – <n'>:

□ たんい →	<tan' n i>	(単位, „jednotka“)
□ かんい →	<kan' n i>	(簡易, „jednoduchý“)
□ かんえん →	<kan' n en>	(肝炎, „hepatitida“)
□ きんえん →	<kin' n en>	(禁煙, „zákaz kouření“)
□ かんゆう →	<kan' n yū>	(勧誘, „lákání, vybízení“)

- ale:

□ たに →	<tani>	(谷, „údolí“)
□ かに →	<kani>	(蟹, „krab“)
□ かねん →	<kanen>	(可燃, „hořlavý“)

¹⁰⁸ V původní verzi Hepburnovy transkripce se v těchto případech zapisovalo <m>: <bumpō>, <shim-bun>, <nemmacu>.

- きねん → <kinen> (記念, „památka“)
- かにゅう → <kanyū> (加入, „začlenění“)

Situace, kdy se vedle sebe v přepisu vyskytnou dva nebo více samohláskových grafémů, jejichž kombinace by mohla být, například na základě jiného vnímání slabičných předělů a odlišných pravopisných principů, přečtena v cílovém jazyce přepisu (zde angličtině) nesprávně, tato transkripční pravidla neřeší.

• Přepis partikulí は・へ・を

- partikuli は zapisujeme jako <wa>
- partikuli へ zapisujeme jako <e>
- partikuli を zapisujeme jako <o>

• Přepis netypických grafémů a jejich kombinací vyskytujících se v přejatých slovech

V cizích lexikálních výpůjčkách se setkáváme s nezvyklými kombinacemi grafémů (viz 7.1, bod Přepis přejatých slov). Srovnajte: フイ = <fui> vs. フィ = <fi>; テイ = <tei> vs. ティ = <ti>; ドウ = <dou>, příp. <dō> vs. ドウ = <du>; ツア = <tsua> vs. ツァ = <tša> a jiné. Při přepisu vždy použijeme souhláskovou část hlavní slabiky a namísto její původní samohlásky napíšeme přidružený samostatný vokál.

- フィルム → <**f**irumu> („film“)
 - パーティ → <pā**t**i> („večírek“)
 - ツァー → <**t**sā> („car“)
 - ドウオモ → <**d**uomo> („dóm, katedrála“)
- dalším specifickým grafémem je ヱ, s jehož pomocí se zapisuje v japonštině neexistující retozubné [v]; tento grafém se vyskytuje v následujících kombinacích, které vždy budeme přepisovat pomocí grafému <v>: ヱァ = <va>, ヱィ = <vi>, ヱ = <vu>, ヱェ = <ve>, ヱォ = <vo>.
- ヱァイオリン → <**v**aiorin> („housle“)
 - スロ**ヴ**ァキア → <Suro**v**akia> („Slovensko“)
 - ヱォリューム → <**v**oryūmu> („hlasitost, objem“)

- hláska [v] je běžně přepisována rovněž pomocí řady BA:
 - バイオリン → <ba**i**orin>
 - スロバキア → <Suro**b**akia>
 - ボリューム → <bo**r**yūmu>
- kombinace grafému ウ s přidruženým grafémem vokálu poloviční velikosti přepisujeme jako <w>:
 - ウィスキー → <wi**s**ukí> („whisky“)
 - ウェイトレス → <we**i**toresu> („servírka“)
 - ウォークマン → <wo**k**uman> („walkman“)

• Psaní velkých písmen

Pro zápis velkých písmen v přepisech používajících Hepburnovu transkripci zde vycházíme z pravidel standardu ALA-LC.¹⁰⁹ Většina z nich odpovídá standardním pravidlům anglického pravopisu, ale nalezneme i menší odchylky. Jména osob a příslušníků národností, organizací či náboženských a ideologických směrů, stejně tak jako zeměpisné názvy či názvy význačných historických událostí se zapisují velkým písmenem ve všech slovech kromě partikulí. Názvy jazyků i adjektiva odvozená od vlastních jmen jsou zapisovány rovněž s velkým počátečním písmenem. Naproti tomu například názvy dokumentů či historických období jsou zapisovány s velkým počátečním písmenem pouze v prvním slově, což je rozdíl oproti standardním pravidlům pro psaní velkých písmen v angličtině.¹¹⁰

Velká počáteční písmena ve všech slovech kromě partikulí píšeme v těchto kategoriích:

- jména osob
 - 星新一 → <Hoshi **S**hin'ichi>
 - 紫式部 → <Murasaki **S**hikibu>¹¹¹
 - 源義経¹¹² → <Minamoto **n**o **Y**oshitsune>

¹⁰⁹ Jedná se o soubor norem pro přepis do latinky používaných American Library Association – Library of Congress, které jsou v publikacích vydaných v anglicky mluvících zemích běžně používány. Standard pro přepis japonštiny vychází z revidované verze Hepburnovy transkripce.

¹¹⁰ Více viz: Japanese. In: *Library of Congress* [online].

¹¹¹ Viz pozn. 103.

¹¹² Viz pozn. 104.

- jména příslušníků národností a kmenů a obyvatel místa nazývaného vlastním jménem
 - チェコ人 → <Ch^ekojin> („Čech“)
 - アメリカ人 → <A^emerikajin> („Američan“)
 - スラブ人 → <S^eurabujin> („Slovan“)
 - 北欧人 → <H^eokuōjin> („Seveřan, Skandinávec“)

- jména zeměpisná
 - ボヘミア → <B^eohemia> („Čechy“)
 - 日本アルプス → <Nⁱhon A^rupusu> („Japonské Alpy“)
 - コルシカ島 → <K^erushikatō> („Korsika“)
 - 朝鮮半島 → <Ch^osen H^antō> („Korejský poloostrov“)
 - 太平洋 → <T^aiheiyo> („Tichý oceán“)

- oficiální jména organizací, institucí, států a správních oblastí aj.
 - 日本(国) → <Nⁱhon(koku)> / („Japonsko“)
<Nⁱppon(koku)>
 - チェコ共和国 → <Ch^eko Kyōwakoku> („Česká republika“)
 - 千葉県 → <Chⁱba-ken> („prefektura Čiba“)
 - 自由民主党 → <Jⁱyū Mⁱnshutō> („Liberálně demokratická strana (Japonska)“)
 - 国際連合 → <K^eokusai R^engō> („Organizace spojených národů“)
 - 東京大学 → <T^okyō D^aigaku> („Tokijská univerzita“)
 - 早稲田大学 → <W^aseda D^aigaku> („Univerzita Waseda“)
 - 日本商工会 → <Nⁱhon Sh^okōkai> („Japonská obchodní komora“)

- označení významných událostí
 - フランス革命 → <F^eransu K^akumei> („Velká francouzská revoluce“)
 - 第二次世界大戦 → <D^ainiji S^ekai T^aisen> („druhá světová válka“)
 - クリスマス → <K^eurisumasu> („Vánoce“)

- názvy jazyků
 - 日本語 → <Nihongo> („japonština“)
 - フランス語 → <Furansugo> („francouzština“)

- názvy náboženských a ideologických směrů
 - 禅宗 → <Zenshū> („zenový buddhismus“)
 - キリスト教 → <Kirisutokyō> („křesťanství“)
 - 国学 → <Kokugaku> („národní věda“)

- vlastní jména ve funkci adjektiv
 - 日本の → <Nihon no> („japonský“)

Velká počáteční písmena pouze v prvním slově píšeme v těchto kategoriích:

- historická období:
 - 古墳時代 → <Kofun jidai> („období mohyl / období *kofun*“)
 - 江戸時代 → <Edo jidai> („období Edo“)

- jména dokumentů, publikací, uměleckých děl aj.
 - 日本国語大辞典 → <Nihon kokugo daijiten> („Velký slovník japonského jazyka“)
 - 日本国憲法 → <Nihonkoku kenpō> („Ústava Japonska“)
 - 奥の細道 → <Oku no hosomichi> („Úzká stezka do vnitrozemí“)

Deriváty z vlastních jmen, pokud se již název za vlastní jméno nepokládá, píšeme s malým počátečním písmenem:

- 日本酒 → <nihonshu> („*sake*, rýžové víno“)
- 日本画 → <nihonga> (tradiční japonská malba)

7.3 Pravidla *Kunreišiki rōmadži* (*Kunreisiki rōmazi*)

Tabulka č. 14: Neznělé a znělé slabiky v transkripci *Kunreišiki*

	A	I	U	E	O
–	あ・ア a	い・イ i	う・ウ u	え・エ e	お・オ o
K	か・カ ka	き・キ ki	く・ク ku	け・ケ ke	こ・コ ko
G	が・ガ ga	ぎ・ギ gi	ぐ・グ gu	げ・ゲ ge	ご・ゴ go
S	さ・サ sa	し・シ si	す・ス su	せ・セ se	そ・ソ so
Z	ざ・ザ za	じ・ジ zi	ず・ズ zu	ぜ・ゼ ze	ぞ・ゾ zo
T	た・タ ta	ち・チ ti	つ・ツ tu	て・テ te	と・ト to
D	だ・ダ da	ぢ・ヂ zi	づ・ヅ zu	で・デ de	ど・ド do
N	な・ナ na	に・ニ ni	ぬ・ヌ nu	ね・ネ ne	の・ノ no
H	は・ハ ha	ひ・ヒ hi	ふ・フ hu	へ・ヘ he	ほ・ホ ho
B	ば・バ ba	び・ビ bi	ぶ・ブ bu	べ・ベ be	ぼ・ボ bo
P	ぱ・パ pa	ぴ・ピ pi	ぷ・プ pu	ぺ・ペ pe	ぽ・ポ po
M	ま・マ ma	み・ミ mi	む・ム mu	め・メ me	も・モ mo
Y	や・ヤ ya		ゆ・ユ yu		よ・ヨ yo
R	ら・ラ ra	り・リ ri	る・ル ru	れ・レ re	ろ・ロ ro
W ¹¹³	わ・ワ wa	ゐ・ヰ i		ゑ・ヱ e	を・ヲ o
	ん・ン n				

¹¹³ Grafémy ゐ/ヰ a ゑ/ヱ se dnes již nepoužívají.

Tabulka č. 15: Spřežky v transkripci *Kunreišiki*

	YA	YU	YO
K	きゃ・キヤ kya	きゅ・キュ kyu	きょ・キョ kyo
G	ぎゃ・ギヤ gya	ぎゅ・ギユ gyu	ぎょ・ギョ gyo
S	しゃ・シヤ sya	しゅ・シュ syu	しょ・ショ syo
Z	じゃ・ジャ zya	じゅ・ジュ zyu	じょ・ジョ zyo
T	ちゃ・チャ tya	ちゅ・チュ tyu	ちょ・チョ tyo
N	にゃ・ニヤ nya	にゅ・ニユ nyu	にょ・ニョ nyo
H	ひゃ・ヒヤ hya	ひゅ・ヒユ hyu	ひょ・ヒョ hyo
B	びゃ・ビヤ bya	びゅ・ビユ byu	びょ・ビョ byo
P	ぴゃ・ピヤ pya	ぴゅ・ピユ pyu	ぴょ・ピョ pyo
M	みゃ・ミヤ mya	みゅ・ミユ myu	みょ・ミョ myo
R	りゃ・リヤ rya	りゅ・リユ ryu	りょ・リョ ryo

• **Přepis dlouhých vokálů**

- dlouhé vokály, které jsou v *kaně* zapisovány jako dva grafémy, přepisujeme pomocí cirkumflexu (*aa* → <â>, *ii* → <î>, *uu* → <û>, *ee* → <ê>, *oo* → <ô>, *ou* [o:]¹¹⁴ → <ô>):
 - おかあさん → <okâsan> (お母さん, „matka“)
 - ちいさい → <tîsai> (小さい, „malý“)
 - くうき → <kûki> (空気, „vzduch“)
 - おねえさん → <onêsan> (お姉さん, „starší sestra“)

¹¹⁴ Viz pozn. 66.

- ほうこう → <h^ok^o> (方向, „směr“)
 - とおる → <t^oru> (通る, „projít, projet kolem“)

- avšak v případě, že samohláskový grafém nevyjadřuje délku předchozí samohlásky, nýbrž iniciální samohlásku následujícího morfému (významového či gramatického), užíváme přepisu <aa>, <ii>, <uu>, <ee>, <oo>, <ou>:
 - はあく → <ha^aku> (把握, „plné porozumění“)
 - あたらしい → <atarasⁱⁱ> (新しい, „nový“)
 - ふうん → <fu^un> (不運, „neštěstí“)
 - かげえ → <ka^gee> (影絵, „stínohra“)
 - こおう → <ko^o> (呼応, „shoda“)
 - おもう → <om^ou> (思う, „myslet si“)

- pokud jsou dlouhé vokály v původním zápisu zaznamenané pomocí prodlužovacího znaménka *óonpu* (ー), přičemž takový zápis se vyskytuje zejména v přejaté slovní zásobě a také například v onomatopoických výrazech a citoslovcích, nahradíme jej při přepisu rovněž cirkumflexem:
 - コーヒー → <k^ohⁱ> („káva“)
 - セーター → <s^et^a> („svetr“)
 - クーラー → <k^ur^a> („klimatizace“)
 - ニャー → <ny^a> („mňau“)

- kombinaci *e* (ať už samostatného grafému či jako součást grafému slabiky) a grafému *i* přepisujeme vždy jako <ei>:
 - せんせい → <sens^ei> (先生, „učitel, mistr“)
 - けいご → <keⁱgo> (敬語, „zdvořilá japonština“)
 - ていねい → <teⁱnei> (丁寧, „zdvořilý, pečlivý“)

• Přepis zdvojených souhlásek

- zdvojení souhlásky zapisované v *kaně* pomocí zmenšené slabiky *cu* (っ/っ) přepisujeme dvěma grafémy příslušné souhlásky:
 - じっしょうしゅぎ → <zissyôsyugi> (実証主義, „pozitivismus“)
 - しゅっちょう → <syuttyô> (出張, „pracovní cesta“)
 - こっきょう → <kokkyô> (国境, „státní hranice“)
 - チップ → <tippu> („spropitné“)

• Přepis slabičného ん

- ん zapisujeme ve všech případech jako <n> (bez ohledu na to, že je před obouretnými hláskami [p], [b], [m] vyslovováno jako [m]):
 - ぶんぼう → <bunpô> (文法, „gramatika“)
 - しんぶん → <sinbun> (新聞, „noviny“)
 - ねんまつ → <nenmatu> (年末, „konec roku“)

• Používání apostrofu

- pokud po slabičném *n* (ん) následuje grafém samohlásky nebo slabik *ya* (や), *yu* (ゆ) a *yo* (よ), označíme tento předěl apostrofem – <n'>:
 - たんい → <tan'i> (単位, „jednotka“)
 - かんい → <kan'i> (簡易, „jednoduchý“)
 - かんえん → <kan'en> (肝炎, „hepatitida“)
 - きんえん → <kin'en> (禁煙, „zákaz kouření“)
 - かんゆう → <kan'yû> (勧誘, „lákání, vybízení“)
- ale:
 - たに → <tani> (谷, „údolí“)
 - かに → <kani> (蟹, „krab“)
 - かねん → <kanen> (可燃, „hořlavý“)
 - きねん → <kinen> (記念, „památka“)
 - かにゆう → <kanyû> (加入, „začlenění“)

Situace, kdy se vedle sebe v přepisu vyskytnou dva nebo více vokálů, jejichž kombinace by mohla být, například na základě jiného vnímání slabičných předělů a odlišných pravopisných principů, přetčena v cílovém jazyce přepisu nesprávně, tato transkripční pravidla neřeší.

- **Přepis partikulí は・へ・を**

- partikuli は zapisujeme jako <wa>
- partikuli へ zapisujeme jako <e>
- partikuli を zapisujeme jako <o>

- **Přepis netypických grafémů a jejich kombinací vyskytujících se v přejatých slovech**

V cizích lexikálních výpůjčkách se setkáváme s nezvyklými kombinacemi grafémů (viz 7.1, bod Přepis přejatých slov). Na rozdíl od české nebo Hepburnovy transkripce zde však nastává při přepisu řady z nich problém, například u kombinace スイ, [si], jako <si>, テイ, [ti], jako <ti> nebo トウ, [tu], jako <tu>, protože pomocí těchto kombinací grafémů se v této transkripci již přepisují grafémy し, [ši], ち, [či], a つ, [cu]. V těchto konkrétních případech je tento problém obvykle řešen pomocí apostrofu. Srovnejte: し = <si> vs. スイ = <s'i>; ち = <ti> vs. テイ = <t'i> a つ = <tu> vs. トウ = <t'u>.

- パーティー → <pât'i> („večírek“)
- トウルーマンショー → <T'urûman syô> („the Truman Show“)
- ドウオモ → <d'uomo> („dóm, katedrála“)

- dalším specifickým grafémem je ヴ, s jehož pomocí se zapisuje v japonštině neexistující retozubné [v]; tento grafém se vyskytuje v následujících kombinacích, které jsou přepisovány pomocí grafému <v>: ヴァ = <va>, ヴィ = <vi>, ヴ = <vu>, ヴェ = <ve>, ヴォ = <vo>.

- ヴァイオリン → <vaïorin> („housle“)
- スロヴァキア → <Surovakia> („Slovensko“)
- ヴォリューム → <voryûmu> („hlasitost, objem“)

- hláska [v] je běžně přepisována rovněž pomocí řady BA:

- バイオリン → <baïorin>
- スロバキア → <Surobakia>

- ボリューム → <boryûmu>
- kombinace grafému ウ s přidruženým grafémem vokálu poloviční velikosti přepisujeme jako <w>:
 - ウィスキー → <wisukî> („whisky“)
 - ウェイトレス → <weitoresu> („servírka“)
 - ウォークマン → <wôkuman> („walkman“)

Řada dalších kombinací, specifických pro konkrétní jazyky, je zatím řešena spíše nejednotně, podle momentální potřeby.

• Psaní velkých písmen

Tato transkripce k psaní velkých písmen přímo nabádá pouze na začátku věty, ostatní situace doporučuje řešit s ohledem na pravidla jazyka, ve kterém se přepisuje. Při použití v českém textu je tedy vhodné používat stejná pravidla jako pro českou transkripci. Pro názornost a pro možnost porovnávání obou variant přepisu uvádíme tento oddíl znovu, avšak upravený dle pravidel transkripce *Kunreišiki*.

Velká počáteční písmena píšeme u těchto kategorií:

- jména osob
 - 星新一 → <Hosi Sin'iti>
 - 紫式部 → <Murasaki Sikibu>¹¹⁵
 - 源義経¹¹⁶ → <Minamoto no Yositone>
- jména příslušníků národů a kmenů a obyvatel místa nazývaného vlastním jménem
 - チェコ人 → <Tyekozin> („Čech“)
 - アメリカ人 → <Amerikazin> („Američan“)
 - スラブ人 → <Surabuzin> („Slovan“)
 - 北欧人 → <Hokuôzin> („Seveřan, Skandinávec“)

¹¹⁵ Viz pozn. 103.

¹¹⁶ Viz pozn. 104.

ale: jména příslušníků antropologických skupin a jiných společenství

- 黒人 → <kokuzin> („černoch“)
- イエズス会士 → <iezusukaisi> („jezuita“)

– jména zeměpisná

- ボヘミア → <Bohemia> („Čechy“)
- 日本アルプス → <Nihon Arupusu> („Japonské Alpy“)
- コルシカ島 → <Korusikatô> („Korsika“)
- 朝鮮半島 → <Tyôsen hantô> („Korejský poloostrov“)
- 太平洋 → <Taihei-yô> („Tichý oceán“)

– oficiální jména organizací, institucí, států a správních oblastí aj.

- 日本(国) → <Nihon(koku)> / („Japonsko“)
<Nippon(koku)>
- チェコ共和国 → <Tyeko kyôwakoku> („Česká republika“)
- 千葉県 → <Tiba-ken> („prefektura Čiba“)
- 自由民主党 → <Ziyû minsyutô> („Liberálně demokratická strana (Japonska)“)
- 国際連合 → <Kokusai rengô> („Organizace spojených národů“)
- 東京大学 → <Tôkyô daigaku> („Tokijská univerzita“)
- 早稲田大学 → <Waseda daigaku> („Univerzita Waseda“)
- 日本商工会 → <Nihon syôkôkai> („Japonská obchodní komora“)

– jména dokumentů, publikací, uměleckých děl aj.

- 日本国語大辞典 → <Nihon kokugo daiziten> („Velký slovník japonského jazyka“)
- 日本国憲法 → <Nihonkoku kenpô> („Ústava Japonska“)
- 奥の細道 → <Oku no hosomiti> („Úzká stezka do vnitrozemí“)

– označení významných událostí a období

- フランス革命 → <Furansu kakumei> („Velká francouzská revoluce“)
- クリスマス → <Kurisumasu> („Vánoce“)
- 建国記念の日 → <Kenkoku kinen no hi> („Den vzniku císařství“)
- プラハの春音楽会 → <Puraha no haru ongakkai> (hudební festival „Pražské jaro“)

ale:

- 第二次世界大戦 → <dainizi sekai taisen> („druhá světová válka“)
- 古墳時代 → <kofun zyidai> („období mohyl / období kofun“)
- 江戸時代 → <Edo zyidai> („období Edo“)

Malá počáteční písmena píšeme u těchto kategorií:

– názvy jazyků

- 日本語 → <nihongo> („japonština“)
- フランス語 → <furansugo> („francouzština“)

– názvy náboženských a ideologických směrů

- 禅宗 → <zensyû> („zenový buddhismus“)
- キリシト教 → <kirisutokyô> („křesťanství“)
- 国学 → <kokugaku> („národní věda“)

– deriváty z vlastních jmen (pokud se již název za vlastní jméno nepokládá)¹¹⁷

- 日本酒 → <nihonsyu> („sake, rýžové víno“)
- 日本画 → <nihonga> (tradiční japonská malba)

Na pomezí jsou vlastní jména ve funkci adjektiv:

– nelze jednoznačně určit na základě pravidel českého pravopisu (viz 6.6), preferenci velkého či malého písmene ponecháváme na interpretaci a rozhodnutí autora:

- 日本の → <nihon no> / <Nihon no> („japonský“)

¹¹⁷ Viz pozn. 105.

7.4 Pravidla *Nihonšiki rómadži* (*Nihonsiki rômazî*)

Tabulka č. 16: Neznělé a znělé slabiky v transkripci *Nihonšiki*

	A	I	U	E	O
–	あ・ア a	い・イ i	う・ウ u	え・エ e	お・オ o
K	か・カ ka	き・キ ki	く・ク ku	け・ケ ke	こ・コ ko
G	が・ガ ga	ぎ・ギ gi	ぐ・グ gu	げ・ゲ ge	ご・ゴ go
S	さ・サ sa	し・シ si	す・ス su	せ・セ se	そ・ソ so
Z	ざ・ザ za	じ・ジ zi	ず・ズ zu	ぜ・ゼ ze	ぞ・ゾ zo
T	た・タ ta	ち・チ ti	つ・ツ tu	て・テ te	と・ト to
D	だ・ダ da	ぢ・ヂ di	づ・ヅ du	で・デ de	ど・ド do
N	な・ナ na	に・ニ ni	ぬ・ヌ nu	ね・ネ ne	の・ノ no
H	は・ハ ha	ひ・ヒ hi	ふ・フ hu	へ・ヘ he	ほ・ホ ho
B	ば・バ ba	び・ビ bi	ぶ・ブ bu	べ・ベ be	ぼ・ボ bo
P	ぱ・パ pa	ぴ・ピ pi	ぷ・プ pu	ぺ・ペ pe	ぽ・ポ po
M	ま・マ ma	み・ミ mi	む・ム mu	め・メ me	も・モ mo
Y	や・ヤ ya		ゆ・ユ yu		よ・ヨ yo
R	ら・ラ ra	り・リ ri	る・ル ru	れ・レ re	ろ・ロ ro
W ¹¹⁸	わ・ワ wa	ゐ・ヰ wi		ゑ・ヱ we	を・ヲ wo
	ん・ン n				

¹¹⁸ Grafémy ゐ/ヰ a ゑ/ヱ se dnes již nepoužívají.

Tabulka č. 17: Spřežky v transkripci *Nihonšiki*

	YA	YU	YO
K	きゃ・キヤ kya	きゅ・キュ kyu	きょ・キョ kyo
G	ぎゃ・ギヤ gya	ぎゅ・ギユ gyu	ぎょ・ギョ gyo
S	しゃ・シヤ sya	しゅ・シュ syu	しょ・ショ syo
Z	じゃ・ジャ zya	じゅ・ジュ zyu	じょ・ジョ zyo
T	ちゃ・チャ tya	ちゅ・チュ tyu	ちょ・チョ tyo
D	ぢゃ・ヂヤ dya	ぢゅ・ヂユ dyu	ぢょ・ヂョ dyo
N	にゃ・ニヤ nya	にゅ・ニユ nyu	にょ・ニョ nyo
H	ひゃ・ヒヤ hya	ひゅ・ヒユ hyu	ひょ・ヒョ hyo
B	びゃ・ビヤ bya	びゅ・ビユ byu	びょ・ビョ byo
P	ぴゃ・ピヤ pya	ぴゅ・ピユ pyu	ぴょ・ピョ pyo
M	みゃ・ミヤ mya	みゅ・ミユ myu	みょ・ミョ myo
R	りゃ・リヤ rya	りゅ・リユ ryu	りょ・リョ ryo

• **Přepis dlouhých vokálů**

- dlouhé vokály, které jsou v *kaně* zapisovány jako dva grafémy, přepisujeme pomocí cirkumflexu (*aa* → <â>, *ii* → <î>, *uu* → <û>, *ee* → <ê>, *oo* → <ô>, *ou* [o:]¹¹⁹ → <ô>):

- おかあさん → <okâsan> (お母さん, „matka“)
- ちいさい → <tîsai> (小さい, „malý“)
- くうき → <kûki> (空気, „vzduch“)

¹¹⁹ Viz pozn. 66.

- おねえさん → <onêsan> (お姉さん, „starší sestra“)
 - ほうこう → <hôkô> (方向, „směr“)
 - とおる → <tôru> (通る, „projít, projet kolem“)

- avšak v případě, že samohláskový grafém nevyjadřuje délku předchozí samohlásky, nýbrž iniciální samohlásku následujícího morfému (významového či gramatického), užíváme přepisu <aa>, <ii>, <uu>, <ee>, <oo>, <ou>:
 - はあく → <haaku> (把握, „plné porozumění“)
 - あたらしい → <atarasii> (新しい, „nový“)
 - ふうん → <fuun> (不運, „neštěstí“)
 - かげえ → <kagee> (影絵, „stínohra“)
 - こおう → <koô> (呼応, „shoda“)
 - おもう → <omou> (思う, „myslet si“)

- pokud jsou dlouhé vokály v původním zápisu zaznamenané pomocí prodlužovacího znaménka *óonpu* (ー), přičemž takový zápis se vyskytuje zejména v přejaté slovní zásobě a také například v onomatopoických výrazech a citoslovcích, nahradíme jej při přepisu rovněž cirkumflexem:
 - コーヒー → <kôhî> („káva“)
 - セーター → <sêtâ> („svetr“)
 - クーラー → <kûrâ> („klimatizace“)
 - ニャー → <nyâ> („mňau“)

- kombinaci *e* (ať už samostatného grafému či jako součást grafému slabiky) a grafému *i* přepisujeme vždy jako <ei>:
 - せんせい → <sensei> (先生, „učitel, mistr“)
 - けいご → <keigo> (敬語, „zdvořilá japonština“)
 - ていねい → <teinei> (丁寧, „zdvořilý, pečlivý“)

• Přepis zdvojených souhlásek

- zdvojení souhlásky zapisované v *kaně* pomocí zmenšené slabiky *cu* (っ/っ) přepisujeme dvěma grafémy příslušné souhlásky:
 - じっしょうしゅぎ → <zissyôsyugi> (実証主義, „pozitivismus“)
 - しゅっちょう → <syuttyô> (出張, „pracovní cesta“)
 - こっきょう → <kokkyô> (国境, „státní hranice“)
 - チップ → <tippu> („spropitné“)

• Přepis slabičného ん

- ん zapisujeme ve všech případech jako <n> (bez ohledu na to, že je před obouřetnými hláskami [p], [b], [m] vyslovováno jako [m]):
 - ぶんぼう → <bunpô> (文法, „gramatika“)
 - しんぶん → <shinbun> (新聞, „noviny“)
 - ねんまつ → <nenmatu> (年末, „konec roku“)

• Používání apostrofu

- pokud po slabičném *n* (ん) následuje grafém samohlásky nebo slabik *ya* (や), *yu* (ゆ) a *yo* (よ), označíme tento předěl apostrofem – <n'>:
 - たんい → <tan'i> (単位, „jednotka“)
 - かんい → <kan'i> (簡易, „jednoduchý“)
 - かんえん → <kan'en> (肝炎, „hepatitida“)
 - きんえん → <kin'en> (禁煙, „zákaz kouření“)
 - かんゆう → <kan'yû> (勧誘, „lákání, vybízení“)
- ale:
 - たに → <tani> (谷, „údolí“)
 - かに → <kani> (蟹, „krab“)
 - かねん → <kanen> (可燃, „hořlavý“)
 - きねん → <kinen> (記念, „památka“)
 - かにゆう → <kanyû> (加入, „začlenění“)

Situace, kdy se vedle sebe v přepisu vyskytnou dva nebo více vokálů, jejichž kombinace by mohla být, například na základě jiného vnímání slabičných předělů a odlišných pravopisných principů, přečtena v cílovém jazyce přepisu nesprávně, tato transkripční pravidla neřeší.

- **Přepis partikulí は・へ・を**

- partikuli は zapisujeme jako <ha>
- partikuli へ zapisujeme jako <he>
- partikuli を zapisujeme jako <wo>

- **Přepis netypických grafémů a jejich kombinací vyskytujících se v přejatých slovech a psaní velkých písmen viz *Kunreišiki rómadží* (7.3)¹²⁰**

¹²⁰ Rozdíly mezi těmito dvěma transkripcemi nejsou natolik velké, aby bylo nutné tyto oddíly přepisovat znovu dle pravidel *Nihonšiki*, nadto se tato transkripce v Česku téměř nepoužívá.

7.5 Základní interpunkční znaménka v japonském textu

V japonských textech se mohou vyskytnout rozmanitá interpunkční znaménka a symboly, jejichž význam nemusí být českému čtenáři na první pohled jasný. Přestože si řada symbolů významově odpovídá, může se i stát, že interpretace, která by nás na první pohled napadla, nemusí být správná, a dokonce si může se správným významem odporovat. Například japonské závorky *jamakakko* (〈 〉) mají za úkol text nacházející se uvnitř nich zvýraznit. Pokud bychom si je ovšem spojili s klasickými závorkami, které v sobě většinou obsahují informaci vedlejší, zcela bychom jejich význam zkreslili. Dále se v japonských textech můžeme setkat i se značkami, které pro nás budou zcela cizí.

V následující tabulce jsou uvedena nejčastější japonská interpunkční znaménka a symboly, jejich název, vysvětlení jejich funkce a navrhované možnosti přepisu. Nutno ovšem dodat, že jejich přepis je vždy závislý na konkrétním textu a jejich užití v něm.¹²¹

Tabulka č. 18: Interpunkční znaménka

	Symbol	Japonský název	Použití	Přepis
Interpunkce na konci věty	。	<i>kuten</i> (句点), <i>maru</i> (丸)	odpovídá české tečce	.
	？	<i>gimonfu</i> (疑問符)	odpovídá českému otazníku	？
	！	<i>kantanfu</i> (感嘆符)	odpovídá českému vykřičníku	！
Čárka	、	<i>tóten</i> (読点), <i>ten</i> (点)	odpovídá české čárce	,
<i>Nakaguro</i>	・	<i>nakaguro</i> (中黒), <i>čúten</i> (中点)	používá se k oddělení cizích slov přepsaných do <i>katakany</i> nebo při výčtu	mezera, případně čárka nebo spojovník
Uvozovky	「」	<i>kagikakko</i> (鉤括弧)	odpovídá našim uvozovkám	„“
	『』	<i>nidžúkagikakko</i> (二重鉤括弧)	většinou se používá k označení titulů knih, názvů článků a dále jako uvozovky v rámci uvozovek	uvozovky („“”), kurzíva

¹²¹ Pro podrobnější funkce a významy jednotlivých v Česku užívaných interpunkčních znamének viz např. HLAVSA, pozn. 6, s. 58–75.

Závorky	()	šókakko (小括弧), kakko (括弧), páren (パーレン)	odpovídá našim jednoduchým závorkám	()
	{ }	čúkakko (中括弧), namikakko (波括弧), burésu (ブレース)	odpovídá našim složeným závorkám	{ }
	[]	daikakko (大括弧)	odpovídá našim hrnatým závorkám	[]
	⌈ ⌋	kikkó kakko (亀甲括弧)	odpovídá našim hrnatým závorkám; používá se k autorské poznámce v citaci	⌈ ⌋
	【 】	sumicukikakko (角付き括弧)	používá se v názvech, případně ve slovnících ke zvýraznění hesla	závorky, kurzíva, uvozovky (dle textu)
	⟨ ⟩	jamakakko (山括弧)	používá se ke zvýraznění slova	kurzíva, tučně aj.
Speciální symboly	～	namisen (波), kara (から)	označuje časový interval	od ... do ...
		santen rída (三点リーダ), tensen (点線)	apoziopeze, výpustka	...
	※	komedžiruši (米印), kome (米)	označení poznámky (pod textem, pod čarou)	*
	*	hošidžiruši (星印), asuterisuku (アステリスク)		
Opakovací znaménka	々	odoridži (踊り字), kurikaeši (繰り返し), noma (ノマ)	opakování předešlého znaku	
	〃	nonoten (ノノ点)	stejnítka	
Označení geminace	っ	sokuon (促音)	označuje zdvojený konsonant	
Označení délky	ー	čóonpu (長音符), bósen (棒線)	označuje délku u slov zapisovaných <i>katakanou</i> ; při psaní do sloupců se píše svisle	
Doplňkové grafické značky	ゝ	dakuten (濁点), nigori (濁り)	označuje znělost	
	。	handakuten (半濁点), handaku (半濁)	označuje řadu PA	

7.6 Zásady psaní japonského textu na PC

Jelikož japonština využívá ideografických znaků a fonografického slabičného písma a počítačové klávesnice fungují na principu častějšího písma hláskového, stává se její zaznamenávání jedním ze specifických problémů tohoto jazyka. Místo toho, aby se každé klávese přiřadil jeden znak *hiragany*, přepisují se slabiky písmeno po písmenu a editor je následně automaticky proměňuje na *kanu*, po použití mezerníku na *kandži*. Při takovém zapisování ale bohužel není možné používat českou transkripci. Většinu hlásek je však možné vyjádřit pomocí Hepburnovy transkripce nebo pomocí transkripce *Kunreišiki*. V případech, kdy Hepburnova transkripce a *Kunreišiki* přepisují dva foneticky shodné grafémy stejně (např. ず, づ → <zu>), a tudíž nezohledňují pravopis japonštiny, je potřeba při zápisu na PC používat transliterační přepis, tedy systém *Nihonšiki*, který disponuje pro každý grafém kany jedinečnou kombinací hlásek. Pokud tedy stiskneme klávesy *z + u*, zobrazí se nám grafém ず, zatímco grafému づ docílíme kombinací *d + u*, tj. přepisem používaným v *Nihonšiki*. Všechny zmíněné systémy fungují variantně, tj. v řadě případů není rozhodující, který systém zvolíme (např. grafém し počítač vyobrazí, ať už na klávesnici zadáme spojení *s + i* nebo *s + h + i*). Některé jevy je ovšem nutno zapisovat pouze prostřednictvím speciálních kombinací hlásek. Určité speciální hlásky, resp. složené hlásky a jejich způsob zapisování, jsou uvedeny v tabulkách níže. Některé klávesové kombinace mohou označovat více možností, v tom případě si konkrétní požadovaný zápis zvolíme za pomoci mezerníku.

Tabulka č. 19: Zapisování specifických znaků

ん ¹²²	ゐ ¹²³	を	ゑ ¹²⁴	ぢ	づ	ヴ ¹²⁵
n	wi	wo	we	di	du	vu
nn						

¹²² Při zapisování grafému ん je v případě, že za ním následuje samohláska nebo *j*, respektive *y*, zapotřebí použít druhou variantu, tj. *nn* – mohlo by totiž dojít k chybnému zápisu, kdy namísto toho, aby bylo zaznamenáno kýžené slabičné *n*, objeví se slabika z řady NA nebo spřežka.

¹²³ Tento znak se v moderní japonštině nepoužívá. Objeví se po stisknutí dané kombinace a následném výběru správného grafému za pomoci mezerníku.

¹²⁴ Tento znak se v moderní japonštině nepoužívá. Objeví se po stisknutí dané kombinace a následném výběru správného grafému za pomoci mezerníku.

¹²⁵ Tato hláska je jako jediná zapsaná v *katakaně*, protože v *hiraganě* neexistuje.

Tabulka č. 20: Zapisování malých znaků *kany*

あ	い	う	え	お
la	li	lu	le	lo
xa	xi	xu	xe	xo
や		ゆ		よ
lya		lyu		lyo
xya		xyu		xyo
わ	カ	ケ	っ ¹²⁶	
lwa	lka	lke	ltu	
xwa	xka	xke	xtu	
			ltsu	

¹²⁶ Malé っ se také automaticky objeví, pokud budou vedle sebe stát dva konsonanty (s výjimkou souhlásky *n*).

Tabulka č. 21: Zapisování v japonštině netypických složených slabik

			いえ	
			ye	
うあ	うい		うえ	うお
wha	whi		whe	who
	wi		we	
ヴあ*	ヴい*		ヴえ*	ヴお*
va	vi		ve	vo
ヴや*		ヴゆ*		ヴよ*
vya		vyu		vyo
きや	きい	きゅ	きえ	きよ
kya	kyi	kyu	kye	kyo
くや		くゅ		くよ
qya		qyu		qyo
くあ	くい	くう	くえ	くお
qwa	qwi	qwu	qwe	qwo
kwa				
ぎや	ぎい	ぎゅ	ぎえ	ぎよ
gya	gyi	gyu	gye	gyo
ぐあ	ぐい	ぐう	ぐえ	ぐお
gwa	gwi	gwu	gwe	gwo
しゃ	しい	しゅ	しえ	しよ
sya	syi	syu	sye	syo
sha		shu	she	sho
すあ	すい	すう	すえ	すお
swa	swi	swu	swe	swo
じゃ	じい	じゅ	じえ	じよ
zya	zyi	zyu	zye	zyo
ja		ju	je	jo
jya	jyi	jyu	jye	jyo
ちゃ	ちい	ちゅ	ちえ	ちよ
tya	tyi	tyu	tye	tyo
cha		chu	che	cho
cya	cyi	cyu	cye	cyo

つあ	つい		つえ	つお
tsa	tsi		tse	tso
てや	てい	てゅ	てえ	てよ
tha	thi	thu	the	tho
とあ	とい	とう	とえ	とお
twa	twi	twu	twe	two
ぢや	ぢい	ぢゅ	ぢえ	ぢよ
dya	dyi	dyu	dye	dyo
でや	でい	でゅ	でえ	でよ
dha	dhi	dhu	dhe	dho
どあ	どい	どう	どえ	どお
dwa	dwi	dwu	dwe	dwo
にや	にい	にゅ	にえ	によ
nya	nyi	nyu	nye	nyo
ひや	ひい	ひゅ	ひえ	ひよ
hya	hyi	hyu	hye	hyo
ふや		ふゅ		ふよ
fya		fyu		fyo
ふあ	ふい	ふう	ふえ	ふお
fwa	fwi	fwu	fwe	fwo
fa	fi		fe	fo
びや	びい	びゅ	びえ	びよ
bya	byi	byu	bye	byo
ヴあ	ヴい	ヴ	ヴえ	ヴお
va	vi	vu	ve	vo
ヴや		ヴゅ		ヴよ
vya		vyu		vyo
ぴや	ぴい	ぴゅ	ぴえ	ぴよ
pya	pyi	pyu	pye	pyo
みや	みい	みゅ	みえ	みよ
mya	myi	myu	mye	myo
りや	りい	りゅ	りえ	りよ
rya	ryi	ryu	rye	ryo

* Pro volbu kombinace zapsané kompletně v *katakaně* je nutno stisknout mezerník a zvolit kýženou variantu.

Závěrem

Publikace, na jejímž konci se právě nacházíte, je především snahou o systematizaci a sjednocení zatím spíše zvykových a značně rozrůzněných pravidel přepisu japonského textu v českém prostředí. Ačkoli je její text určen zejména japanologům, v konečném důsledku by z ní měla mít prospěch široká veřejnost. Během práce jsme se potýkaly s řadou složitých situací, terminologickými a interpretačními nesnázemi. Snažily jsme se přitom potlačit vlastní subjektivní názory, neupřednostňovat konkrétní praktiky a zvolit řešení, která jsou logická a podložená argumenty, jež jsme popsaly ve výkladové části publikace. Dvě ankety i četné diskuze, které v souvislosti s naším výzkumem proběhly, poukazují na to, že mezi japanology je o vytvoření jednotného doporučeného přepisu zájem a že navrhovaná řešení, nebo alespoň jejich valná část, by mohla být přijata. Přestože mají zatím spíše status doporučení, může jejich systematické používání napomoci zredukovat dosavadní nejednotnost, která je jevem nežádoucím, působícím komplikace laikům i začínajícím studentům japonštiny. K tomu, aby se tato pravidla ujala, je pochopitelně v první řadě zapotřebí konsenzu, a tedy i dílčích ústupků. Pro odborníky, kteří jsou zvyklí na vlastní způsoby přepisu nebo na jednotnost přepisu nekladou velkou váhu, nemusí být jednoduché se v případech odlišných řešení přeorientovat, ovšem právě oni jsou tou základní entitou, která určuje směr a pravidla. Podaří-li se dospět k jednotnému systému, bude to nepochybně ku prospěchu věci.

Summary

The main aim of this publication is to develop a coherent set of recommended rules for Czech transcription of Japanese, that is the transcription of Japanese by means of the graphemes of the Czech alphabet. The first section of this book presents a theoretical framework on the basis of which these rules were formulated; the second contains the specific rules themselves.

Chapter One provides an introduction to the subject by outlining the current situation concerning inconsistencies in Czech transcription – which spring from, among other things, the fact that no detailed rules have been established for its use – and explains the need to deal with this fact. The subsequent chapter presents the methods that have been chosen in dealing with this issue.

In Chapter Three, attention is paid to clarifying the spelling principles which can govern the assignment of sounds to letters in different languages. It also explains the concept of the term “transcription” as it is understood in this publication, since the meaning of this term can vary depending on its usage.

Chapter Four presents the history and contemporary practices in Czech transcription as well as the basic points of the three most significant Japanese transcription systems, namely *The Hepburn Romanization System*, *Kunreishiki* and *Nihonshiki* romanization systems. It, furthermore, describes the main differences between these systems (and in the case of Hepburn transcription also between its traditional and modified versions) which may also be a cause of heterogeneity in Czech transcription, and it points out the fact that some of these phenomena are problematic in general, not only in the Czech environment. The chapter also briefly discusses lesser-known transcription systems used for specific purposes, such as *JSL transcription*, *Wāpuro rōmaji* and others.

Chapter Five is devoted to a comparison of the phonetic inventory of Japanese and Czech, in order to point out the suitability and practicality of using domestic Czech transcription. Many Japanese and Czech sounds are articulated similarly, and with others the differences in terms of transcription are negligible. Where relevant for the purpose of transcription, the phonological systems of both languages are taken into account. In Japanese some sounds only work as allophones of a phoneme, but in Czech the given pair is perceived as two separate phonemes, implying that a Czech percipient may need to differentiate sounds which a Japanese percipient may subconsciously identify as identical. This fact must be taken into account in transcription. The entire analysis then for the most part confirms the functionality and accuracy of the existing conventions in transcribing isolated graphemes of Japanese *kana* script.

Chapter Six is the core of the theoretical part of the publication, as it addresses problematic phenomena which cause inconsistency in Czech transcription. For all these phenomena, the reasons for the complexity of the transcription are illuminated. Further, it describes previous transcription practices, and for each individual phenomenon the method of transcribing considered best is proposed and the arguments in favor of this

particular solution explained. Some of the most important sources of information for these analyses included a survey conducted among selected scholars and quantitative research on the methods of transcribing particular phenomena used in Czech-language publications. Comparison with the transcription systems mentioned above, particularly Hepburn and *Kunreishiki* also often proved inspiring.

The first phenomenon identified was the transcription of long vowels. It was determined to be unproblematic to transcribe long vowels written with *chōonpu* using acute accent. A problem was identified mainly in the transcription of long vowels which are recorded by the addition of a vowel grapheme (or by using the combination *ou*). These combinations do not always indicate the vowel length, but in some cases the second grapheme represents the initial vowel of the following morpheme. The survey results have shown a tendency to distinguish between these different cases using acute accent in the first case and to transcribe two separate vowels in the second (*á* vs. *aa*). Only the transcription of [i:], which showed substantial heterogeneity, escaped this consensus. After considering the various factors it was recommended that this sound be transcribed in the same way as the other long vowels.

The second phenomenon is the transcription of the graphemes ず and づ, or rather, whether these two syllables should also be distinguished when written in the Latin alphabet. It was clarified that although their renderings in *kana* script are graphically distinct, their standard pronunciation is identical, which is the result of historical changes in pronunciation. Due to the identical pronunciation it was determined that both graphemes should be transcribed the same, and based on analysis of the pronunciation of the consonant part of these syllables and graphic conventions in transcribing these consonants in Czech, the single transcript variant *zu* was proposed.

The third phenomenon is the transcription of the syllabic *n* (ん), which undergoes local assimilation when it appears in the position before a bilabial resulting in its being pronounced as [m], and is sometimes therefore transcribed as such. In the case of the transcription of this phenomenon, data from the texts studied confirmed that the usage is quite inconsistent; nonetheless, the survey results showed a preference for transcriptions using *n*. The suitability of this solution was also confirmed by analogy with the practice of writing the different allophonic variants *n* and *m* in Czech.

The fourth problematic phenomenon was the transcription of the syllabic *n* (ん) in a position before vowels and *ya, yu, yo*. Since the letter *n* is used for the transcription of ん and also the syllabic series NA and NYA, the transcription may result in poor phrasing, confusion in meaning and problems with reverse transcription. To avoid these difficulties, it was proposed to unify the existing practice and distinguish the syllabic *n* in these positions preceding vowels and *ya, yu, yo* systematically using an apostrophe, as is done in Hepburn transcription and *Kunreishiki*. A similar problem was also identified in the transcription of clusters of two or more vowels. In this case, the danger is that under the influence of syllabic sound principles prevailing in Czech their pronunciation could be distorted. However, in these cases where a change in meaning is not possible, the use of an apostrophe is optional.

The fifth phenomenon studied is the transcription of the particles は, へ and を in which, due to a historical convention, there is a discrepancy between the way they are written and their pronunciation, which is reflected in the inconsistent transcription of the particles. The research has shown that with the first two particles transcription is strongly dominated by the phonetic aspect, irregularity in the transcription appeared most predominantly in the third particle. Considering the historical development of this particle it seems clear that the particular form of writing is really a relic of historic convention, and that there is therefore no reason for the particle を to be treated differently than the other two, and it is therefore advisable to also transcribe it phonetically.

The last phenomenon dealt with was establishing capitalization rules, which do not exist in Japanese script. The results of the survey and the recommendations of *Kunreishiki* transcription led to the decision to adopt the rules of capitalization used in Czech.

In the seventh and final chapter the recommended rules of Czech transcription are presented in the form of tables and guidelines, based principally on the results, which were arrived at on the basis of the analysis of problematic phenomena, supplemented by examples of transcription for each point. Parallel to the Czech transcription rules, the transcription rules of Hepburn, *Kunreishiki* and *Nihonshiki* are also presented. The chapter closes with two additional sections on recommendations for transcribing Japanese punctuation and writing Japanese text on the computer.

Použitá literatura

- DŽÓO, Hakutaró. Gendai nihongo no on'in. In: *On'in*. 3. vyd. Tókjó: Iwanami šoten, 1992, s. 107–146. Edice Iwanami kóza: Nihongo, sv. 5. ISBN 4000100653.
- Fonetická transkripce na základě IPA. *Fonetický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* [online]. poslední aktualizace 2011 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <<http://fu.ff.cuni.cz/vyuka/transkripce/ipa.htm>>.
- FRELLESVIG, Bjarke. *A History of the Japanese Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 436 s. ISBN 9781139488808.
- Gendai kanazukai. In: *Monbukagakušó* [online]. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/nc/k19860701001/k19860701001.html>.
- HADAMITZKY, Wolfgang a SPAHN, Mark. Romanization systems. In: HADAMITZKY, Wolfgang. *Japan-related Textbooks, Dictionaries, and Reference Works* [online]. 2005 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <http://www.hadamitzky.de/english/lp_romanization_sys.htm>.
- HAŠIMOTO, Mantaró. On'in no taikai to kózó. In: *On'in*. 3. vyd. Tókjó: Iwanami šoten, 1992, s. 1–30. Edice Iwanami kóza: Nihongo, sv. 5. ISBN 4000100653.
- HEPBURN, James Curtis. *A Japanese and English Dictionary: with an English and Japanese Index*. Shanghai: American Presbyterian Mission Press, 1867. 690 s. Dostupné též z: <http://books.google.cz/books?id=4h0TAAAYAAJ&printsec=front-cover&hl=cs&so=urce=gb&summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- HLAVSA, Zdeněk a kol. *Pravidla českého pravopisu*. 2. vyd. Praha: Academia, 2005. 391 s. ISBN 978-80-200-1327-9.
- ISO 3602:1989 Documentation – Romanization of Japanese (kana skript)*. Geneva: International Organization for Standardization, 1989.
- JANOŠ, Jiří. *Japonsko a Korea: dramatické susedství*. Praha: Academia, 2007. 318 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-200-1503-7.
- Japanese. In: *Library of Congress* [online]. Naposledy aktualizováno 2012-12-05 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <<http://www.loc.gov/catdir/cpso/romanization/japanese.pdf>>
- JORDEN, Eleanor Harz a NODA, Mari. *Japanese: The Spoken Language. Part 1*. New Haven; London: Yale University Press, 1987. 371 s. Edice Yale language series, ISBN 9780300038347.
- KAIZU, Haruo. A Japanese-English and English-Japanese Dictionary. In: KAIZU, Haruo. *Rómadži sódanšicu* [online]. 2003-01-28, nejnovější aktualizace 2003-12-06 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: <<http://www.halcat.com/roomazi/doc/hep3.html>>.
- KAIZU, Haruo. Beikoku kikaku (ANSI Z39.11-1972) – jójaku. In: KAIZU, Haruo. *Rómadži sódanšicu* [online]. 2001-01-01, nejnovější aktualizace 2003-12-06 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: <<http://www.halcat.com/roomazi/doc/ansiz3911.html>>.

- KAIZU, Haruo. Hjódžunšiki rómadži cuzurikata – in'jó. In: KAIZU, Haruo. *Rómadži sódanšicu* [online]. 2002-02-11, nejnovější aktualizace 2003-12-06 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: <<http://www.halcat.com/roomazi/doc/hyouzyunC.html>>.
- KAKITA, Kuniko. Hacuon no kikó. In: *On'in*. 3. vyd. Tókjó: Iwanami šoten, 1992, s. 31–62. Edice Iwanami kóza: Nihongo, sv. 5. ISBN 4000100653.
- KLÍMA, Tomáš. *Učebnice klasické japonštiny*. Praha: Karolinum, 2011. 211 s. ISBN 978-80-246-1885-2.
- Kokusai kikaku dokjumentéšon – nihongo (kanagaki) no rómadži hjóki. In: HADAMITZKY, Wolfgang. *Japan-related Textbooks, Dictionaries, and Reference Works* [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <<http://www.hadamitzky.de/pdfs/iso3602.pdf>>.
- Kolektiv autorů Katedry českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU. Grafický systém češtiny (historie a současnost). *Čeština po síti: studijní opora k disciplínám Katedry českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: <<http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/igsprav.htm#3>>.
- KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie* [online]. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 2014-01-16]. ISSN 1802-128X. Dostupné z: <<http://is.muni.cz/elportal/?id=852835>>.
- KROUSKÝ, Ivan a ŠILAR, František. *Japonsko-český slovník*. 2. opr. a rozš. vyd., V nakl. Leda, 1. vyd. Voznice: Leda, 2005. 519 s. ISBN 80-7335-045-9.
- KUBOZONO, Haruo. *Nihongo no onsei*. Iwanami šoten: Tókjó, 1999. 246 s. Edice Gendai gengogaku njúmon, sv. 2. ISBN 4-00-006692-7.
- MORITA, Takeši. On'in no hensen (3). In: *On'in*. 3. vyd. Tókjó: Iwanami šoten, 1992, s. 253–280. Edice Iwanami kóza: Nihongo, sv. 5. ISBN 4000100653.
- NOVÁK, Miroslav. *Gramatika japonštiny. 1, Základy*. Praha: SPN, 1978. 212 s.
- NOVÁK, Miroslav. *Gramatika japonštiny. 2*. Praha: SPN, 1982. 229 s.
- PALKOVÁ Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1994. 366 s. ISBN 80-7066-843-1.
- PRŮŠEK, Jaroslav. Jak přepisovat japonská slova do češtiny. *Naše řeč*. 1939, roč. 23, č. 3. ISSN 0027-8203. Dostupné též z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3373>>.
- PRŮŠKOVÁ, Vlasta a PRŮŠEK, Jaroslav. *Učebnice hovorového jazyka japonského*. Praha: Orientální ústav, 1939. 375 s.
- Rómadži no cuzurikata. In: *Monbukagakušó* [online]. [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/nc/k19541209001/k19541209001.html>.
- SHIBATANI, Masayoshi: *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 428 s. Edice Cambridge language surveys. ISBN 9780521369183.
- Skupiny & překladatelé. *Anime Akihabara: tvůj portál do světa anime* [online]. 2008–2014 [cit. 2013-08-30]. Dostupné z: <<http://anime.akihabara.cz/skupiny/>>.
- TAKEMICU, Makoto. *Rekiši kara umareta ničidžógo no jurai džiten*. Tókjó: Tókjódó šuppan, 1998. 310 s. ISBN 9784490104868.

- VOCHALA, Jaromír, NOVÁK, Miroslav a PUCEK, Vladimír. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma. 1, Vznik a vývoj*. Praha: SPN, 1975, 132 s.
- VOCHALA, Jaromír, Miroslav NOVÁK a Vladimír PUCEK. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma. 2, Praktický kurs*. 1. dotisk 1. vyd. Praha: SPN, 1978. 250 s.
- WATANABE, Minoru. *O podstatě japonského jazyka*. překl. Zdenka Švarcová. Praha: Karolinum, 2000. 228 s. ISBN 80-246-0058-7.
- 99 šiki. *Rómazi Aiueo* [online]. 2012–2014 [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <<http://green.adam.ne.jp/roomazi/kyuukyusiki.html>>.
- 99 šiki rómadži cuzuri. *Kóeki šadan hódžin nihon rómadžikai* [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <<http://www.roomazi.org/99.html>>.

Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.
Bc. Monika Dytrtová
Spolupracovala Bc. Mária Ševčíková

Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání

Výkonný redaktor doc. Mgr. Jiří Špička, Ph.D.
Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kopečková
Technická redaktorka RNDr. Anna Petříková
Návrh obálky Jiří Jurečka

Publikace ve vydavatelství neprošla redakční jazykovou úpravou

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
www.vydavatelstvi.upol.cz
www.e-shop.upol.cz
vup@upol.cz

1. vydání

Olomouc 2014

Ediční řada – Odborná publikace

ISBN 978-80-244-4017-0

Neprodejná publikace

VUP 2013/788

Publikace nabízí první ucelený popis pravidel české transkripce japonštiny. Jejím cílem je poskytnout čtenářům soubor doporučených pravidel, jak přepisovat japonský text za využití grafémů používaných v češtině. Kapitoly první části představují teoretický rámec, na jehož základě byla tato pravidla formulována. Pozornost je věnována především zavedeným transkripčním systémům a srovnání japonského a českého hláskového inventáře s přihlédnutím k fonologické struktuře obou jazyků. Následuje popis a analýza problematických jevů, u kterých se přepisy dosud rozcházely. Návrhy jejich řešení vycházejí z dosavadní praxe, rovněž jsou však vypracovány na základě analýzy každého jevu. Druhá část představuje souhrn doporučených pravidel prezentovaný formou tabulek a pokynů doplněných o ilustrační příklady.

9 788024 440170